

Kielletyt hedelmät

Suomessa toimivien yritysten yhteydet Israelin laittomiin siirtokuntiin

Kolmas, tarkistettu painos.

Finnwatch tarkkailee suomalaisten ja Suomeen vahvasti sidoksissa olevien yritysten toiminnan vaikutuksia kehitysmaissa. Järjestön taustalla on joukko suomalaisia kehitys-, ay- ja ympäristöjärjestöjä.

Yhteystiedot:
Kotkankatu 9, 3. kerros
00510 Helsinki
puh. 044 568 7465
info@finnwatch.org
www.finnwatch.org

© Finnwatch

Aineistoa käytettäessä lähde on mainittava.
Julkaistu maaliskuussa 2012
Kirjoittaja: Sonja Vartiala, Päivi Pöyhönen, Henri Purje
Taitto: Petri Clusius

Selvityksen tilaaja: Kirkon Ulkomaanapu

Sisällys

ESIPUHE	4
KESKEISET LÖYDÖKSET JA SUOSITUKSET	5
1. JOHDANTO: KANSAINVÄLINEN YHTEISÖ TUOMITSEE SIIRTOKUNNAT	6
2. ISRAELIN SIIRTOKUNNAT MIEHITETYILLÄ ALUEILLA	9
2.1 Siirtokuntien laillinen asema	9
2.2 Siirtokunnat rauhan esteenä	10
2.3 Kansainvälisen yhteisön suhtautuminen Israelin siirtokuntiin.....	12
2.4 Yritystoiminta siirtokunnissa	14
3. BDS-LIIKE JA KULUTTAJAKAMPANJOIDEN TULOKSET	15
3.1 Yrityksiin kohdistuvia boikotteja ja kampanjoita	15
3.2 Laittomista siirtokunnista vetäytyneitä yrityksiä ja sijoittajia	16
4. SIIRTOKUNTATUOTTEIDEN TULLIKOHTELU JA ALKUPERÄMERKINNÄT	19
4.1 Kuinka siirtokuntatuotteita valvotaan tullissa?	19
4.2 Alkuperämerkinnät kuluttajapakkauksissa ja kaupassa	21
4.2.1 Viranomaisvalvonta ja ohjeistukset	21
4.2.2. Alkuperämerkinnät kaupassa	24
5. SUOMEN JA SUOMESSA TOIMIVIEN YRITYSTEN KAUPPAYHTEYDET LAITTOMIIN SIIRTOKUNTIIN	26
5.1 Yritysten rooli siirtokuntien varustelussa ja liikkumisen rajoittamisessa.....	26
5.1.1 Rapiscan	26
5.1.2 Volvo Buses	26
5.1.3 Alstom	28
5.2 Suomen asekauppa Israelin kanssa	29
5.3 Eläkeyhtiöiden sijoitukset laittomiin siirtokuntiin liitettyihin yrityksiin.....	31
5.4 Julkiset hankinnat laittomista siirtokunnista	34
5.4.1 Siirtokunnissa toimivan Veolian busseja käytetään Suomen julkisliikenteessä.....	34
6. SUOMESSA MYYTÄVÄT SIIRTOKUNTATUOTTEET	36
6.1 Hedelmät, vihannekset, yrtit ja muut ruokatuotteet.....	36
6.1.1 Siirtokuntatuotteet kaupan ketjujen valikoimissa	36
6.1.2. Mehut ja virvoitusjuomat	40
6.1.3 Mausteet ja yrtit	43
6.2 Viinit.....	43
6.3. Kukat ja kasvit.....	44
6.4 Kosmetiikka	45
6.4.1 Ahava: kosmetiikkaa Mitzpe Shalemista	45
6.5 Muovituotteet ja vaipat	46
6.5.1 Esimerkki: Muoviyhtiö Keter	46
6.5.2 Lelut.....	47
6.5.3 Vaipat: Avgol ja Procter & Gamble	47
6.6 Juomien hiilihapottamiskoneet ja juomalaitteet.....	48
6.6.1 Eden Springs ei vastannut kyselyyn.....	48
6.6.2 Soda Stream jatkaa siirtokuntatuotantoaan?	48
7. SUOMESSA TOIMIVIEN YRITYSTEN MUUT YHTEYDET ISRAELIN SIIRTOKUNTIIN	50
8. YHTEENVETO JA SUOSITUKSET	54

ESIPUHE

Kaupankäynti laittomien siirtokuntien kanssa ei kestä eettistä tarkastelua

Valtatie 90 kulkee Jordanlaaksossa pohjoisesta etelään. Se halkoo jättimäisiä plantaaseja, joissa palmut, viinirypäleet ja banaanipuut kasvavat suorissa riveissä silmännkamtamattomiin. Kasvihuoneet vihertävät vihanneksista ja yrteistä.

Siirtokuntien massiivisella agroteollisuudella on suora yhteys palestiinalaisten menettämisiin viljelysmaihin ja vesipulaan. Maa- ja vesivarojen hallintaan liittyvät vahingot ovat osa yli neljäkymmentä vuotta jatkuneen sotilas miehitykseen aiheuttamaa laajempaa epäoikeudenmukaisuuden vyyhtiä.

Ilman siirtokuntiaan Israelilla olisi palestiinalaisalueilla vain armeijansa, mutta israelilaisen siviiliväestön asuttaminen miehitetuille alueille muuttaa yhtälöä. Itä-Jerusalemossa ja Länsirannalla sijaitsevat siirtokunnat antavat Israelille motiivin kontrolloida palestiinalaisalueiden tulevaisuutta. Ne mitätöivät rauhanpyrkimykset ja estävät mahdollisen Palestiinan valtion itsemääräämisoikeuden.

Siirtokunnat ovat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan laittomia ja kansainvälinen yhteisö on paheksunut niitä toistuvasti. Laittomuudestaan huolimatta siirtokunnat

osallistuvat kansainväliseen kaupankäyntiin. Arviot siirtokuntien ja EU-markkinoiden välisen kaupan suuruudesta vaihtelevat 150 miljoonan ja 1,5 miljardin euron välillä. Siirtokunnissa kasvatettuja ja tuotettuja tuotteita, kuten hedelmiä ja vihanneksia, viinejä ja kotitaloustavaroita myydään myös Suomessa.

Finnwatchin tekemälle tutkimukselle on Suomessa suuri tarve.

Monelle suomalaiselle miehitys ja siirtokuntien laittomuus ovat syitä välttää siirtokuntien talouskasvua ja ihmisoikeusloukkauksia tukevia ostopäätöksiä. Kuluttajan on kuitenkin vaikea tunnistaa siirtokunnista tulevat tuotteet. Niiden alkuperä merkitään harhaanjohtavasti ja väärin israelilaiseksi.

Tarvitsemme miehitetiltä alueilta tuleviin tuotteisiin tarkempaa merkitsemiskäytäntöä. Finnwatchin esittämät perusteet ja suositukset ovat siihen erinomainen lähtökohta.

Pauliina Liukkonen

National Coordinator, EAPPI-ohjelma
Kirkon Ulkomaanapu

Keskeiset löydökset ja suositukset

Finnwatch selvitti Kirkon Ulkomaanavun pyynnöstä suomalaisten ja Suomessa toimivien yritysten erilaisia yhteyksiä Israelin laittomiin siirtokuntiin miehitetyillä palestiinalaisalueilla. Tarkastelimme myös Suomen viranomaisten toimintaa siirtokuntiin liittyvän yritystoiminnan osalta.

Löysimme yli 30 Suomessa toimivaa yritystä, joilla oli erilaisia yhteyksiä Israelin laittomiin siirtokuntiin. Monet yritykset tuovat siirtokuntatuotteita maahan, myyvät siirtokuntien varusteluun käytettäviä tuotteita tai palveluja, sijoittavat siirtokunnissa toimiviin yrityksiin tai tekevät muulla tavoin yhteistyötä siirtokunnissa toimivien yritysten kanssa. Jotkut yritykset jopa tukevat Israelin siirtokuntia rakentavia tahoja omalla hyväntekeväisyystoiminnallaan.

Tullin tilastojen mukaan Suomeen ei tuoda käytännössä lainkaan tuotteita miehitetyiltä palestiinalaisalueilta. Todellisuudessa Suomessa kuitenkin myydään Israelin laittomissa siirtokunnissa valmistettuja tuotteita, joiden alkuperäksi on virheellisesti merkitty Israel. Löysimme esimerkiksi siirtokunnissa tuotettua kosmetiikkaa ja viinejä. Perustellusti voidaan epäillä, että siirtokunnissa tuotettuja tuotteita tai niiden osia on myös ainakin Suomessa myytävissä hedelmissä ja kasviksissa, hiilihapotuslaitteissa ja vaipoissa.

Vähittäiskaupat ja maahantuojat markkinoivat siirtokunnissa tuotettuja tuotteita israelilaisina. Yhdelläkään tutkituista suomalaisista kauppaketjuista ei ollut linjausta koskien Israelin siirtokunnista tulevien tuotteiden välttämistä.

Suomi tuomitsee Israelin siirtokunnat kansainvälisen oikeuden vastaisina ja pitää niitä esteenä rauhalle Israelin ja Palestiinan välillä. Ulkopoliitiikan kanssa johdonmukainen viranomaisohjeistus Israelin siirtokuntatuotteiden merkitsemisestä ja markkinoinnista puuttuu kuitenkin kokonaan. Ulkoasiainministeriö hyväksyy lainmukaisena muun muassa Alkon markkinoinnin, jossa miehitetyiltä Golanin kukkuloilta tuotavia viinejä kutsutaan israelilaisiksi.

Viranomaisten toiminta on muutenkin epä johdonmukaista Suomen julkilausuttuihin ulkopolitiittisiin linjauksiin ja ihmisoikeusperiaatteisiin nähden. Suomen asekauppa Israelin miehitystä tukevien yritysten kanssa jatkuu, valtion ja kuntien eläkerahastot sijoittavat siirtokunnissa toimiviin yrityksiin ja julkisissa hankinnoissa ostetaan palveluja siirtokuntatoiminnastaan kielteistä kansainvälistä huomiota saaneilta yrityksiltä.

Tullilla ei ole riittäviä keinoja siirtokuntatuotteiden saaman tullikohtelun valvontaan. Israelin siirtokunnista palestiinalaisalueilta tulevia tuotteita ei tilastoida tullitilastoon erikseen, eikä Golanin kukkuloilta tulevalle tuonnille ole lainkaan omaa tilastointia.

Yritysten tulee luopua yhteistyöstään siirtokuntien ja siirtokuntayritysten kanssa. Kaupan alkuperämerkinnöistä tulee käydä ilmi tuotteen todellinen alkuperä.

Kuluttajien tulee vaatia nykyistä parempia alkuperätietoja ja välttää siirtokuntatuotteita sekä siirtokuntiin kytkeytyviä yrityksiä.

1. Johdanto: Kansainvälinen yhteisö tuomitsee siirtokunnat

Miehitetyillä palestiinalaisalueilla tarkoitetaan Israelin 1967 miehittämää Länsirantaa, Itä-Jerusalemia ja Gazan kaistaa. Pinta-alaltaan suurimman palestiinalaisalueen, 6 000 neliökilometrin laajuisen Länsirannan, väkiluku on 2,5 miljoonaa. Noin 360 neliökilometrin kokoisella Gazan alueella asukkaita on 1,7 miljoonaa ja miehitetystä Itä-Jerusalemista noin 200 000.¹

Israelin ja palestiinalaisten nykyinen konflikti on eri muodoissaan jatkunut 1900-luvun alusta asti. Nykyiset Israelin miehittämät palestiinalaisalueet ovat osa entistä Britannian Palestiinan mandaattialuetta, jolle sionistit alkoivat 1800-luvun lopulla suunnitella Israelin juutalaisvaltion perustamista. Britannian luovuttua mandaattialueestaan Yhdistyneet kansakunnat asetti vuonna 1947 aluejaon, jonka mukaan Palestiina jaettaisiin kahdeksi itsenäiseksi valtioksi juutalaisten ja arabien kesken. Jakopäätös hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa, mutta se ei koskaan toteutunut. Pian jakopäätökseen jälkeen Israel julistautui itsenäiseksi, ja osapuolet ajautuivat sotaan, jonka seurauksena noin 800 000 palestiinalaista joutui pakenemaan kodeistaan².

Vuoden 1967 kuuden päivän sodasta lähtien Israel on kansainvälisen oikeuden vastaisesti miehittänyt merkittävää osaa palestiinalaisalueista. Länsirannan ja Gazan lisäksi Israel miehittää myös Itä-Jerusalemia ja Syyrian aluetta Golanin kukkuloilla.

Israel aloitti miehittämiensä alueiden aktiivisen hyödyntämisen 1960-luvun lopulla, jolloin Länsirannalle perustettuihin siirtokuntiin muuttaneet juutalaiset saivat omistukseensa ison osan alueen maa-alasta. Siirtokunnat ovat kooltaan vaihtelevia miehityillä alueilla sijaitsevia juutalaisasutuksia, joissa arvioidaan asuvan noin puolisen miljoonaa. Siirtokunnat

Israel ja sen miehittämät alueet. Gazan kaistale, Länsiranta, Itä-Jerusalem ja Golanin kukkulat näkyvät kartassa punaisella.

© Wikimedia Commons, NordNordWest

ovat viime vuosina laajentuneet kiihtyvällä vauhdilla³

Siirtokuntien kasvattaminen on johtanut vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin. Siirtokuntien ja niiden hallintoalueiden tieltä on tuhottu palestiinalaisten koteja ja viljelysmaita, ja siirtokuntalaisten sekä siirtokuntia suojelevien israelilaissotilaiden ja poliisien

1 CIA The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/we.html>; CIA The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gz.html>

2 Pappé Ilan, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, 2007

3 UN OCHA, 2012; Peace Now, 2012

palestiinalaisia vastaan harjoittama väkivalta on jatkuvasti lisääntynyt. Siirtokuntien kasvu on yksi keskeinen syy palestiinalaishallinnon vetäytymiseen rauhanneuvotteluista⁴.

Kansainvälisen yhteisön kanta Israelin siirtokuntiin on ollut lähes yksimielisen kielteinen. Euroopan unioni ja YK eivät tunnusta miehitettyjen alueiden kuulumista Israelille ja ne ovat vaatineet Israelia vetäytymään alueilta⁵. Myös Kansainvälinen rikostuomioistuin ICJ on todennut siirtokuntien rikkovan Israelinkin ratifioimaa neljättä Geneven sopimusta⁶, joka kieltää miehittävän valtion omien kansalaisten siirtämisen miehittävälle alueelle⁷.

Israelin siirtokuntatoiminnan ongelmat liittyvät myös luonnonvarojen ja haavoittuvassa asemassa olevan paikallisväestön hyväksikäyttöön. Palestiinan maantieteellisellä alueella asukasta kohti lasketut vesivarat ovat maailman pienimpiä ja alle Maailman terveysjärjestö WHO:n suositusten. Alueen pohjavesivarantoja ja vedenjakelua hallinnoi Israel, ja yli 85 prosenttia vedenotosta on Israelin tekemää.⁸ Länsirannan alueella on myös paljon luonnonvaroja kuten mineraaleja ja muita kaivannaisia. Israelin miehityksen myötä tehtyjen aluejakojen takia monet niistä ovat palestiinalaisten ulottumattomissa⁹.

4 Haaretz, <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/palestinians-peace-talks-require-halt-to-israeli-settlement-construction-1.405095>

5 Euroopan unionin kantoja Palestiinasta: http://eeas.europa.eu/mepp/eu-positions/eu_positions_en.htm

6 "Recalling that the Security Council described Israel's policy of establishing settlements in that territory as a "flagrant violation" of the Fourth Geneva Convention, the Court finds that those settlements have been established in breach of international law.", ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, 9.7.2006

7 Fourth Geneva Convention, article 49: "The Occupying Power shall not deport or transfer parts of its own civilian population into the territory it occupies."

8 Ulkoasiainministeriö, Puhdasta vetää palestiinalaisille, <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=226568&nodeid=15316&contentlan=1&culture=fi-FI>

9 Ulkoasiainministeriö, Tutkimus: Palestiinalaisalueen talous voisi olla kaksinkertainen ilman miehitystä <http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=232626>

Palestiinan alueen konfliktin historia¹⁰

1878: Ensimmäinen sionistinen siirtokunta perustetaan.

1917: Balfourin julistus. Britannia ilmoittaa tukevansa juutalaisvaltion perustamista Palestiinaan.

1939–1945: Toinen maailmansota.

1947: YK:n yleiskokous päättää Palestiinan jakamisesta juutalais- ja arabivaltioon. Sota Palestiinan juutalaisyhteisön ja arabien kesken alkaa.

1948: David Ben-Gurion julistaa Israelin itsenäiseksi. Arabiliiton jäsenmaat Libanon, Syyria, Irak, Jordania ja Egypti hyökkäävät Israeliin. Sota päättyy YK:n uhkavaatimuksesta. Israelin valtion alue laajentuu. 800 000 palestiinalaista pakenee kodeistaan.

1964: Palestiinan vapausjärjestö PLO perustetaan.

1967: Kuuden päivän sota. Israel valtaa Egyptiltä Siinain ja Gazan, Jordaniaalta Länsirannan sekä Itä-Jerusalem ja Syyrialta Golanin.

1987: Gazan alueella syntyy joulukuussa väkivaltaisia mella-koita, jotka leviävät myös Jordan-joen länsirannalle. Palestiinalaisten intifada eli kansannousu kestää vuoteen 1993.

1993: Oslon sopimus. Palestiinan viralliseksi edustajaksi perustetaan palestiinalaishallinto (Palestinian National Authority; PNA tai PA), jonka ensimmäiseksi presidentiksi valitaan Jasser Arafat.

2000: Palestiinalaisten toinen kansannousu alkaa.

2003: Israelin parlamentti hyväksyy niin sanotun Lähi-idän rauhansuunnitelman neuvotteluiden pohjaksi. Rauhansuunnitelma allekirjoitetaan tavoitteena Palestiinan valtion perustaminen ja kaksi rinnakkaista valtiota.

2005: Israel vetäytyy Gazasta.

2006: Väkivaltaisuudet palestiinalaisalueella lisääntyvät. Israelin operaatio iskee ilma- ja maajoukoilla useisiin kohteisiin Gazassa.

2007: Hamas-puolue voittaa vaalit Gazassa. Israel ja Egypti aloittavat Gazan saarron. Länsiranta jää vanhan valtapuolueen Fatahin komentoon.

2009: Operaatio Valettu lyijy. Israel tekee maahyökkäyksen Gazan kaistalle.

2010: Israel valtaa Gazaan matkalla olleen kansainvälisen avustussaattueen laivan aiheuttaen siviiliuhreja. Useat valtiot, mukaan lukien Suomi, tuomitsevat Israelin toimet.

2010: Israel päättää jatkaa siirtokuntien rakentamista. Palestiina vastaa vetäytymällä rauhanneuvotteluista.

2011: Palestiina jättää YK:lle hakemuksen päästä täysivaltaiseksi jäseneksi. Unesco hyväksyy Palestiinan täysjäsenekseen.

2012: Hamas ja Fatah sopivat yhteistyöstä ja uusista vaaleista.

10 Juusola, Israelin historia, 2005; Helsingin Sanomien Palestiinan alueen historia -juttusarja, <http://www2.hs.fi/kronot/palestiina2/01.html>; Pappé Ilan, The Ethnic Cleansing of Palestine, 2007

Vuonna 2007 Israelin korkein oikeus teki päätöksen ulottaen Israelin työlainsäädännön koskemaan myös palestiinalaisväestöä¹¹. Siirtokunnissa toimivissa yrityksissä työskentelevät palestiinalaiset ovat silti usein erittäin heikossa asemassa, ja järjestöt ovat raportoineet useista kansainvälisten työelämään liittyvien sopimusten rikkomuksista siirtokunnissa. Siirtokunnissa työskentelevien palestiinalaisten on myös useimmiten kuljettava Israelin varoimien tarkastuspisteiden läpi, mikä pidentää lyhyenkin työmatkan kestoa helposti jopa tunneilla.

Laittomiin Israelin siirtokuntiin liittyvistä moninaisista kansainvälisen lain vastaisista kysymyksistä ja ihmisoikeusongelmista johtuen kaupallinen yhteistyö siirtokunnissa toimivien yritysten kanssa on lukuisten valtioiden, päättäjien, puolueiden, järjestöjen, yritysten ja uskonnollisten yhteisöjen toimesta katsottu epäsopivaksi.

EU-komission maatalousasioista vastaava komissaari Dacian Ciolos painotti syyskuussa 2011, ettei siirtokuntatuotteita tulisi tuoda lainkaan EU:n alueelle: ”Haluan tehdä selväksi sen, että Euroopan komissio pyrkii varmistamaan, ettei EU:hun tule mitään tuotteita miehityksellä palestiinalaisalueilla sijaitsevista Israelin siirtokunnista.”¹²

Tämä Kirkon Ulkomaanavun tilaama Finnwatch ry:n selvitys kartoittaa suomalaisten yritysten erilaisia yhteyksiä Israelin laittoon siirtokuntiin. Selvitys tarkastelee myös Suomen viranomaisten toimintaa siirtokuntiin liittyvän yritystoiminnan osalta.

11 Kav LaOved, http://www.kavlaoved.org.il/media-view_eng.asp?id=2764

12 <http://www.eubusiness.com/news-eu/palestinian-israel.chh>

2. Israelin siirtokunnat miehityillä alueilla

Siirtokunnissa asuu noin puoli miljoonaa israelilaista. Niissä toimii myös monia yrityksiä. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta siirtokunnat ovat laittomia, ja kansainvälinen yhteisö on yleisesti tuominnut ne. Israelin hallitus vauhdittaa siirtokuntien laajenemista ja siirtokuntabisnestä taloudellisilla kannustimilla.

Kuuden päivän sodan jälkeen vuonna 1967 Israel alkoi hyödyntää miehittämiään alueita Länsirannalla, Gazassa ja Golanin kukkuloilla. Myös Itä-Jerusalem liitettiin Jerusalemin kaupunkiin ja alueelle alkoi muuttaa israelilaisia. Siirtokuntiin muuttaneet juutalaiset saivat omistukseensa merkittävän osan alueiden maa-alasta. Nykyään israelilaisia arvioidaan asuvan vuonna 1967 miehityillä alueilla noin puoli miljoonaa. Vuotuinen väestönkasvu siirtokunnissa on 5,3 prosenttia (Itä-Jerusalemia lukuun ottamatta), mikä on lähes kolminkertainen Israelin yleiseen väestönkasvuun verrattuna.¹³

Siirtokuntia rakennetaan Israelissa kiihtyvää tahtia. Vuosi 2011 oli Peace Now -järjestön raportin mukaan ennätyksellinen, ja sen aikana siirtokunnissa käynnistettiin yli 1 800 rakennushanketta. Käynnistettyjen rakennushankkeiden määrä oli noussut 20 prosenttia vuodesta 2010.¹⁴

2.1 SIIRTOKUNTIEN LAILLINEN ASEMA

Israelin miehittämille palestiinalaisalueille perustettuja siirtokuntia on monenlaisia. Tyypillinen siirtokunta on pieni kaupunki, jonka asukasluku vaihtelee muutamasta sadasta tuhanteen. Suurimpia siirtokuntia ovat Ma'ale

Adumim, Beitar Illit ja Modi'in Illit, joissa asuu kymmeniä tuhansia ihmisiä. Siirtokuntakäytännöillä on omia ostoskeskuksia, kouluja, hotelleja sekä paikallishallintoa. Merkittävä osa Israelin noin 150 siirtokunnasta Länsirannalla on kuitenkin maalaismaisia kyliä.¹⁵ Vuonna 2005 Israel evakuoiti kaikki siirtokuntansa Gazasta ja nykyiset siirtokunnat sijaitsevat Länsirannalla ja Golanin kukkuloilla.¹⁶

Kansainvälisen oikeuden mukaan siirtokunnat ovat laittomia ja ne on tuomittu lähes yksimielisesti (ks. kappale 2.3).

Israelin oman lainsäädännön mukaan siirtokunnat ovat kuitenkin laillisia. Sen sijaan niin sanotut "etuvartiot" (outposts) ovat laittomia myös kansallisten lakien mukaan. Etuvartiot ovat tyypillisesti löyhiä karavaanariasutuksia, jotka ovat levittäytyneet olemassa olevan siirtokunnan ulkopuolelle. Etuvartioiden kautta siirtokunnat laajenevat tai niistä syntyy jopa uusia siirtokuntia.¹⁷ YK:n alaisen OCHA:n arvion mukaan epävirallisia etuvartioita on noin 100.¹⁸ Siirtokuntia ympäröivät maa-alueet on usein julistettu suojelualueiksi (special security area, SSA), joilla palestiinalaiset eivät saa liikkua ilman erillistä lupaa.¹⁹

Israelin valtio tarjoaa siirtokunnissa toimiville yrityksille erilaisia verohelpotuksia ja muita

13 OCHA, The Humanitarian Impact Of Israeli Settlements, Fact sheet January 2012

14 Peace Now, http://peacenow.org/entries/peace_nows_settlement_watch_report_2011_a_record_year_for_west_bank_settlement_construction

15 The Independent, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/the-big-question-what-are-israeli-settlements-and-why-are-they-coming-under-pressure-1692515.html>; UN OCHA, The Humanitarian Impact Of Israeli Settlement Policies, January 2012

16 BBC, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4171982.stm>

17 The Independent, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/the-big-question-what-are-israeli-settlements-and-why-are-they-coming-under-pressure-1692515.html>

18 OCHA, The Humanitarian Impact Of Israeli Settlement Policies, January 2012

19 B'Tselem, http://www.btselem.org/settler_violence/20111029_beit_omar_settler_assault

kannustimia. Siirtokuntien alueella olevien maiden omistukseen liittyy kuitenkin paljon epäselvyyksiä. Israelilaisen Peace Now -järjestön 2006 julkaistun ja vuonna 2007 päivitetyn selvityksen mukaan yli 30 prosenttia siirtokuntien alueilla olevista maista on palestiinalaisten yksityisomistuksessa²⁰. Tämän tiedon valossa osa siirtokunnista olisi laittomia myös Israelin oman lain mukaan²¹. Wikileaksin julkisuuteen vuotaman Israelin puolustusministeriön tietokannasta tehdyn analyysin perusteella jopa 75 prosenttia siirtokunnista on rakennettu ilman lupaa tai saadun luvan vastaisesti. Myös yli 30 siirtokunnassa suuria rakennushankkeita on toteutettu palestiinalaisten yksityisomistuksessa olevalle maalle Länsirannalla.²²

Palestiinalaishallinto kiistää siirtokuntien oikeutuksen ja on muun muassa säätänyt asteittain voimaan astuvan lain, joka kieltää palestiinalaisten työskentelyn siirtokunnissa toimivissa yrityksissä.²³

2.2 SIIRTOKUNNAT RAUHAN ESTEENÄ

Palestiinalaisten toisen kansannousun aikana Israel aloitti niin kutsutun turva-aidan rakentamisen. Israelin mukaan valtavan muurin tarkoituksena on torjua ”palestiinalaisteroristien” iskut juutalaissiirtokuntia ja Israelin puolella sijaitsevia kaupunkeja vastaan. Kokonaispituudeltaan noin 708 kilometriä pitkä muuri ei noudata vuoden 1949 sodassa saavutettua aselepolinjaa vaan ulottuu myös vuoden 1967 sodassa miehitetuille alueille.²⁴

Palestiinalaisten maata ja omaisuutta on takavarikoitu ja tuhottu muurin tieltä. Myös kulkua maanviljelyksille on voimakkaasti rajoitettu. Muuri on erottanut kymmeniätuhansia palestiinalaisia heidän suvustaan ja ystävistään, työpaikoistaan ja viljelymaisistaan. Muurin lisäksi Israel rajoittaa liikkumista Länsirannalla tarkastuspisteiden, tiesulkujen, turva-alueiden, vain israelilaisille sallittujen teiden, erilaisten kulkulupien ja lukuisien muiden keinojen avulla.

Muuri ei ole onnistunut Israelin määrittelemässä tavoitteessa lisätä alueen turvallisuutta, ja väkivaltaisuuDET siirtokuntien ja palestiinalaisväestön välillä ovat lisääntyneet. YK raportoi palestiinalaisuhreja ja omaisuusvahinkoja vaatineiden yhteenottojen lisääntyneen 40 prosenttia vuosien 2010 ja 2011 välillä. Väkivaltaisuuksien kasvu vuoteen 2009 verrattuna oli jopa 165 prosenttia. YK:n mukaan israelilaiset siirtokunnat tuhosivat pelkästään vuoden 2011 aikana yli 10 000 palestiinalaisten oliivipuuta, mikä on vaikeuttanut satojen perheiden toimeentuloa. Israelin viranomaiset eivät YK:n mielestä puutu riittävän tehokkaasti laittomuuksiin syyllistyneiden siirtokuntien toimintaan – viime vuosina jopa 90 prosenttia palestiinalaisten kanteluista on johtanut syyttämättäjäättämispäätökseen.²⁵

Israelin siirtokunnat ovat laajentaneet alueitaan ja niiden rakentamista on jatkettu. Esimerkiksi elokuussa 2011 Israelin sisäministeriö hyväksyi 1 600 uuden asunnon rakentamisen Itä-Jerusalemien miehitetille alueelle.²⁶

20 Peace Now, Peace Now Report: 40% of Israeli Settlement Land Owned By Palestinians, <http://peacenow.org/entries/archive3189>, järjestö päivitti raporttia vuonna 2007, ks. <http://www.haaretz.com/news/peace-now-32-of-land-held-for-settlements-is-private-palestinian-property-1.215530>

21 Washington Post, West Bank Settlements Often Use Private Palestinian Land, Study Says, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/11/21/AR2006112100482_pf.html

22 Wikileaks, http://www.wikileaks.org/wiki/CIA_OSC:_Secret_Israeli_database_shows_full_extent_of_illegal_settlements,_Apr_2009

23 Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2010/may/25/palestine-israel-settlements-work-ban>; Ma'an News Agency, <http://www.maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=346086>

24 OCHA, Barrier Update, heinäkuu 2011; UN, <http://domino.un.org/unispal.nsf/a39191b210be1d6085256da90053dee5/9749ed6fd4607a4f852575ed00666db2?OpenDocument>

25 OCHA, Israeli Settler Violence In The West Bank, http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_settler_violence_FactSheet_October_2011_english.pdf

26 YLE, http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2011/08/israelin_siirtokuntiin_tuhansia_uusia_asuntoja_2783428.html

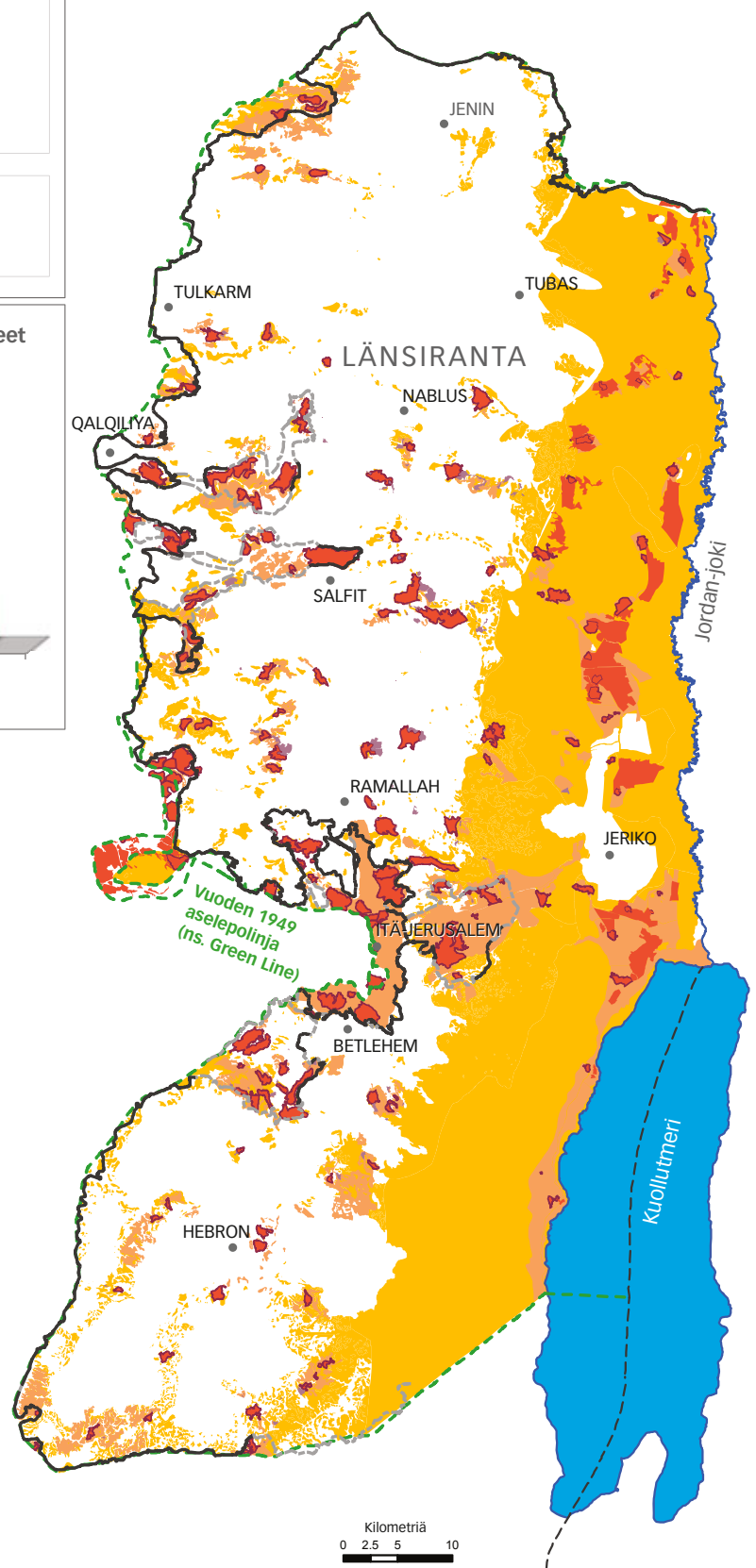
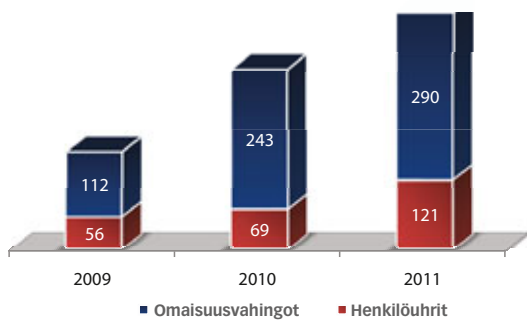
ISRAELIN SIIRTOKUNNAT

- Aidatut ja vartioidut alueet sekä viljelty maa
- Siirtokuntien hallintoalueet
- Siirtokuntien aluehallinnon alueet

MUURIT

- Valmis tai rakenteilla
- Suunniteltu

Siirtolaisten hyökkäykset, jotka ovat vaatineet palestiinalaisuhreja tai johtaneet omaisuusvahinkoihin.

Israelin siirtokunnat miehitetillä Länsirannalla ja Itä-Jerusalemmissä. Israelin 150 siirtokuntaa asuttaa noin puoli miljoonaa juutalaista. Siirtokuntien pienestä pinta-alasta huolimatta ne kontrolloivat merkittävää osaa palestiinalaisalueista.

Perustuu UN OCHA:n karttaan, http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_settlements_FactSheet_January_2012_english.pdf

Uudet aktiviteetit siirtokunnissa ovat herättäneet pahennusta. YK:n turvallisuusneuvoston maat, Yhdysvaltoja lukuun ottamatta, tuomitsivat Israelin siirtokuntien laajentamisen jälleen joulukuussa 2011.²⁷ Turvallisuusneuvoston eurooppalaiset jäsenet totesivat siirtokuntarakentamisen ja siirtokuntalaisten väkivallanteiden vaarantavan alueen tulevaisuuden ja vaativat siirtokuntatoiminnan välitöntä lopettamista.²⁸

Vaikka siirtokuntien varsinainen rakennettu alue vastaa vain paria prosenttia koko Länsirannan pinta-alasta, siirtokuntien ympäriltä varatut suoja-alueet nostavat pinta-alan 10 prosenttiin. Näiden alueiden lisäksi siirtokunnat ovat ottaneet oman paikallishallintonsa piiriin 43 prosenttia Länsirannasta. Kaikkiaan siirtokunnat kontrolloivat jopa puolta koko Länsirannan maa-alueesta.²⁹ Palestiinalaisalueiden miehityksestä johtuvien kustannusten ja omaisuuden menetyksien on arvioitu vastaavan noin 85 prosenttia Palestiinalaisalueen tämänhetkisestä bruttokansantuotteesta. Suurimmat menetykset juontuvat Gazan saarrosta sekä siitä, että Israel hallitsee Oslon sopimuksen myötä lähes kokonaan Länsirannan vesivarantoja.³⁰

2.3 KANSAINVÄLISEN YHTEISÖN SUHTAUTUMINEN ISRAELIN SIIRTOKUNTIIN

Israelin siirtokuntien rakentaminen ja siirtokuntia suojeleva muurihanke on tuomittu

laajasti, sillä muuri ei noudata vihreäksi linjaksi kutsuttua aseleporajaa, vaan ulottuu monilta kohdin miehitetyn Länsirannan puolelle. Euroopan unioni ja YK eivät tunnusta miehitettyjen alueiden kuulumista Israelille, ja ne ovat vaatineet Israelia vetäytymään miehittämiltään alueilta.³¹

Vuonna 1979 annetussa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmassa 446 Israelin siirtokuntien rakentaminen palestiinalaisalueille todettiin laittomaksi³². Turvallisuusneuvoston seuraavassa päätöslauselmassa 452 Israelia kehoitettiin lopettamaan siirtokuntien rakentaminen³³, ja vuoden 1980 päätöslauselmassa 465 turvallisuusneuvosto vetosi valtioihin, jotta ne kieltäytyisivät yhteistyöstä Israelin siirtokuntien rakentamiseen liittyvissä toimissa³⁴. Kaikkiaan YK:n turvallisuusneuvosto ja ihmisoikeuksien neuvosto ovat vaatineet Israelin miehityksen ja siirtokuntien rakentamisen lopettamista kymmenissä erillisissä päätöslauselmissa. Israel johtaa tilastoa YK:n päätöslauselmien huomiotta jättämisessä: vuoden 1968 jälkeen se on rikkonut kolmea kymmentäkahta päätöslauselmaa³⁵.

Kansainvälinen rikostuomioistuin ICJ totesi vuonna 2004 antamassaan lausunnossa siirtokuntien rikkovan neljättä Geneven sopimusta³⁶, joka kieltää miehittävän valtion omien kansalaisten siirtämisen miehittävälle alueelle³⁷.

Vuoden 2008 joulukuussa EU vahvisti katso- vansa kaikkien miehitettyille alueille, mukaan

27 Voice Of America, <http://www.voanews.com/english/news/middle-east/UN-Security-Council-Divided-Over-Israeli-Settlements-135958918.html>

28 UK Mission to the United Nations (20.12.2011). All settlement activity, including in East Jerusalem, must cease immediately. <http://ukun.fco.gov.uk/en/news/?view=PressS&id=708021082>

29 UN OCHA, tammikuu 2012; Huffington Post, http://www.huffingtonpost.com/lara-friedman/israel-settlements-_b_1197376.html

30 Ulkoasiainministeriö, <http://global.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=232626>

31 Euroopan unionin kantoja Palestiinasta: http://eeas.europa.eu/mepp/eu-positions/eu_positions_en.htm

32 UN, Security Council, S/RES/446 (1979) 22 March 1979

33 UN, Security Council, S/RES/452 (1979) 20 July 1979

34 UN, Security Council, S/RES/465 (1980) 1 March 1980: "Calls upon all States not to provide Israel with any assistance to be used specifically in connexion with settlements in the occupied territories"

35 Haaretz, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/study-israel-leads-in-ignoring-security-council-resolutions-1.31971>

36 "Valtaajavalta ei saa valtaamalleen alueelle karkoittaa tai siirtää osaa omasta siviiliväestöstään.", http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1955/19550008/19550008_5

37 Fourth Geneva Convention, article 49: "The Occupying Power shall not deport or transfer parts of its own civilian population into the territory it occupies."

lukien Itä-Jerusalemiin, perustettujen siirtokuntien olevan laittomia kansainvälisen lain mukaan³⁸. Vuonna 2010 EY-tuomioistuimien myös määräsi, että miehitykseltä alueilta siirtokunnista tulevat tuotteet eivät ole israelilaisia eivätkä ne siksi saa samaa tullikohtelua kuin EU:n ja Israelin välisen vapaakauppasopimuksen piiriin kuuluvat tuotteet³⁹.

Suomen valtion kanta Israelin siirtokuntia koskien noudattaa kansainvälistä linjaa, ja myös Suomi erottelee Israelin valtialueen siitä alueesta, jota Israel on vuodesta 1967 alkaen miehittänyt⁴⁰.

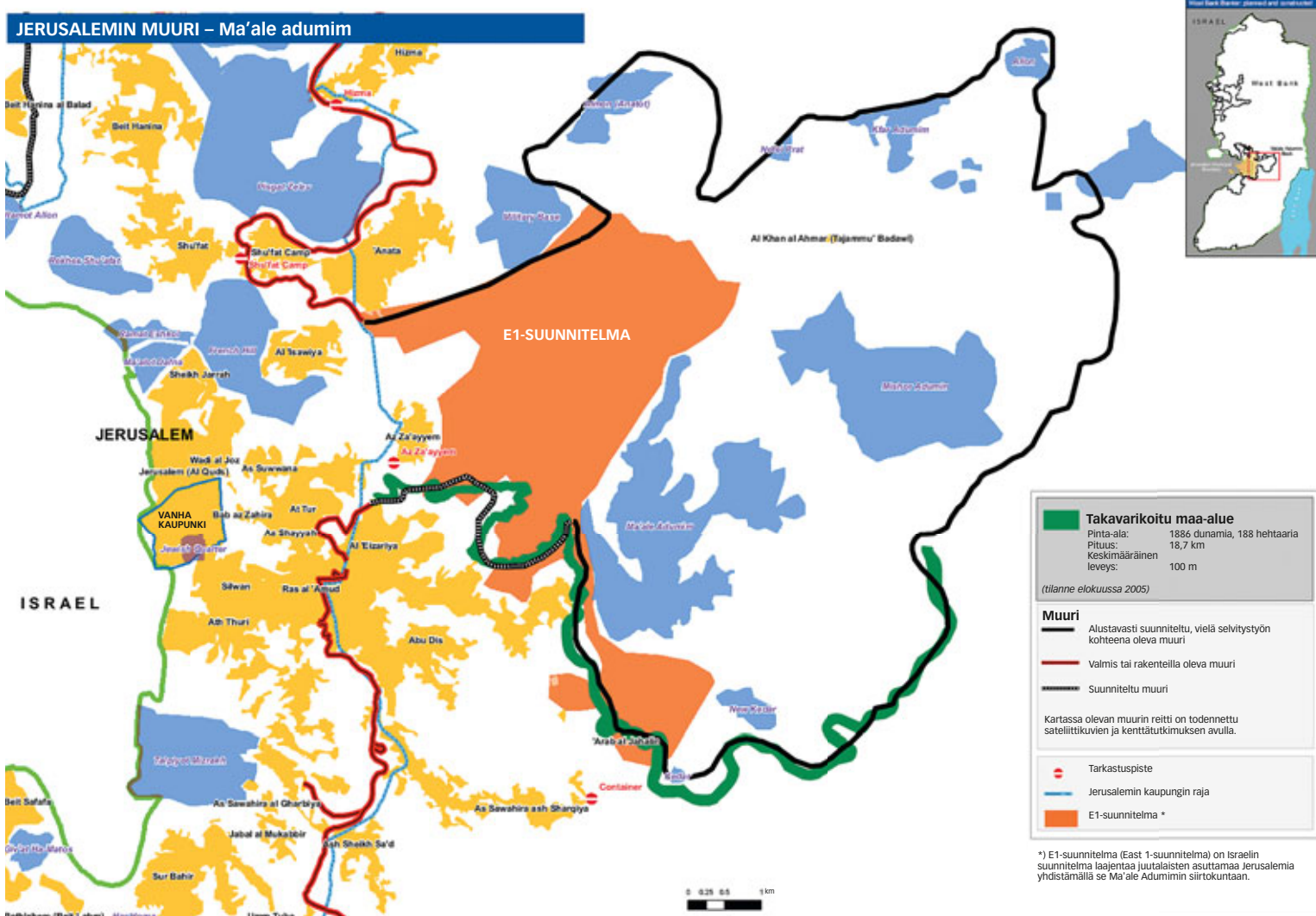
38 http://eeas.europa.eu/mepp/eu-positions/eu_positions_en.htm

39 Euroopan unionin virallinen lehti, 17.4.2010, C100/5

40 Ulkoasiainministeriö, <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=30768&contentlan=1&culture=fi-FI>

Kartassa näkyy muun muassa Ma'ale Adumimin siirtokunta, johon Suomessa toimivilla yrityksillä on Finnwatchin selvityksen mukaan yhteyksiä. Israel suojaaa laittomia siirtokuntiaan kansainvälisen lain vastaisella muurilla.

Perustuu UN OCHA:n karttaan, http://www.ochaopt.org/documents/E1_Jerusalem_Graphic_Barrier_August05.pdf

2.4 YRITYSTOIMINTA SIIRTOKUNNISSA

Israelin siirtokunnissa toimii satoja erikoisia yrityksiä. Osa niistä palvelee paikallisia markkinoita, osa vie tuotteitaan ympäri maailmaa. Laajenevat siirtokunnat houkuttelevat alueelle yhä enemmän myös siirtokuntien asukkaita palvelevaa yritystoimintaa kuten pankkeja, supermarketketjuja ja logistiikkakeskuksia.⁴¹

Yritystoiminta siirtokunnissa on kannattavaa, sillä maan vuokra on halpaa ja Israel myöntää siirtokunnissa toimiville yrityksille erilaisia kannustimia. Siirtokunnissa toimivat teollisuuskeskittymät on luokiteltu Israelissa niin sanotuksi prioriteetti A -alueeksi, mikä oikeuttaa verohelpotuksiin⁴². Yritykset hyötyvät myös ympäristö- ja työläinsäädännön heikosta valvonnasta.⁴³

Siirtokunnissa toimivat yritykset maksavat paikallisveroja siirtokuntiin. Siirtokuntien verotuloja käytetään siirtokuntien palvelujen ja infrastruktuurin kehittämiseen.⁴⁴ Yritystoiminta ruokkii näin siirtokuntien kasvua ja vaikeuttaa siten Israelin ja Palestiinan välisen konfliktin ratkaisemista.

Palestiinalaisten työläisten heikko asema

Israel on kiristänyt merkittävästi palestiinalaisten liikkumista ja vuonna 2009 se oli myöntänyt Israelin puolella työskentelyyn oikeuttavia työlupia vain alle 22 000 palestiinalaiselle⁴⁵. On tavallista, että siirtokuntien tehtaissa työskentelevien palestiinalaisten tulee lisäksi saada kulkulupa Israelin turvallisuusviranomaiselta Shabakilta. Kul-

kulupa myönnetään vain henkilöille, joiden rekisteritiedoissa ei ole merkintää Israelin turvallisuutta haittaavasta toiminnasta. Merkinän rekisteriin voi saada esimerkiksi osallistumalla työtaisteluun työnantajaa vastaan tai arvostelemalla israelilaisviranomaisia. Eri-laisten lupajärjestelyjen kirjo ja pelko lupien menettämisestä tekee työpaikan vaihtamisesta ja järjestäytymisestä erittäin vaikeaa⁴⁶. Palestiinalaisten työntekoa ja liikkumista kontrolloidaan kaikkiaan yli sadalla erilaisella luvalla⁴⁷.

Länsirannalla ja Itä-Jerusalemossa työttömyysaste on jopa 25 prosenttia⁴⁸. Vaikeutuneen liikkumisen ja työlupien alhaisen määrän takia laitton työskentely siirtokunnissa ja Israelin puolella on yleistä: arviolta 40 000 palestiinalaista käy töissä laittomasti⁴⁹. Laitto-man työvoiman mahdollisuudet oikeuksiensa vaatimiseen ovat olemattomat.

Vuonna 2007 Israelin korkein oikeus teki päätöksen ulottaa Israelin työläinsäädännön koskemaan myös Länsirannan palestiinalaisväestöä⁵⁰. Uudistuneen lain myötä israelilainen ihmisoikeusjärjestö Kav Laoved raportoi palkkojen parantuneen muun muassa Barkanin ja Mishor Adumimin siirtokunnissa, jossa useimmat tehtaas maksavat nyt lakien mukaista minimipalkkaa. Järjestön mukaan monilla alueilla palkat eivät kuitenkaan ole lakien mukaisia ja väärennetyt palkkakuitit ovat yleisiä. Työntekijöiden oikeuksia vapapäiviin tai sairauslomiin ei useinkaan kunnioiteta.⁵¹ Arvioiden mukaan siirtokunnissa töissä käyvien palestiinalaisten kuukausiansiot jättävät heidät usein köyhyysrajan alapuolelle.⁵²

41 <http://www.foxnews.com/world/2010/11/24/jewish-settlements-targeted-divestment-campaign/> (24.11.2010)

42 <http://www.whoprofits.org/articlefiles/WhoProfits-ProductioninSettlements-SodaStream.pdf> (January 2011) s. 4-5

43 Who profits, The Settlement Industry, http://www.whoprofits.org/Involvements.php?id=grp_inv_settlement

44 <http://www.whoprofits.org/articlefiles/WhoProfits-ProductioninSettlements-SodaStream.pdf> (January 2011) s. 6-7

45 The Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/expat/6155823/Israels-illegal-Palestinian-work-force.html>

46 <http://www.whoprofits.org/articlefiles/WhoProfits-ProductioninSettlements-SodaStream.pdf> (January 2011) s. 18

47 Haaretz, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/israel-has-101-different-types-of-permits-governing-palestinian-movement-1.403039>

48 Jerusalem Post, <http://www.jpost.com/MiddleEast/Article.aspx?id=224214>

49 The Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/expat/6155823/Israels-illegal-Palestinian-work-force.html>

50 Kav Laoved, http://www.kavlaoved.org.il/media-view_eng.asp?id=2764

51 Kav Laoved, http://www.kavlaoved.org.il/media-view_eng.asp?id=3048

52 B'Tselem, <http://www.btselem.org/workers>

3. BDS-liike ja kuluttajakampanjoiden tulokset

Siirtokunnissa ja Israelissa yleisemminkin tuotettujen tuotteiden boikotointi ja sijoitusten vetäminen alueella toimivista yrityksistä on yleistynyt viime vuosina. Useat yritykset, sijoitusrahastot ja muut kaupalliset toimijat ovat muuttaneet käytäntöjään BDS-liikkeen kampanjoiden seurauksena.

Vastareaktiona Israelin miehitykseen palestiinalaiset kansalaisjärjestöt ja uskonnolliset yhteisöt käynnistivät vuonna 2005 maailmanlaajuisen BDS-liikkeen (Boycott, Divestment and Sanctions), joka kannustaa boikotoimaan israelilaisia tuotteita ja pidättäytymään sijoituksista Israeliin. Etelä-Afrikan apartheid-hallinnon vastaisesti boikottikampanjasta mallia ottavan BDS-liikkeen tavoitteena on boikotoida Israelia, kunnes valtio alkaa kunnioittaa kansainvälistä oikeutta ja tunnustaa palestiinalaisten oikeudet.⁵³

BDS-liike on levinnyt nopeasti maailmanlaajuisesti kampanjaksi, joka on toiminut näkyvästi esimerkiksi Britanniassa, Italiassa, Ranskassa, Yhdysvalloista ja Australiassa. Siinä on mukana esimerkiksi järjestöjä, yliopistoja, uskonnollisia yhteisöjä ja ammattiyhdistysliikkeen edustajia. Lukuisat yhtiöt ovat muuttaneet toimintaansa BDS-kampanjoinnin seurauksena.

BDS-liike ei ole homogeeninen. Alkuperäisestä kampanjavaatimuksesta poiketen osa järjestöistä ajaa boikotteja vain siirtokuntien kanssa yhteistyötä tekeviä yrityksiä vastaan. Esimerkiksi Kirkkojen maailmanneuvosto kannattaa tämänkaltaista boikotointia.

Israelissa BDS-kampanjaan on reagoitu voimakkaasti. Heinäkuussa 2011 Israel hyväksyi kiistellyn lain, jonka mukaan kannustaminen Israelin vastaiseen boikottiin johtaa syytteisiin ja korvausvaatimuksiin⁵⁴.

3.1 YRITYKSIIN KOHDISTUVIA BOIKOTTEJA JA KAMPANJOITA

BDS-liikkeeseen suoraan tai välillisesti liittyvien erilaisten kampanjoiden ja toimijoiden kirjo on valtava. Ohessa muutamia kampanjoita järjestökentän ja kirkon piiristä.

Coalition of Women for Peace – Who Profits?

Israelilaisista naisjärjestöistä koostuva Coalition of Women for Peace (CWP) on Israelin ja Palestiinan välistä rauhaa ja oikeudenmukaisuutta ajava verkosto.⁵⁵ CWP:n tavoitteena on lopettaa Israelin miehitys Länsirannalla, Gazassa ja Golanin kukkuloilla.

CWP:n Who Profits? -hanke kerää tietoja miehityksestä hyötyvistä israelilaisista ja kansainvälisistä yhtiöistä ja julkaisee aineistonsa verkossa.⁵⁶ CWP:n työhön lukeutuvat myös Berkeleyn yliopiston aloite sijoitusten vetämiseksi Israelin armeijalle hävittäjiä valmistavista General Electric ja United Technologies -yhtiöistä⁵⁷ sekä eläkerahastoihin, pankkeihin, turva-alaan ja muihin yrityksiin kohdistuvat kampanjat.⁵⁸

Take Apartheid off the Menu!

Eurooppalainen "Take Apartheid off the Menu!" kampanjoi siirtokuntatuotteiden myynnin lopettamiseksi eurooppalaisissa marketeissa. Kampanjan arvellaan olleen yksi

53 <http://www.bdsmovement.net/>

54 Haaretz, <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/israel-passes-law-banning-calls-for-boycott-1.372711>

55 http://www.ubuntu.upc.edu/civil_society/actors/2472/eng

56 <http://www.whoprofits.org/About.php>

57 <http://www.berkeleydailyplanet.com/issue/2010-04-15/article/35024?headline=No-final-Decision-on-UC-Berkeley-Israel-Divestment-Bill-after-Marathon-Meeting> (15.4.2010)

58 http://www.ngo-monitor.org/article/_who_profits_from_the_bds_campaign_review_of_coalition_of_women_for_peace

tärkeä tekijä Israelin suurimman elintarvikeyhdistön Agrexcon konkurssiin.⁵⁹

Stolen beauty

Yhdysvaltalainen rauhanliike Codepink käynnisti vuonna 2009 Ahavaan (Dead Sea Laboratories) kohdistuvan ”Stolen Beauty” -boikottikampanjan. Kampanja on järjestänyt mielenosoituksia Ahava-liikkeissä ympäri maailman ja vaikutti merkittävänä tekijänä muun muassa Ahavan Lontoon lippulaivamyymälän sulkemiseen.⁶⁰

Sitoutumattomien maiden liike

Taloudellisia painostuskeinoja Israelia ja miehitykseen osallistuvia kansainvälisiä yrityksiä kohtaan käyttäviin kansainvälisiin liikkeisiin kuuluvat myös 1960-luvulla kylmän sodan vastineena syntynyt lähes 120 maan muodostama Sitoutumattomien maiden liike (Non-Aligned Movement NAM). Liike kehotti kokouksessaan vuonna 2004 kaikkia jäsenmaitaan estämään Israelin siirtokuntatuotteiden pääsyn markkinoilleen.⁶¹

Kirkkojen maailmanneuvosto

Kirkkojen maailmanneuvosto neuvoi kokouksessaan vuonna 2005 jäsenkirkkojaan käyttämään taloudellisia painostuskeinoja Israelin miehitykseen osallistuvia kansainvälisiä yrityksiä kohtaan.⁶²

Kampanjoita Suomessa

Suomessa Rauhanliitto ja Sadankomitea ovat vaatineet kaupan keskusliikkeitä

keskeyttämään israelilaisten tuotteiden ostamisen kunnes Israel ja palestiinalaiset ovat palanneet neuvottelupöytään ja väkivaltasuudet on lopetettu.⁶³ ICHAD Finland ja Safer Globe Finland järjestöt ovat vaatineet Suomen ja Israelin välisen asekaupan lopettamista.

3.2 LAITTOISTA SIIRTOKUNNISTA VETÄYTYNEITÄ YRITYKSIÄ JA SIIJOITTAJIA

Viime vuosina useat eurooppalaiset ja monikansalliset yritykset ovat joutuneet julkisesti vastaamaan liiketoimistaan kansainvälisen oikeuden laittomiksi julistamisissa siirtokunnissa Israelin miehittämällä alueella. Julkinen paine on vaikuttanut myös suoraan israelilaisiin yrityksiin. Vuonna 2009 Israelin teollisuusyhdistys raportoi boikottikampanjoiden vaikuttaneen 21 prosenttiin paikallisista viennityrityksistä.⁶⁴ Useat siirtokunnissa sijaitsevilla teollisuusalueilla toimivat yritykset ovat etsimässä uusia toimitiloja kiristyvän markkinatilanteen vuoksi⁶⁵.

Tässä kappaleessa esitellään merkittävimpiä yritysten ja sijoittajien vetäytymisiä Israelin siirtokunnista.

Alstom ja Veolia

Yksi BDS-liikkeen kampanjakohteista on ollut kiistanalainen raitiotiehanke, joka yhdistää Itä-Jerusalemien laittomat siirtokunnat Länsi-Jerusalemiin. Hankkeen tarjouskilpailun vuonna 2004 voitti israelilaisen Ashtromin ja ranskalaisten Alstomin ja Veolian muodostama konsortio.

Hollantilaispankki ASN päätti vuonna 2006 poistaa portfoliostaan kaikki palestiinalisalueiden miehityksestä hyötyvät yritykset mukaan lukien Veolian. Bordeaux’n alue Ranskassa ja Sandwellin kunnanvaltuusto Englannissa ovat poistaneet Veolian jätehuoltosopimuksistaan ja Tukholman kaupunginvaltuusto sanoi irti metroverkon operointisopimuksen

59 <http://www.bdsmovement.net/2011/take-apartheid-off-the-menu-8313#.TtDpb8YXDY>; <http://www.stopagrexcoitalia.org/>

60 <http://www.stolenbeauty.org/>

61 http://fi.wikipedia.org/wiki/Sitoutumattomien_maiden_liike; <http://www.nam.gov.za/media/040820a.htm>

62 <http://www.oikoumene.org/en/programmes/public-witness-addressing-power-affirming-peace/churches-in-the-middle-east/pief/world-week/resources/wcc-policy-on-palestine-israel.html>; [http://www.oikoumene.org/en/news/news-management/eng/a/browse/18/article/1634/wcc-central-committee-en.html?tx_ttnews\[swords\]=Israel&cHash=abe48bdcefe1ef79c15f35073ddfa445](http://www.oikoumene.org/en/news/news-management/eng/a/browse/18/article/1634/wcc-central-committee-en.html?tx_ttnews[swords]=Israel&cHash=abe48bdcefe1ef79c15f35073ddfa445); <http://www.kotimaa24.fi/uutiset/ulkomaat/6204-kmn-kehottaa-ykta-tukemaan-palestiinalaisvaltion-perustamista>

63 Sadankomitea, http://www.sadankomitea.fi/%5Bcatalias%5D/kauppaketjut_boikotoimaan_israelilaisia_tuotteita

64 Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/03/israel-gaza-attacks-boycotts-food-industry> (3.4.2009)

65 Maariv/Coteret, <http://coteret.com/2010/06/21/maariv-targeted-boycott-and-divestment-pushing-companies-out-of-the-settlements/>

yrittäjien kanssa. Ruotsin valtiollinen eläkerahasto AP7 myi vuonna 2009 osuutensa Alstomista sen siirtokuntayhteyksistä johtuen.⁶⁶

Elbit

Elbit on israelilainen puolustusteollisuuden yritys, joka valmistaa valvontakameroita Israelin ja Länsirannan erottavalle yli 700 kilometriä pitkälle ”turvamuurille” sekä tekee yhteistyötä Israelin armeijan kanssa. Suurimmat norjalaiset, tanskalaiset ja hollantilaiset valtiolliset eläkesäätiöt myivät osakkuutensa Elbit Systems Ltd. yrityksessä vuosina 2009 ja 2010. Myös Saksan suurin pankki Deutsche Bank ja pohjoismaiden suurimpiin pankkeihin lukeutuva Danske Bank myivät Elbit Systemsin osakkeensa vuonna 2010. Suomi tekee kuitenkin edelleen asekauppoja Elbit Systemsin kanssa (ks. Luku 5.2).⁶⁷

Africa Israel Investments

Sijoittajien vetäytymisten kohteena on ollut myös siirtokuntien rakentamiseen osallistunut Africa Israel Investments -sijoitusyhtiö. Danske Bank lisäsi yhtiön mustalle listalleen ja myös yhdysvaltalainen eläkerahasto jätti Tiaa-Cref veti sijoituksensa yhtiöstä.⁶⁸ Samaan ratkaisuun päätyi maailman suurimpiin sijoitusyhtiöihin kuuluva BlackRock. Syynä tähän oli omistajan Lev Levievin rakennusprojektit ainakin neljässä laittomassa siirtokunnassa Länsirannalla sekä norjalaispankkien painostus.⁶⁹ Norwatchin uutisoitua asiasta myös

Norjan valtiollinen eläkerahasto poisti sijoitukset Africa Israelista sekä sen tytäryhtiöstä, Israelin suurimmasta rakennusfirmasta Danya Cebusista.⁷⁰

Dexia

Ranskalais-belgialaisen Dexia-pankin tytäryhtiö Dexia Israel nousi kansainvälisen huomion kohteeksi lainaamalla rahaa Israelin siirtokuntiin. Vuonna 2009 joukko belgialaisia kaupunginvaltuustoja vaati Dexia-pankkia jättämään laittoa siirtokuntia rahoittaneen tytäryhtiönsä ja yritys ilmoitti jäädyttävänsä lainat siirtokuntiin⁷¹. Yrityksen vuosikokouksessa 2011 merkittävä joukko osakkeenomistajia toisti vaatimuksen ja yhtiö ilmoitti nopeasti myyvänsä Israelissa toimivan tytäryhtiönsä.⁷² Dexian Israelin myynti on kuitenkin viivästynyt,⁷³ ja yritys jatkaa järjestöjen mukaan yhä rahoitustoimintaansa siirtokunnissa⁷⁴.

Assa Abloy

Ruotsalaisen Assa Abloyn omistama Mul-T-Lock on siirtämässä tehtaan Barkanin siirtokunnasta Länsirannalta Israelin puolelle.⁷⁵ Ruotsissa nousi vuonna 2008 kohu Assa Abloyn lukkotehtaasta Israelin miehittämällä Länsirannalla, kun Diakonia, Ruotsin kirkko ja Swedwatch julkistivat aiheesta raportin. Järjestöt katsoivat, että Assa Abloy tukee näin Israelin miehitystä ja asutuspolitiikkaa Länsirannalla. Yhtiö on kertonut siirtävänsä tehtaansa muualle vuoden 2011 loppuun mennessä.⁷⁶

66 Electronic Intifada, <http://electronicintifada.net/content/pressure-continues-veolia-and-alstom-halt-light-rail-project/8665> (4.2.2010); Le Monde diplomatique, September 2009; <http://mondediplo.com/2009/09/12israelboycott> (12.9.2009)

67 <http://electronicintifada.net/content/scandinavian-financial-institutions-drop-elbit-due-bds-pressure/8685> (19.2.2010); http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2009/10/quotmade_in_lansirantaquot_1043068.html (7.10.2009)

68 <http://www.haaretz.com/print-edition/business/tiaa-cref-confirms-africa-israel-divestment-1.7994> (13.9.2009)

69 <http://electronicintifada.net/content/settlement-builder-leviev-dealt-divestment-blow/982> (25.8.2009)

70 <http://www.regjeringen.no/en/dep/fin/press-center/Press-releases/2010/three-companies-excluded-from-the-govern.html?id=612790> (23.8.2010); <http://www.framtiden.no/english/fund/government-fund-divests-from-settlement-companies.html> (23.8.2010)

71 Electronic Intifada, <http://electronicintifada.net/content/belgian-bank-financing-israeli-settlements/8780>

72 Mondoweiss, <http://mondoweiss.net/2011/05/belgian-french-bank-dexia-considers-selling-israeli-sub-sidiary-after-settlement-loan-controversy.html>

73 Globes, <http://www.globes.co.il/serveen/globes/docview.asp?did=1000689742&fid=1725>

74 Electronic Intifada, <http://electronicintifada.net/content/belgian-bank-financing-israeli-settlements/8780>

75 <http://www.think-israel.org/aug11bloged.html> (31.8.2011); <http://www.inminds.com/article.php?id=10287> (31.8.2008)

76 <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Ruotsi+kohisee+L%C3%A4nsirannan+Abloy-lukkotehtaasta/1135240408809> (21.10.2008); <http://www.as-saabloy.com/Global/Sustainability/Sustainability-Report/2010/ASSA%20ABLOY%20Sustainability%20Report%202010.pdf> (Assa Abloy Sustainability Report 2010, s. 35)

Unilever

Elintarvike- ja päivittäistavarayhtiö Unilever omistaa osake-enemmistön erilaisia keksejä valmistavasta Beigel & Beigel -yrityksestä, joka toimi Barkanin teollisuusalueella Israelin laittomassa siirtokunnassa ⁷⁷. Unilever Finland kertoi Finnwatchille, että yrityksen Barkanissa oleva tuotantolaitos on siirretty Israelin pohjoisosaan, jossa se aloittaa tuotantonsa vuoden 2012 ensimmäisen neljänneksen aikana⁷⁸.

Carmel-Agrexco

Israelilaisiksi merkityt vihannekset, hedelmät ja kukat ovat olleet kuluttajaboikottien kohteena etenkin Euroopassa.⁷⁹ Esimerkiksi Italian suurin päivittäiskauppakettu Coop ilmoitti Agrexco Italia -kampanjan seurauksena vuonna 2010, ettei se enää myy laittomista siirtokunnista peräisin olevia tuotteita.⁸⁰

Eurooppalaisten kauppaketjujen boikottien on arveltu olleen yksi syy Israelin hallituksen puoleksi omistaman Carmel-Agrexcon konkurssiin syyskuussa 2011⁸¹. Joidenkin lähteiden mukaan Carmel-Agrexco hallitsi jopa 60–70 prosenttia laittomien siirtokuntien maataloustuotemarkkinoista.^{82 83}

Ahava

Israelilaisena myytävä Kuolleenmeren mineraalivaroja hyödyntävä Ahava-kosmetiikka on

joutunut kansainvälisen painostuksen kohteeksi. Muun muassa britannialainen kansalaisjärjestö Oxfam, israelilainen Gush Shalom ja yhdysvaltalainen Code Pink ovat kampanjoineet sitä vastaan.⁸⁴

Ahavan Lontoon lippulaivamyymälä sulki ovensa syyskuussa 2011 vuosien mielenosoitusten jälkeen.⁸⁵ Myös yhdysvaltalainen Costco Wholesale ja Hudson's Bay Company ovat lopettaneet Ahava-kosmetiikan myynnin.⁸⁶

Ahava-kosmetiikan myyntiä Suomessa käsitellään kappaleessa 6.4.

Eden Springs

Suomessakin toimivaa Eden Springs -juomavesiyhtiötä on kritisoitu siitä, että sen israelilainen emoyhtiö Mayanot Eden käyttää laittomasti miehitettyjen Golanin kukkuloiden vesivaroja. Mayanot Eden pumppaa vettä Salukian lähteestä, Katzrinin siirtokunnan läheltä⁸⁷.

Danone-ryhmä luopui vuonna 2007 Eden Springsin osakkeista sekä yhteisyrityksestään firman kanssa.⁸⁸ Eden Springs on menettänyt myös satoja sopimuksia Skotlannissa lukuisien yliopistojen ja muiden organisaatioiden boikottien vuoksi.⁸⁹ Arvostettu London School of Economics -yliopisto on luopumassa Eden Springs -veden käytöstä siirtokuntayhteyksien vuoksi.⁹⁰

77 <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/01/israel-palestine-unilever> (1.12.2008)

78 Unilever Finland, sähköposti Heli Koenkytö 1.11.2011

79 <http://www.think-israel.org/aug11bloged.html> (31.8.2011)

80 <http://www.interfaithpeaceinitiative.com/globalactions.pdf> (s. 16)

81 JNews, <http://www.jnews.org.uk/commentary/why-did-agrexco-go-bankrupt>

82 <http://www.corporatewatch.org/?lid=4084> (26.9.2011)

83 Danwatch, <http://www.danwatch.dk/en/articles/foetex-saelger-bosaetter-peber/132>

84 <http://fifi.voima.fi/voima-artikkeli/2010/numero-1/naamat-ruvella> (1/2010)

85 <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4125530,00.html> (22.9.2011)

86 <http://www.think-israel.org/aug11bloged.html> (31.8.2011); <http://codepink4peace.org/blog/2010/01/stolen-beauty-victory-costco-feels-the-love/> (19.1.2010)

87 Haaretz, <http://www.haaretz.com/business/television-expose-reveals-some-mineral-water-bottles-contain-well-water-1.412768>

88 Profundo, UK economic links with Israeli settlements, s. 12

89 <http://electronicintifada.net/content/more-transnational-companies-divest-illegal-industrial-settlements/7837> (2.12.2008); <http://www.actionpalestine.org/from-the-movement/israels-eden-springs-taking-hits-from-successful-boycott-campaign/> (27.11.2008)

90 London BDS, <http://londonbds.org/2011/03/24/victory-for-lse-palestine-society%E2%80%99s-eden-springs-boycott-campaign/> (22.3.2011)

4. Siirtokuntatuotteiden tullikohtelu ja alkuperämerkinnät

Siirtokuntatuotteita päätyy EU:n ja Suomen markkinoille israelilaisiksi merkittynä. Siirtokuntatuotteiden tullikohtelun valvontaa vaikeuttavat virallisten linjausten monimutkaisuus, vajavaiset resurssit ja puutteellinen informaatio. Euroopan parlamentti on vaatinut komissiolta tehokkaampia käytäntöjä alkuperän tunnistamiseksi.

Vuonna 2009 Israel vei 8,8 miljardin euron arvosta tuotteita EU-maihin⁹¹. Arvioiden mukaan jopa kolmannes Israelin tuonnista on valmistettu tai sisältää laittomissa siirtokunnissa valmistettuja osia⁹². Osa näistä tuotteista päätyy EU:n markkinoille väärin merkittynä.

Koska yritystoimintaa kansainvälisen lain mukaan laittomissa siirtokunnissa pidetään yleisesti arveluttavana, siirtokunnissa toimivat yritykset pyrkivät usein tahallisesti hämärtämään tuotteidensa alkuperän. Yritykset saattavat esimerkiksi pitää markkinointikonttorinsa osoitteen Israelin puolella tai markkinoivat tuotteitaan Israelissa toimivien tuotemerkkien alla⁹³.

Yrityksien intresseissä on hämärtää tai väärentää siirtokunnista tulevien tuotteiden alkuperä myös niiden saaman erilaisen tullikohtelun takia. Israelin ja EU:n välisessä vapaakauppasopimuksessa Israelille myönnetty tuotteiden alennettu tullikohtelu ei koske Länsirannan, Itä-Jerusalemien tai Golanin israelilaisissa siirtokunnissa tuotettuja tuotteita.⁹⁴ Israelin viranomaiset eivät puutu alkuperäväärennöksiin. Israel on myös budjetoinut

rahaa siirtokunnissa toimivien yritysten tullimaksuменetysten korvaamiseen.⁹⁵

Tullin tilastojen mukaan Suomeen ei vuosina 2002–2011 tuotu käytännössä mitään palestiinalaisalueilta⁹⁶. Suomessa myytävien Israelin siirtokuntatuotteiden erilaisissa alkuperämerkinnöissä on kuitenkin huomattavia puutteita, eikä tullilla ole riittävästi keinoja siirtokuntatuotteiden oikean tullikohtelun varmistamiseksi. Finnwatchin tutkimuksessa Suomesta löytyikin useita siirtokunnista peräisin olevia tuotteita.

4.1 KUINKA SIIRTOKUNTATUOTTEITA VALVOTAAN TULLISSA?

EU:n ja Israelin tulliyhteistyösekkakomitea sopivat vuonna 2004 teknisestä järjestelystä, jonka myötä Israelin siirtokunnista tulevat tuotteet pyritään erottelemaan vapakauppasopimuksen mukaisen tullietuuskohdelun piiriin kuuluvista israelilaisista tuotteista⁹⁷. Tekninen järjestely on nostettu esiin myös EU:n ensimmäisen asteen tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Tuomioistuin totesi päätöksessään helmikuussa 2010, että Israelille myönnetty tuotteiden alennettu tullikohtelu ei koske siirtokunnissa tuotettuja tuotteita.

91 European Commission, <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/israel/>

92 Haaretz, <http://www.haaretz.com/print-edition/business/eu-court-no-customs-breaks-for-israeli-goods-from-settlements-1.5024>

93 Who profits, The Settlement Industry, http://www.whoprofits.org/Involvements.php?id=grp_inv_settlement

94 Ulkoasiainministeriö, <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=30768&contentlan=1&culture=fi-FI>

95 House Of Commons, Official Report, Parliamentary Debates, Wednesday 27 January 2010, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmhansrd/chan31.pdf>

96 Tullin tilastossa palestiinalaisalue sisältää Länsirannan, Itä-Jerusalemien ja Gazan alueet. Tuonti palestiinalaisalueilta oli vuosina 2002–2011 118 euroa. Golanin kukkuloilta tulevia tuotteita ei tilastoida lainkaan erikseen.

97 Euroopan parlamentti, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20050707&secondRef=ANN-01&language=FI&detail=H-2005-0486&query=QUESTION>

Mikäli tuote on peräisin siirtokunta-alueelta, siitä on maksettava tulli.⁹⁸

Suomessa maahantuonnin valvonnasta ja tilastoinnista vastaa tulli. Maahantuonnin yhteydessä yritykset ilmoittavat tullille kauppalaskun tai muun kauppa-asiakirjan avulla tuotteen valmistuspaikan postinumeron. Komission asiasta julkaisemaan viralliseen ilmoituksen⁹⁹ mukaan kaikissa Israelissa laadittavissa alkuperäselvityksissä (EUR.1 -tavaratodistukset sekä kauppalaskuilmoitukset) on helmikuusta 2005 lähtien täytynyt olla maininta tuotteen valmistuspaikkakunnasta. Alkuperäselvityksissä pitää mainita sen kaupungin, kylän tai teollisuusvyöhykkeen nimi ja postinumero, jossa alkuperäpaikan määrittävä tuotanto on tapahtunut.

Tulli vertaa alkuperäselvitysten postinumeroa EU:lta saamaansa listaan siirtokuntien postinumeroista ja määrittelee tämän perusteella kyseisen tuotteen tullikohtelun. Israelilaisia siirtokuntia koskeva erityisjärjestely on yritysten tiedossa: asiasta on tiedotettu Tullihallituksen tiedotuksia -julkaisussa, ja siitä kerrotaan asiakkaille suunnatussa koulutuksessa. Tullineuvonta antaa tarvittaessa myös opastusta asiasta.¹⁰⁰

Jos tullilla on aihetta epäillä tuonnissa esitetyn alkuperäselvityksen tietojen oikeellisuutta, se voi lähettää alkuperäselvityksen Israelin tulliviranomaisille jälkitarkastettavaksi. Israelin tulliviranomaisten vastaus jälkitarkastuspyyntöön on käytännössä Tullille ainoa keino pyrkiä varmistamaan tuotteiden ilmoitetun tuotevalmistuspaikan oikeellisuudesta. Teoriassa asiaa voisi selvittää myös komission valvontaa suorittavan yksikön, EU:n petostentorijuntayksikön OLAF:n, tekemällä tarkastuksella tuotteen alkuperämaaksi ilmoitetussa maassa. Tämä vaatii tullin mukaan kuitenkin erittäin perusteltua epäilyä vilpistä sekä huomattavia tuontimääriä EU-maihin.¹⁰¹

Israelin viranomaiset ovat osapuolina Israelin ja Palestiinan välisessä konfliktissa ja Israel tukee siirtokunnissa toimivia yrityksiä. Voimalehdelle vuonna 2010 antamassaan haastattelussa tullitariffipäällikkö Raimo Saarakkala Tullihallituksesta totesi: "Mikäli löytyy Israelin viranomaisten myöntämä todistus alkuperämaasta, me emme voi kuin hyväksyä sen. Voimme lähettää verifiointipyynnön Israelin viranomaisille, mutta tuskinpa siellä myönnetään, että todistuksia olisi kirjoitettu väärin perustein."¹⁰²

Myös EY-tuomioistuimen käsittelemässä tapauksessa *Firma Brita GmbH v Hauptzollamt Hamburg-Hafen* nousi esiin kysymys Israelin tulliviranomaisten puolueettomuudesta. Oikeuskäsittelyssä todettiin, että Israelin tulliviranomaiset eivät olleet antaneet jälkitarkastuksen yhteydessä minkäänlaista tarkkaa vastausta Saksan tulliviranomaisten kirjeisiin, joissa tiedusteltiin, oliko etuuskohtelua hakevat tavarat valmistettu Israelin siirtokunta-alueilla.¹⁰³ Lieneekin perusteltua kysyä, ovatko Israelin viranomaiset riittävän puolueeton taho varmentamaan Israelista tuotavan tuotteen valmistuspaikkaa.

Tulli voi takautuvasti periä kantamatta jääneet tullimaksut noin kolmen vuoden ajalta. Tullin mukaan teknisen valvontajärjestelyn puitteissa tehdyissä tarkastuksissa on tiettävästi tullut esille jonkin verran puutteita ja virheitä postinumeroiden ja valmistuspaikkakuntien ilmoittamisessa.¹⁰⁴ Kuten yllä todettiin, tullitilaston mukaan Suomeen ei vuosina 2002–2011 tuotu käytännössä lainkaan tuotteita palestiinalaisalueelta, mikä on ristiriidassa tämän tutkimusten havaintojen kanssa.

Israelin siirtokuntatuotteiden tullivalvontaan liittyvät ongelmat ovat nousseet esille myös Euroopan unionissa. Helmikuussa 2012 antamassaan päätöslauselmassa Euroopan parlamentti kehotti komissiota korvaamaan nykyisen siirtokuntatuotteiden tunnistamiseksi kehitetyn teknisen järjestelyn

98 Ulkoministeriö, <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=30768&contentlan=1&culture=fi-FI>

99 EUVL C 20, 25.1.2005

100 Tullihallitus, Hannele Ahokas Tullihallituksen viestintäjohtaja, sähköposti 1.2.2012

101 Tullihallitus, Hannele Ahokas Tullihallituksen viestintäjohtaja, sähköposti 1.2.2012

102 Voima, Voima, <http://fifi.voima.fi/voima-artikkeli/2010/numero-1/naamat-ruvella>

103 C-386/08

104 Tullihallitus, Hannele Ahokas Tullihallituksen viestintäjohtaja, sähköposti 1.2.2012

luotettavammalla ja tehokkaammalla mekanismilla¹⁰⁵. Komissio suunnittelee myös julkistavansa nykyisessä teknisessä järjestelyssä käytettyjen Israelin siirtokunta-alueiden postinumerot kevään 2012 aikana¹⁰⁶. Postinumerolistan julkistaminen lisää teknisen järjestelyn avoimuutta ja antaa järjestöille ja kuluttajille paremmat mahdollisuudet tilanteen seuraamiseen.

4.2 ALKUPERÄMERKINNÄT KULUTTAJAPAKKAUKSISSA JA KAUPASSA

Tuotteiden erilaisia alkuperämerkintöjä koskevaan valvontaan ja sääntelyyn osallistuu suuri joukko erilaisia viranomaisia. Edellisessä kappaleessa käsiteltiin alkuperäkysymystä tullivalvonnan näkökulmasta, jossa tuotteen alkuperä määräytyy monimutkaisten Euroopan unionin alkuperäsäännösten mukaan.

Seuraavaksi tarkastellaan tuotteiden kuluttajapakkausten alkuperämerkintöjen sekä jälleenmyyjien oman markkinoinnin ja viestintän sääätelyä ja ohjeistusta.

4.2.1 Viranomaisvalvonta ja ohjeistukset

Kuluttajapakkausten alkuperämerkintöjä ja jälleenmyyjien markkinointia säätelee ja valvoo Suomessa lukuisa joukko viranomaisia. Sääntely ja alkuperämerkintöjen pakollisuus vaihtelee erilaisten tuotteiden välillä: osassa elintarvikkeissa alkuperämerkintä on pakollinen, kun taas monissa tavarapuolen tuotteissa alkuperää ei tarvitse merkitä lainkaan. Keskeisenä asiana kaikkien tuotteiden kuluttajapakkausten ja tuotemarkkinoinnin osalta nousee kuitenkin esiin vaatimus siitä, että erilaisilla merkinnöillä tai niiden puuttumisella ei saa johtaa kuluttajia harhaan.

Finnwatch tiedusteli Israelin siirtokunnista tulevien tuotteiden merkintää koskevia ohjeistuksia ja käytäntöjä maa- ja metsätalousministeriöltä, ulkoministeriöltä, Eviralta,

Valviralta, Kuluttajavirastolta ja kunnalliselta elintarvikeviranomaiselta.

Maa- ja metsätalousministeriö

Maa- ja metsätalousministeriön tehtäviin kuuluu elintarvikelainsäädännön valmistelu. Ministeriön mukaan elintarvikkeista annettavia tietoja koskeva lainsäädäntö edellyttää, että elintarvikkeen alkuperämaa tai lähtöpaikka täytyy ilmoittaa, mikäli sen ilmoittamatta jättäminen saattaisi johtaa kuluttajaa harhaan elintarvikkeen alkuperän osalta. Lainsäädännössä on lisäksi yleinen vaatimus, että elintarvikkeesta annettavien tietojen täytyy olla totuudenmukaisia ja oikeita, eikä niillä saa johtaa kuluttajaa harhaan. Tietojen harhaanjohtavuutta joudutaan maa- ja metsätalousministeriön mukaan arvioimaan tapauskohtaisesti.¹⁰⁷

Maa- ja metsätalousministeriö ei ole ottanut kantaa siihen, miten Israelin siirtokunnista tulevien elintarvikkeiden alkuperämaa tai -alue tulisi ilmoittaa. Ministeriön tietojen mukaan tällaista linjausta ei elintarvikkeista annettavien tietojen osalta ole tehty myöskään EU-tasolla.¹⁰⁸

Evira

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira vastaa elintarvikelainsäädännön soveltamisohjeista ja tulkinnoista. Evira ei ole ottanut kantaa Israelin siirtokunnista tulevien elintarvikkeiden alkuperämerkintöihin.¹⁰⁹

Kuluttajavirasto

Alkuperämaan merkitseminen kaikkiin tuotteisiin ei ole pakollista. Kuluttajien oikeuksia Suomessa valvovan Kuluttajaviraston mukaan tietojen antaminen alkuperämaasta on kuitenkin osa tuotteen markkinointia, eikä

¹⁰⁵ Euroopan parlamentti, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B7-2012-0061+0+DOC+XML+V0//FI>

¹⁰⁶ Quaker Council for European Affairs, Briefing paper, EU Trade with Israeli Settlements, s.9

¹⁰⁷ Maa- ja metsätalousministeriö, Anne Haikonen, sähköposti 6.2.2012

¹⁰⁸ Maa- ja metsätalousministeriö, Anne Haikonen, sähköposti 6.2.2012

¹⁰⁹ Maa- ja metsätalousministeriö, Anne Haikonen, sähköposti 6.2.2012

alkuperämaasta saa tässäkään tapauksessa antaa kuluttajille harhaanjohtavia tietoja.¹¹⁰

Kuluttajavirastolle ei ole tullut valvontailmoituksia Israelin siirtokuntiin liittyvien tuotteiden alkuperämerkinnöistä eikä virastolla ole linjausta siirtokuntatuotteiden markkinointia koskien. Ilmoitusten käsittelyssä Kuluttajaviraston ensisijainen toimintatapa on tarjota yritykselle informaatiota oikeasta menettelytavasta. Jos pelkkä informaation tarjoaminen ei tuota tulosta Kuluttajavirasto voi aloittaa neuvottelut yrityksen kanssa sekä vaatia sitoumusta muutosten toteuttamiseksi. Äärimmäisessä tapauksessa virasto voi myös viedä asian markkinaoikeuteen. Kuluttajavirasto saa vuosittain kuluttajilta yli 8 000 ilmoitusta ja harkitsee siksi tarkkaan käyttämiään toimenpiteitä.¹¹¹

Valvira

Valvira vastaa alkoholilain mukaisesta valvonnasta ja vastaa tähän tehtävään liittyen alkoholijuomien valmistajien, tukkumyyjien ja käyttöluvanhaltijoiden toiminnan valvonnasta sekä alkoholin tuotevalvonnasta¹¹².

Valviran lupaosaston alkoholiryhmän mukaan Israelin siirtokuntien asemaa alkoholijuomien alkuperämerkinnöissä on koetettu selvittää jo Valviran edeltäjän Tuotevalvontakeskuksen aikana vuonna 2006. Asia jäi tuolloin kuitenkin kesken eikä johtanut tarkempaan ohjaukseen alkuperämerkinnöistä. Valvirassa asiaan on palattu uudelleen syksyllä 2011 yksittäisen kansalaiskyselyn perusteella.¹¹³

Valvira viittaa kauppaja teollisuusministeriön pakkausmerkintäasetukseen (KTMA 1084/2004), jonka mukaan elintarvikkeen, esimerkiksi alkoholijuoman, pakkausmerkinnöissä on ilmoitettava alkuperämaa- tai alue, mikäli tämän tiedon puuttuminen voi johtaa ostajaa harhaan elintarvikkeen alkuperän suhteen. Vaatimus alkuperän ilmoittamisesta on tehty elintarvikkeen tuotantoalueesta

johtuvaa nimisuoja tai muuta normaalilannetta varten, eikä kyseessä olevista säännöistä löydy tulkintaa Israelin siirtokuntia koskevaa tilanteeseen. Asetus antaa Valviran mukaan kuitenkin viitteen siitä, että myös tuotantoalueen ilmoittamisvaatimukselle yleensä voisi olla perusteita.

Valvira toteaa, ettei Israelin miehittämiltä alueilta tulevien tuotteiden alkuperän merkitsemisvaatimusta voi ratkaista pelkästään pakkausmerkintäasetukseen vetoamalla. Kysymyksessä on viraston mukaan laajempi juridinen, poliittinen ja moraalinen tehtävä.¹¹⁴

Ulkoasiainministeriö

Ulkoasiainministeriö ei ole elintarvikkeiden tai muiden tuotteiden alkuperämerkintöjä koskien vastuuviranomainen. Ministeriöllä on kuitenkin tärkeä rooli Lähi-itä-kysymyksiä ja esimerkiksi Israelin siirtokuntakysymyksen eri ulottuvuuksia (mukaan lukien siirtokunnista peräisin olevien tuotteiden kohtelu EU-alueella) koskevassa keskustelussa.

Suomen ulkopoliittinen linja noudattaa EU:n yhteistä, usein toistettua kantaa, jonka mukaan Israelin siirtokunnat eivät kuulu Israelin valtion alueeseen. Juuri tästä seikasta johtuen Israelin siirtokunnista peräisin olevat tuotteet eivät ole sen preferenssi- eli tullietuuskohtelun piirissä, josta on sovittu EU:n ja Israelin välisessä vapaakauppasopimuksessa, vaan niistä on maksettava tulli.

Ulkoministeriö on vastauksessaan Valviran tiedusteluun todennut, että vallitseva merkintäkäytäntö ei ministeriön käsityksen mukaan ole lainsäädännön vastainen. Kuluttajien yhteydenotot ulkoministeriöön viittaavat kuitenkin lisätiedontarpeeseen. Ulkoministeriö toteaa vastauksessaan, että siirtokunta-alkuperästä kertovan lisätiedon antamiselle ei ole lainsäädännöllistä estettä, ja tätä lisätietoa maahantuojat ja kaupat (keskusliikkeet) voivat kuluttajille halutessaan tarjota.¹¹⁵

110 Kuluttajavirasto, <http://www.kuluttajavirasto.fi/faq/asiasanahaku/hakutulokset.aspx?wordid=9b718b9d-bfa7-4713-9f29-59c3931588df>

111 Kuluttajavirasto, Katri Väänänen, puhelinhaastattelu ja sähköposti 13.2.2012

112 Valvira, <http://www.valvira.fi/valvira>

113 Valvira, Ari Laakkonen, sähköposti 10.2.2012

114 Valvira, Ari Laakkonen, sähköposti 10.2.2012

115 Ulkoasiainministeriö, Riikka Eela, sähköposti 17.2.2012

Kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset

Kunnallisella tasolla elintarvikkeiden alkuperämerkintöjen asianmukaisuutta valvoo kunnallinen viranomainen. Esimerkiksi Helsingissä valvovana tahona toimii Helsingin kaupungin ympäristökeskus. Myös kunnallisessa elintarvikevalvonnassa nojataan kauppa- ja teollisuusministeriön asetukseen 1084/2004, jonka mukaan alkuperämerkinnöillä tai niiden puuttumisella ei saa johtaa kuluttajia harhaan.

Kunnallinen elintarvikevalvontaviranomainen vastaa kuitenkin vain oman kunnan tai kuntayhteenliittymän alueella myytävien elintarvikkeiden valvonnasta ja toimii pääasiassa

erilaisten toimenpidepyyntöjen perusteella. Helsingin kaupungin elintarvikevalvontaviranomaiselle ei ole tullut valituksia tai kysymyksiä Israelin siirtokuntatuotteita koskevista virheellisistä alkuperämerkinnöistä.¹¹⁶

116 Helsingin kaupungin ympäristökeskus, Tuulikki Lehto, puhelinhaastattelu 30.1.2012

Epäselviä pakkausmerkintöjä: tapaukset SodaStream ja Ahava

Israelin Ma'ale Adumimin siirtokunnassa toimivan SodaStream-yrityksen pakkausmerkintöjen epäselvyydestä on raportoitu useissa tutkimuksissa. Finnwatch tutustui yrityksen Suomen markkinoilla myytävien laitteiden ja oheistuotteiden alkuperämaamerkintöihin ja totesi ne kirjaviksi. Alkuperän merkitseminen hiilihapotuslaitteisiin ei EU-säädösten mukaan ole pakollista, mutta lain mukaan kuluttajia ei saa johtaa merkinnöillä harhaan.

Osassa SodaStream-laitteissa valmistusmaaksi ilmoitetaan Kiina. On kuitenkin epäselvää, mikä osa laitteesta todella valmistetaan Kiinassa. SodaStreamin omassa vuosiraportissa Kiinassa kerrotaan valmistettavan vain laitteiden osia, ja lisäksi Who Profits -tutkimushanke raportoi, että vielä syksyllä 2011 osa kaikkien laitteiden valmistuksesta tapahtui Ma'ale Adumimin siirtokunnassa.

SodaStreamin omistaman Wassermass-tuotemerkin tuotteiden vaihtopulloissa valmistajaksi kerrotaan Soda-Club Limited, Gilboa Street, Airport City, Ben-Gurion Airport 70100. Merkin perusteella tuotteen ostaja voisi perustellusti ajatella itse tuotteen valmistuksen tapahtuvan mainitussa osoitteessa. Airport City on kuitenkin vain liiketoimintakeskus Ben Gurionin lentokentän vieressä. Tehtaan sijaan siellä sijaitsee SodaStreamin toimisto ja logistiikkakeskus¹¹⁷.

Osassa SodaStream-laitteissa valmistusmaasta ei ole annettu mitään tietoa. Laitteissa olevat EAN-viivakoodit vaihtelevat. Joissain laitteissa Israelin maatunnuksella alkavan EAN-koodin päälle on liimattu toinen, Eurooppaan viittaava koodi.

SodaStream-tuotteiden alkuperää on käsitelty tarkemmin kappaleessa 6.6.

SodaStreamin tavoin myös kosmetiikkayritys Ahava käyttää epäselviä pakkausmerkintöjä. Useissa yrityksen tuotteissa alkuperä on ilmoitettu näin: "Made by Ahava DSL, Dead Sea, Israel. In EU: AHAVA GmbH D-65205 Wiesbaden, Germany". Pakkausmerkinnästä poiketen Ahavan tehdas Mitzphe Shalemissa ei kuitenkaan sijaitse Israelissa vaan kuuluu miehitettyyn palestiinalaisalueeseen.

Saksassa toimiva AHAVA GmbH on Ahavan omistajan Gaon Holdingsin mukaan Ahavan kokonaan omistama tytäryhtiö, jonka tehtävänä on markkinoida Ahavaa Euroopassa¹¹⁸. Tuotteiden valmistusta ei siis tapahdu myöskään Saksan toimipisteessä.

Ahava-tuotteiden alkuperää on käsitelty tarkemmin kappaleessa 6.4.

117 Who Profits, SodaStream – A Case Study for Corporate Activity in Illegal Israel Settlements, s. 27

118 Gaon Holdings, http://www.gaon.com/Company-Page/tabid/1135/language/he-IL/Default.aspx?udt_1999_param_detail=803

EAN-koodi ei kerro tuotteen valmistuspaikkaa

Tuotteiden alkuperämerkinnöistä puhuttaessa nousevat usein esiin EAN-viivakoodi ja sen sisältämä tunnistenumero. EAN-viivakoodin sisältämä tunnistenumero löytyy useimpien tuotteiden viivakoodien yhteydestä. Monet kuluttajat seuraavat tunnistenumerossa olevia maatunnuksia ja tekevät niiden perusteella ostopäätöksiä. Muun muassa useat BDS-liikkeen yhteydessä esiintyvät israelilaisiin tuotteisiin kohdistuvat boikottikampanjat kehottavat välttämään Israelin maakoodilla 729 merkittyjä tuotteita.

EAN-viivakoodit kuuluvat GS1-tavarakoodijärjestelmään. Sitä ylläpitävän GS1:n mukaan koodeista ei kuitenkaan pysty päättämään tuotteen valmistuspaikkaa eikä jäljittämään esimerkiksi Israelin siirtokunnissa valmistettuja tuotteita. Yritys, joka ottaa käyttöönsä viivakoodin hakee tunnusta oman päämarkkinamaansa GS1-edustajalta. Esimerkiksi suomalainen yritys voisi teoriassa teettää tuotteita Israelin siirtokunnassa ja myydä niitä silti Suomen maatunnuksella 64.

GS1-järjestelmä on suunniteltu niin, että samalla tuotekoodilla voi toimia kaikkien maiden markkinoilla. Jotkut yritykset kuitenkin hankkivat tytäryhtiöilleen omia koodeja muun muassa markkinoinnillisista syistä – valvetaa kuluttajat kun boikotoivat tiettyjä maakoodeja ja suosivat toisia.

Kuluttajat voivat EAN-koodien avulla saada tietoa tuotteesta vastaavasta yrityksestä syötämällä koodin globaaliin GEPIR-järjestelmään (www.gepir.org). Finnwatchin selvityksen aikana israelilainen GS1-edustaja ei kuitenkaan tuottanut tietoja palveluun ja siksi Israelin maakoodilla operoivia yrityksiä ei ollut mahdollista jäljittää GEPIR-palvelun kautta.¹¹⁹

119 GS1 Finland, Pertti Hakala, puhelinhaastattelu 27.1.2012

4.2.2. Alkuperämerkinnät kaupassa

Ruotsissa uutisoitiin vuonna 2009 israelilaisien tuotteiden vääristä alkuperämerkinnöistä ICA- ja Lidl-ketjuissa. Lidl oli myynyt israelilaisia hedelmiä espanjalaisina, ICA-ketju puolestaan israelilaisia avokadoja Malmössä kenialaisina ja Tukholmassa espanjalaisina.¹²⁰ Myös Suomessa Evira kertoi marraskuussa 2011 löytäneensä merkittäviä puutteita kauppojen hedelmä- ja vihannesosastojen merkinnöistä. Eviran tekemissä tarkastuksissa vain kaksi kymmenestä vähittäistavarakaupasta sai puhtaat paperit hedelmä- ja vihannesosaston hoidosta. Eviran mukaan hyllyn reunaan merkitty alkuperämerkintä ei aina käynyt yksiin tarjolla olevan tuotteen kanssa.¹²¹

Finnwatchin kauppakartoituksissa¹²² törmättiin samaan niin Suomessa kuin Ruotsissa aikaisemmin raportoituun ongelmaan. Löysimme useista kaupoista muun muassa hollantilaisina myytäviä israelilaisia paprikoita. Osassa tapauksissa kyseessä oli selvästi tahaton virhe, ja kuluttajan oli mahdollista todentaa tuotteen alkuperä virheellisestä hintataulusta huolimatta. Osassa tapauksissa väärän alkuperämerkinnän tahallisuutta oli vaikea arvioida.

Yhdestäkään Finnwatchin tutkimasta kaupasta ei löytynyt tuotteita, jotka olisi merkitty tulevaksi esimerkiksi Länsirannalta, Israelin siirtokunnasta tai miehitetyltä palestiinalaisalueelta.

120 HS, Israelilaisia hedelmiä myytiin Ruotsissa espanjalaisina, <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Israelilaisia+hedelmi%C3%A4+myytiin+Ruotsissa+espanjalaisina/1135250001566>

121 YLE, Evira: Suurimassa osassa hedelmä- ja vihannesosastoista puutteita http://www.yle.fi/uutiset/kotimaa/2011/11/evira_suurimassa_osassa_hedelmä-ja_vihannesosastoista_puutteita_3037473.html

122 Lisätietoa kappaleessa 6.1.1

Esimerkki: Alko merkitsee Golanin kukkuloilta tulevat viinit israelilaisiksi

Alkon tuotesivuilta löytyy kaksi Golan Heights Wineryn tuotetta: Yarden Mount Hermon -punaviini ja Sion Creek White -valkoviini. Molempien tuotantoalueeksi Alko ilmoittaa Golan Heightsin viinialueen sekä tuottajaksi Golan Heights Wineryn, joka ”perustettiin Katzrinin pikkukaupunkiin Pohjois-Galileaan vuonna 1983”. Yarden Mount Hermon -viinin kohdalla Alko kertoo Golan Heightsin viinialueen olevan Israelin viilein.¹²³ Katzrinin siirtokunta ei kuitenkaan kuulu Pohjois-Galileaan vaan on selkeästi Golanin puolella. Golanin kukkulat taas eivät kansainvälisen lain mukaan kuulu Israelin valtion alueeseen. YK:n turvaneuvosto on tuominnut Golanin liittämisen Israeliin jo vuonna 1981 päätöslauselmassa 497.

Finnwatch julkaisi vuonna 2010 artikkelin Alkon kuluttajia harhaan johtavista alkuperämerkinnöistä, joissa Golanin kukkuloilta tulevia Golan Heights Wineryn viinejä kutsutaan israelilaisiksi.¹²⁴ Alkon näkemys ei ole muuttunut Finnwatchin artikkelin julkistamisen jälkeen. Alko on omien sanojensa mukaan tarkistanut alkuperämerkintöjensä asianmukaisuuden ulkoministeriöstä, jonka mukaan nykyiset alkuperätiedot ovat olleet käypiä. Alko katsoo, että kyseisessä tapauksessa kysymys etiketistä ja alkuperästä on ensisijaisesti kauppapoliittinen ja kauppatekninen ja siihen sovelletaan EU-tason säännöksiä.

Alko ei koe, että sillä olisi erityistä syytä tai tarvetta tutkia tuotteen alkuperän ja etiketimerkintöjen poliittista merkitystä. Yhtiön mukaan alkoholilainsäädännössä todetaan, että alkoholijuomien valmistaja ja maahantuojat vastaavat kulutukseen luovuttamansa alkoholijuoman laadusta ja koostumuksesta sekä siitä, että tuote ja päällyksimerkinnot ja muu esittely ovat annettujen säännösten ja määräysten mukaisia.¹²⁵

¹²³ <http://www.alko.fi/tuotteet/fi/415667>; <http://www.alko.fi/tuotteet/fi/503157>

¹²⁴ <http://www.finnwatch.org/uutiset/116-alkon-alkuperaamerkinnaet-liittaevaet-golanin-osaksi-israelia>

¹²⁵ Tiina Lukkari, Purchasing Director, Alko Inc, sähköposti 30.12.2011

Britannia vaatii siirtokuntatuotteille selkeämpää merkintää

Iso-Britannia on EU:ssa ajanut voimakkaasti siirtokuntatuotteiden parempaa valvontaa. Vuonna 2008 Britannia lähetti EU-maille sisäisen asiakirjan, jossa se vaati tarkempia tulli- ja merkitsemissäännöksiä Israelista tuleville tuotteille. Toisin kuin Suomessa, Britanniassa palestiinalaisalueilta tuleviin tuotteisiin merkitään alkuperämaaksi Länsiranta, mikä voi tarkoittaa sekä palestiinalaisvalmistajaa että Israelin siirtokuntaa.

Britannian ympäristöstä, elintarvikkeista ja maaseudun asioista vastaava ministeriö Defra antoi vuoden 2009 lopussa vähittäiskaupoille vapaaehtoiset ohjeet Länsirannan siirtokunnista tulevien tuotteiden merkitsemiseksi¹²⁶.

Muissa pohjoismaissa järjestöjen ja kuluttajien palaute on saanut alkoholimonopolit muuttamaan merkintälinjauksiaan. Norjalainen Vinmonopolet vaihtoi Golanin viinien alkuperämaan Israelista ”muu alkuperä, Galilea” -merkintään, kun Finnwatchin norjalainen sisärjestö Norwatch kiinnitti asiaan huomiota. Muutos ei sinällään ratkaissut kiistaa, sillä Galilea on israelilainen nimitys Israelin pohjoisille alueille. Vinmonopoletin valikoimista löytyy nyt Golanin ylängöllä tuotettuja viinejä, joista toinen on merkitty israelilaiseksi ja toinen galilealaiseksi

Myös Ruotsissa nousi vuonna 2006 kohu Systembolagetin valikoimissa olevien Golan Heights -viinien merkitsemisestä israelilaisiksi. Aluksi alkuperämerkinnäksi vaihdettiin Ruotsin ulkoministeriön neuvosta ”peräisin Israelin miehittämiltä syyrialaisalueilta”. Tämän herättämän ärtymyksen jälkeen viineistä poistettiin viittaus alkuperämaahan kokonaan.

¹²⁶ Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/dec/10/guidance-labelling-food-israeli-settlements>

5. Suomen ja Suomessa toimivien yritysten kauppayhteydet laittomiin siirtokuntiin

Suomalaisyrityksillä ja julkisen sektorin toimijoilla on vahvoja siteitä siirtokunnissa toimiviin yrityksiin. Suomi käy Israelin kanssa myös huomattavaa asekauppaa.

Vaikka Israelin siirtokunnat ovat kansainvälisen yhteisön ja Suomen valtion mukaan laittomia, niissä toimii useita yrityksiä. Yritykset tarjoavat siirtokuntia ylläpitäviä palveluita, osallistuvat niiden varusteluun ja tuottavat tuotteita vientiin ja kotimaiseen käyttöön.

Myös Suomen valtio ja kunnat tekevät yhteistyötä Israelin laittomissa siirtokunnissa toimivien yritysten kanssa esimerkiksi julkishankintojen ja sijoitusten muodossa. Suomen kuluttajamarkkinoille tuodaan myös maatalous- ja muita tuotteita, jotka on ainakin osin valmistettu siirtokuntien alueella. Tällaisia tuotteita käsitellään tarkemmin kappaleessa 6.

5.1 YRITYSTEN ROOLI SIIRTOKUNTIEN VARUSTELUSSA JA LIIKKUMISEN RAJOITTAMISESSA

Useat yritykset tukevat Israelin siirtokuntia ja miehitystä, vaikka ne eivät suoraan valmistaisi tuotteitaan siirtokunnissa. Monet kaupalliset toimijat ovat löytäneet markkinaraon muun muassa Israelin huimasti kasvaneesta turvallisuusbisneksestä¹²⁷. Israelilainen Who Profits -hanke on listannut tietokantaansa yli 100 yritystä, jotka osallistuvat Israelin laittomien siirtokuntien varusteluun tai palestiinalaisväestön liikkumisen kontrollointiin¹²⁸.

Seuraavaksi katsaus joihinkin Suomessakin toimiviin yrityksiin, joilla on liiketoimintaa Israelin laittomissa siirtokunnissa.

5.1.1 Rapiscan

Rapiscan on maailman johtava turvatarkastuslaitteita valmistava yritys. Yrityksen laitteita on sen israelilaisen edustajan Hashmiran toimesta asennettu miehitetyn Länsirannan tarkastuspisteisiin Qalandiaan, Beetleheemiin ja Sha'ar Ephraimiin¹²⁹. Yrityksen metallipaljustuslaitteet valmistetaan Suomessa, Espoossa¹³⁰.

Finnwatch kysyi Rapiscanilta tarkempia tietoja yrityksen kauppasuhteista Israeliin sekä sen mahdollista linjausta koskien siirtokunnissa tapahtuvaan yritystoimintaan. Sekä yrityksen suomalainen että yhdysvaltalainen edustaja jätti vastaamatta lähettämäämme kyselyyn.

5.1.2 Volvo Buses

Volvo on globaali kuljetusalan tuote- ja palveluratkaisuja tarjoava yritys. Volvo Group konserniin kuuluva Volvo Buses myy Suomessa busseja, varaosia ja erilaisia palveluita.

Volvo Buses omistaa neljänneksen israelilaisesta Merkavim-yrityksestä.¹³¹ Merkavimin panssaroidut bussit on suunniteltu käytettäväksi sota-alueilla tai alueilla, joilla on tavallista suurempi väkivaltaisten iskujen riski. Bussien ikkunat kestävät luoteja ja räjähdyksiä, ja niiden kyljet ja katto on vahvistettu erikoisteräksellä.¹³² Merkavimin panssaroituja linja-autoja käytetään siirtokunnissa asuvan

¹²⁷ Private Security Business Booming In Israel, <http://www.allbusiness.com/middle-east/israel/134028-1.html>

¹²⁸ Who Profits, http://www.whoprofits.org/Involve-ments.php?id=grp_inv_population

¹²⁹ Who Profits, The case of G4S - Private Security Companies and the Israeli Occupation, maaliskuu 2011

¹³⁰ Rapiscan, http://www.rapiscansystems.com/en/company/global_offices

¹³¹ Volvo Group, Kina Wileke, sähköposti 10.2.2012; Merkavim, <http://www.merkavim.co.il/>

¹³² Merkavim, <http://www.merkavim.co.il/?cmd=products.24>

*Palestiinalaiset odottavat Qalandiyan tarkastuspisteellä lokakuussa 2011.
© Maria Santto / EAPPI*

israelilaisväestön kuljetuksiin¹³³. Yhtiö valmistaa Israelin viranomaisille myös vankien kuljetusajoneuvoja. Who Profits -hankkeen mukaan näitä Merkavimin linja-autoja käytetään palestiinalaisten mielipidevankien kuljettamiseen palestiinalaisalueilta Israeliin.¹³⁴

Volvo-konsernin valmistamia puskutraktoreita ja maansiirtokoneita on käytetty myös palestiinalaisten talojen tuhoamiseen Itä-Jerusalemmissä sekä Israelin muurin rakentamisessa¹³⁵. Lisäksi Volvon israelilaisen jälleenmyyjä Mayer's Cars and Trucks omistaa puolet Mishor Adumimin siirtokunnassa sijaitsevasti Davidov Garagesta.¹³⁶

Finnwatch tiedusteli Volvo Groupilta yrityksen näkemystä toiminnastaan Israelin laittomissa siirtokunnissa. Volvo kertoi noudattavansa kaikessa toiminnassaan poliittisia päätöksiä ja suosituksia, kuten vientikieltoja. Volvon mukaan se ei voi kuitenkaan vaikuttaa siihen, mihin sen valmistamia tuotteita käytetään, eikä yhtiö halua itse ottaa kantaa Israel–Palestiina-konfliktiin. Volvo ei kertomansa mukaan modifioi tuotteitaan erityisiin

Liikkumisen kontrollointi palestiinalaisalueilla

Israel rajoittaa miehittämällään alueella merkittävästi palestiinalaisväestön liikkumista. YK:n mukaan Israelin yli 500 tarkastuspistettä ja tiesulkua vaikeuttavat muun muassa peruspalveluiden saatavuutta. Liikkumisen rajoittaminen pakottaa yli 200 000 palestiinalaista käyttämään pitkiä kiertoreittejä paikasta toiseen siirtymiseen.¹³⁷ Tuhansilta ihmisiltä kulkulupa on evätty kokonaan, eivätkä he voi poistua oman kylänsä alueelta¹³⁸.

Tarkastuspisteiden ja tiesulkujen lisäksi palestiinalaisväestön liikkumista rajoitetaan sulkemalla kokonaisia teitä palestiinalaisilta. Esimerkiksi miehitetyn Länsirannan moottoritie 443 on tie, jolla liikkuminen on käytännössä sallittua vain israelilaisille¹³⁹.

¹³³ Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=799>

¹³⁴ Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=799>

¹³⁵ Israel Intifada, <http://electronicintifada.net/content/photostory-volvo-equipment-used-house-demolitions-part-2/9161>

¹³⁶ Adumim Industrial Park <http://www.parkedom.co.il/Edomim/Templates/showpage.asp?DBID=1&LANGID=1&TMID=74&FID=382>

¹³⁷ OCHA, Movement and Access In The West Bank, Fact Sheet September 2011

¹³⁸ Who Profits, http://whoprofits.org/Involvements.php?id=grp_inv_population

¹³⁹ Guardian, <http://www.guardian.co.uk/commentis-free/2010/may/17/israel-palestine-highway-443-segregation>

tarkoituksiin kuten asutusten tuhoamiseen, vaan myy samoja tuotteita ympäri maailmaa. Yhtiön tuotteita myydään sen oman ilmoituksen mukaan usein myös käytettynä huuto-kaupoissa, mikä vähentää entisestään yhtiön itsensä mahdollisuuksia vaikuttaa loppukäyttöön. Merkavimin osalta Volvo korostaa, että yrityksen räätälöimät panssaroidut bussit edustavat vain pientä osaa yrityksen alueella myymistä busseista.

Finnwatch pyrki selvittämään Volvota, ovatko sen Merkavim-yhtiön panssaroidut bussit suunniteltu vain Israelin markkinoita varten. Volvo ei kuitenkaan vastannut kysymyksiin panssaroitujen bussien asiakkaista tai mahdollisista markkinoista Israelin ulkopuolella. Selvityksen valossa on mahdollista olettaa, että Merkavimin bussit on suunniteltu erityisesti Israelin siirtokuntien tarpeisiin, eikä Volvon väite siitä, ettei se modifioi tuotteitaan epäsoveliaaseen käyttöön pidä tältä osin paikkaansa. Volvo ei myöskään kommentoinut tietoa siitä, että yrityksen israelilainen edustaja Mayer's Cars and Trucks toimii Israelin laittomassa siirtokunnassa.

5.1.3 Alstom

Alstom on globaalisti toimiva energiantuotannon ja sähkönsiirron sekä raideliikennetarkaisujen toimittaja¹⁴⁰. Suomessa yhtiö on tehnyt merkittävää yhteistyötä esimerkiksi VR:n kanssa.

Alstom on osallisena erittäin kiistanalaisessa Jerusalemin raitiotiehankeessa, joka ulottuu Israelin puolelta laittomiin siirtokuntiin palestiinalaisalueella. Noin 14 kilometrin mittaisen raitiotien päätepysäkkeinä ovat Mount Herzl ja Pisqat Ze'evin laitton siirtokunta¹⁴¹. Hankkeen arvostelijat katsovat, että raitiotie sitoo Israelin laittomat siirtokunnat entistä tiiviimmin Israelin hallintaan ja on jälleen yksi este

rauhalle¹⁴². Monet raitiotien reitin alueella asuvat palestiinalaiset boikotoivat hanketta, eivätkä matkusta alueella liikennöivillä junilla¹⁴³. YK:n ihmisoikeusneuvosto tuomitsi raitiotiehankeen huhtikuussa 2010 antamassaan päätöslauselmassa¹⁴⁴.

Alstom vahvisti Finnwatchille omistavansa yhä 20 prosenttia hankkeen rakennustöistä vastanneesta CityPass-yrityksestä, mutta sen aloittama osakeomistuksen myyminen vahvistuu yrityksen mukaan muutaman kuukauden kuluttua. Raitiotiekalustoja ja -laitteistoja toimittavan Alstomin mukaan osakeomistuksen siirto on normaalia niin kutsutuissa "Build, Operate, Transfer" -sopimuksissa, joissa osakkeiden siirto tehdään hankkeen rakennustöiden valmistuttua. Alstomin mukaan se on toiminut samalla tavalla myös hankkeissaan Euroopassa. Alstom omistaa kokonaan myös Jerusalemin raitiotien ylläpidosta ja junien toiminnasta vastaavan Citadis Israelin.¹⁴⁵

Alstomin mukaan sen tehtävänä ei ole ottaa kantaa poliittisiin kysymyksiin. Alstomin näemyksen mukaan Jerusalemin raitiotiehanke parantaa palvelujen saatavuutta ja tarjoaa ympäristöystävällisen kulkutavan alueen asukkaille.¹⁴⁶

Alstom ja VR

Alstom on ollut huomattava yhteistyökumppani Suomen valtion omistamalle VR-Yhtymälle. Alstom Transport on toimittanut Suomeen yhteensä 48 junaa (18 Pendolino-junaa ja 30 Coradia-lähiliikennejunaa) sekä telejä VR:n kaksikerrosjuniin (IC2). Lisäksi Alstom on toimittanut neljä uutta Pendolino Allegro-junaa Helsingin ja Pietarin väliselle nopealle rautatieyhteydelle.¹⁴⁷ Allegrot ovat kalustoyhtiö Karelian Trainsin omistuksessa. Karelian Trainsin omistaa puoliksi VR-Yhtymä Oy ja Venäjän rautatieyhtiö OAO RZD¹⁴⁸.

140 Alstom, <http://www.alstom.com/finland/fi/lyhyesti-alstomista/>

141 Haaretz, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/jerusalem-s-light-rail-system-opens-to-the-public-after-years-of-delays-1.379436>

142 Big Campaign, <http://www.bigcampaign.org/veolia/>

143 BBC, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15590267>

144 UN, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/37BF1829818D0B788525770D00536076>

145 Alstom, Kari Sinivuori, sähköposti 22.2.2012

146 Alstom, Kari Sinivuori, sähköposti 14.2.2012

147 Alstom, <http://www.alstom.com/finland/fi/projektimme/transport/>

148 Karelia Trains, <http://www.kareliatrains.fi/fi/index/yleisesittely.html>

Finnwatch kysyi VR:n kantaa sen tiiviistä yhteistyöstä kansainvälisesti arvostelua saaneen yrityksen kanssa. VR ei vastauksensa mukaan ole ollut tietoinen Alstomin toiminnasta Israelissa ja lupaa tutkia asiaa. VR:llä on eettiset sopimusehdot toimittajille. Sopimusehdot korostavat toimittajan sosiaalista ja ympäristöllistä vastuuta sekä korkeaa moraalista ja etikkaa kaikessa toiminnassaan. Tämän lisäksi VR:llä on käynnissä hanke, jolla pyritään entisestään kehittämään toimittajahallintaa, toimittaja-arviointia ja toimittajayhteistyötä.¹⁴⁹

Alstomin muita asiakkaita

Alstom on toimittanut myös shunttikuristimia kantaverkkoyhtiö Fingridille neljälle eri sähköasemalle. Toimitukset tapahtuvat kevään 2011 ja 2012 välisenä aikana. Lisäksi Alstomin asiakkaita ovat myös Liikennevirasto, jolle yritys on toimittanut ratasuodatinparistoja radan uusille syöttöasemille, sekä Talvivaaran kaivos, jolle se on toimittanut kompensointilaitteita pienjänniteverkon kompensointiin. Myös Helsingin kaupungin liikennelaitoksen HKL:n ajomoottorijärjestelmät M200-metrojuuriin ovat Alstomin toimittamia.¹⁵⁰

5.2 SUOMEN ASEKAUPPA ISRAELIN KANSSA

Palestiinalaisalueen miehitystä, Israelin siirtokuntien suojelua ja palestiinalaisväestön kontrollointia ylläpidetään aseellisesti. Israelin miehitykseen liittyy merkittävää kaupallista toimintaa ja Israelin aseteollisuus on hyötynyt miehityksestä lisääntyneiden tilausten, kenttätestauksen ja markkinointitietujen kautta.¹⁵¹ Israelin aseteollisuuden kehittämien aseiden testaaminen maan konflikteissa on Israelin

laajan ja kansainvälisesti verrattuna suuren aseiteollisuuden keskeinen myyntivaltti¹⁵².

Ihmisoikeusloukkauksiin liittyvien yhteyksien vuoksi useat kansainväliset sijoittajat ja yritykset ovat pyrkineet jäädyttämään suhteitaan Israelin aseiteollisuuteen. Suomella on kuitenkin ollut merkittäviä ostoja Israelin suurimmalta asevalmistaja Elbit Systemsiltä ja kolmanneksi suurimmalta Rafael Advanced Systemsiltä. Vuoden 1994 jälkeen Suomi on hankkinut aseteknologiaa Israelista lähes 200 miljoonalla eurolla.¹⁵³ Esimerkiksi Safer Globe Finland ja ICAHD - järjestöt ovat arvostelleet Suomen ja Israelin välistä asekauppaa. Järjestöjen mukaan asekauppa on ristiriidassa Suomen julkilausutun ulko- ja ihmisoikeuspolitiikan kanssa.

Siinä missä Ruotsin ja Norjan suurimmat eläkerahastot sekä Danske Bank ja Deutsche Bank ovat luopuneet Elbitin osakkeista, Suomen armeija on ostanut aseiteollisuuden yritykseltä miljoonilla euroilla.¹⁵⁴ Puolustusministeriö solmi esimerkiksi vuonna 2009 noin 17 miljoonan euron arvoisen radio- ja tiedonsiirtolaitteiden tuontisopimuksen Elbitin kanssa. Kauppasopimus oli jatkoa kilpailutuksen seurauksena jo vuosina 2000 ja 2002 tehdyille radiohankinnoille. Vuonna 2011 neuvoteltiin miehittämättömien lennokkien hankkimisesta. Molemmat loppusuoralle päässeet yritykset ovat israelilaisia, ja toinen niistä on Elbit.¹⁵⁵

Puolustusministeriö kertoi Finnwatchille, että ministeriöllä on yhteensopivuussyistä jatkosakin tarve käyttää Elbitin radiokalustoa, ja tästä syystä puolustusvoimat hankkii todennäköisesti tulevaisuudessakin yritykseltä esimerkiksi varaosia ja radioita, tosin vuoden 2009 tilausta pienemmässä mittakaavassa.

¹⁴⁹ VR, hankintajohtaja Simon Indola, sähköposti 10.2.2012

¹⁵⁰ Alstom, <http://www.alstom.com/finland/fi/projektimme/grid/>; Global Security, <http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/industry.htm>;

¹⁵¹ Global Security, <http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/industry.htm>; http://news.xinhuanet.com/english2010/world/2011-06/20/c_13938425.htm

¹⁵² Suomen ja Israelin asekauppa, Jarmo Pykälä/Safer Globe Finland 2010, s. 4

¹⁵³ Safer Globe Finland, Suomen ja Israelin asekauppa, taustapaperi 1

¹⁵⁴ <http://electronicintifada.net/content/scandinavian-financial-institutions-drop-elbit-due-bds-pressure/8685> (19.2.2010); http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2009/10/quotmade_in_lansirantaquot_1043068.html (7.10.2009), <http://www.globes.co.il/serveen/globes/docview.asp?did=1000562724&fid=1725> (20.2.2012)

¹⁵⁵ Taloussanomat, <http://www.taloussanomat.fi/politiikka/2010/04/01/jarjesto-suomi-tukee-asekaupoilla-israelin-sotarikoksia/20104627/12> (1.4.2010)

Puolustusministeriöstä todetaan, että Elbit tai Israel eivät ole YK:n, EU:n tai muunkaan kansainvälisen kauppasaarron tai kaupan rajoituksen alainen. Ministeriön mukaan Elbit voi siten lähtökohtaisesti syrjimättömästi ja tasapuolisin ehdoin hakeutua tarjoamaan tuotteitaan Suomen hankintoihin. Ministeriöstä myös korostetaan, että uuden EU:n puolustushankintadirektiivin ja sen täytäntöönpanemiseksi annetun lain julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista (1531/2011) mukaan yrityksiä voi karsia pois tarjoamasta tai kilpailusta vain tietyillä siinä mainituilla selkeillä kriteereillä (ks. erityisesti lain pykälät 47 ja 48). Kriteerien täyttymistä arvioidaan tapauskohtaisesti kunkin tehtävän hankinnan yhteydessä yritysten ilmoittaessa hankintayksikölle halukkuutensa osallistua hankintaan.¹⁵⁶

Puolustusministeriö toteaa Suomen myöntäneen ”arvoltaan suurehkoja väliaikaisia puolustustarvikkeiden vientilupia Israeliin liittyen Spike-ohjuksiin”. Spike-ohjusten hakupään rungot, joiden alihankkija on tamperelainen Insta DefSec, muodostavat ministeriön mukaan Suomen merkittävimmän ”tilapäiseen vientilupaun perustuvan” aseviennin Israeliin 2000-luvulla.¹⁵⁷ Osat on toimitettu israelilaiselle asejättille Rafaelille, joka puolestaan on ilmoittanut myyvänsä valmiit ohjukset Espanjaan, Puolaan ja Sloveniaan. Loppukäyttötodistuksia on kuitenkin arvosteltu epäluotettaviksi, sillä niiden noudattamista ei valvota.¹⁵⁸ Puolustusministeriön mukaan Spike-ohjusten komponentit on mahdollista jäljittää sarjanumeroiden avulla.¹⁵⁹ Spike-ohjusten osien lisäksi Suomesta on viety Israeliin teleskooppimastoja, joita valmistaa suomalainen Mastsystem International.¹⁶⁰

Paljon julkisuutta on saanut myös niin sanotun kaksikäyttötekniikan (dual use) kauppaaminen Suomesta Israeliin.

Kaksikäyttöteknologiaa voidaan hyödyntää sekä siviili- että sotilaallisiin tarkoituksiin. Esimerkiksi Vaisala on myynyt merkittäviä määriä kaksoiskäyttöteknologiaa Israeliin.

Puolustusministeriö katsoo, että puolustus-tarvikevientä Suomesta Israeliin voidaan pitää vähäisenä. Ministeriön mukaan Suomen linja vienneissä Israeliin on ollut ja on edelleen hyvin pidättyväinen eikä siihen näin ollen ole tarvetta muutoksille.¹⁶¹

Vuonna 2010 joukko suomalaisia tieteen, taiteen ja politiikan vaikuttajia vaati vetoomuksella Suomen ja Israelin välisen asekaupan välitöntä lakkauttamista. Yli 250 allekirjoittaneen joukossa olivat nykyinen ulkoministeri Erkki Tuomioja, kansainvälisen lain asiantuntija Martti Koskeniemi, professorita, kansanedustajia, europarlamentaarikoita ja kulttuurivaikuttajia.¹⁶² Vetoomuksen allekirjoittajien joukossa oli myös nykyinen valtionohjauksesta vastaava ministeri Heidi Hautala.¹⁶³

Järjestöjen ja vaikuttajien painostuksesta huolimatta asekauppa Suomen ja Israelin välillä on jatkunut ennallaan. Puolustusministeriö kilpailutti huhtikuussa 2011 viittä miehittämättömiä lentokoneita myyvää ase-yhtiötä, joista neljä on israelilaisia. Kaupan arvo nousee 18 miljoonaan euroon. Jokaisella kilpailutuksessa mukana olevalla israelilaisella yhtiöllä on vahvat kytkökset Gazan ja Länsirannan miehitykseen.¹⁶⁴ Kilpailutuksen viimeisessä vaiheessa jäljellä on kaksi israelilaisyhtiötä, Bluebird Aero Systems ja Aeronautics Defence Systems. Yhtiöt mainostavat toimivansa vahvasti yhteistyössä Israelin asevoimien kanssa.¹⁶⁵ Puolustusvoimien mukaan kilpailutus ei ole vielä loppunut, ja hankintapäätös tehdään ministeriössä alkukevästä.¹⁶⁶

156 Puolustusministeriö, Jouko Tuloisela, sähköposti 17.2.2012

157 Finnwatchin puolustusministeriöstä 21.2.2012 saama selvitys (asiakirja FI.PLM.2012-929).

158 Safer Globe Finland, Suomen ja Israelin asekauppa, taustapaperi 1

159 Finnwatchin puolustusministeriöstä 21.2.2012 saama selvitys (asiakirja FI.PLM.2012-929).

160 Helsingin Sanomat, artikkeli: Aseveljemme Israel, 10.10.2010

161 Puolustusministeriö, Jouko Tuloisela, sähköposti 17.2.2012

162 Helsingin Sanomat, artikkeli: Aseveljemme Israel, 10.10.2010

163 Heidi Hautala, <http://www.heidihautala.fi/2010/07/suomen-lopetettava-asekauppa-israelin-kanssa/>

164 <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2466442/suomi-aikeissa-jatkaa-aseostoja-israelista> (14.2.2011)

165 Maailma.net, http://maailma.net/artikkelit/asekaupat_israelin_kanssa_jatkuvat_vastalauseista_huolimatta (19.8.2011)

166 Puolustusministeriö, Jouko Tuloisela, sähköposti 17.2.2012

5.3 ELÄKEYHTIÖIDEN SIIJOITUKSET LAITTOMIIN SIIRTOKUNTIIN LIITETTYIHIN YRITYKSIIN

Euroopan maista löytyy useita esimerkkejä, joissa sijoittajat ovat puuttuneet yritysten toimintaan Israelin laittomissa siirtokunnissa. Ruotsin valtiollinen eläkerahasto AP7 on tiputtanut sijoitusportfoliostaan kiistanalaiseen Jerusalemin raitiotiehankkeeseen osallistuneen Alstomin¹⁶⁷. Suurimmat norjalaiset, tanskalaiset ja hollantilaiset valtiolliset eläkesäätiöt myivät osakkuutensa israelilaisessa, Suomen puolustusvoimien kanssa yhteistyötä tekevässä Elbit Systems -asevalmistajassa vuosina 2009 ja 2010. Hollantilainen Pensioenfonds Zorg en Welzijn on poistanut salakustaan israelilaiset yhtiöt mukaan luettuna pankit, tele-, rakennus- ja aseteollisuuden yhtiöt¹⁶⁸.

Ruotsin kansalliset AP-eläkerahastot käyvät parhaillaan vuoropuhelua 11 epäeettiseksi katsotun yrityksen kanssa yhteisen eettisen neuvostonsa (Etikrådet) välityksellä. Yhtiöistä kolme – Alstom, Motorola Solutions ja Veolia – ovat valikoituneet listaan Israelin laittomasti miehittämissä siirtokunnissa tapahtuvan toimintansa perusteella. Etikrådet katsoo yritysten rikkoneen Geneven neljättä yleissopimusta ja pyrkii niiden vetäytymiseen alueelta. Vuoropuhelun edistyminen on arvioitu heikosti positiiviseksi (Alstom) tai lähes tuloksettomaksi (Motorola, Veolia). Etikrådetin mustalta listalta löytyy myös ase-yhtiö Elbit Systems.¹⁷⁶

Taulukko 1. Suomalaisten eläkeyhtiöiden ja -rahastojen vuoden sijoituksia Israelin laittomiin siirtokuntiin liitettyihin yrityksiin vuonna 2010¹⁶⁹. ...

Eläkevakuutusyhtiö tai -rahasto	Sijoitukset laittomiin siirtokuntiin liitettyihin yrityksiin	Sijoituksen arvo (milj. euroa)
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	–	–
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	Unilever NV, Dexia ¹⁷⁰ , Veolia Environnement ¹⁷¹ , Volvo Ab ¹⁷² , Heidelberger Zement AG ¹⁷³	31,4
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Tapiola	Heineken ¹⁷⁴	30,8
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Varma	Heineken NV, Veolia Environnement SA, Volvo Ab	118,5
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia	Assa Abloy Ab ¹⁷⁵ , Volvo Ab	10,1
Kirkon keskusrahasto	–	–
Keva (ent. Kuntien eläkevakuutus)	Volvo Ab, Heineken NV	114,9
Valtion Eläkerahasto	Assa Abloy Ab, Volvo Ab	51,3

167 Electronic Intifada, <http://electronicintifada.net/content/divestment-campaign-gains-momentum-europe/8151>

168 Electronic Intifada, <http://electronicintifada.net/content/major-dutch-pension-fund-divests-occupation/9778>

169 Lähteenä käytettiin rahastojen vuosikertomuksia ja tilinpäätöksiä vuodelta 2010

170 Lisätietoa Dexian yhteyksistä siirtokuntiin kappaleessa 3.3.

171 Lisätietoa Veolian yhteyksistä siirtokuntiin kappaleessa 5.4.

172 Lisätietoa Volvon yhteyksistä siirtokuntiin kappaleessa 5.1.

173 Saksalainen HeidelbergCement omistaa kolme sementti- ja asfalttitehdasta sekä yhden aggregaatilouhoksen Hanson Israel -tytäryhtiönsä kautta miehityksissä siirtokunnissa Länsirannalla. Tuotteita käyttää mm. Israelin rakennusteollisuus. Laittomien siirtokuntien luonnonvarojen käyttö muuten kuin palestiinalaisia hyödyttää on kansainvälisen lain vastaista. Lähteet: <http://electronicintifada.net/content/multinational-companies-mining-occupied-palestinian-land/9974> (17.5.2011); <http://www.quarrymagazine.com/Article.aspx?id=1821>

174 Lisätietoa Heinekenin yhteyksistä siirtokuntiin kappaleessa 3.3.

175 Assa Abloy osti Barkanin teollisuuskylässä Länsirannalla toimineen Mul-T-Lock-lukkotehtaan vuonna 2000. Ruotsissa nousseen kohun jälkeen Assa Abloy ilmoitti vuonna 2008 siirtävänsä tehtaan Israelin puolelle vuoden 2011 loppuun mennessä. Lähde: European Trade And Investment Relations With Companies In Israeli Settlements In Occupied Palestinian Territories, Part 1: United Kingdom, sivu 40

176 Etikrådet, Annual report 2010

Suomalaisilla eläkeyhtiöillä miljoonasijoitukset siirtokuntayrityksiin

Finnwatch tarkisti kahdeksan suuren suomalaisen eläkevakuutusyhtiön ja -rahaston sijoitukset Israelin laittomiin siirtokuntiin liitettyihin yrityksiin vuoden 2010 tietojen pohjalta.

Tulokset löytyvät edellisellä sivulla olevasta taulukosta 1. Siinä lueteltuihin Israelin siirtokunnissa toimiviin yrityksiin oli sijoitettu suomalaisten eläkevaroja yhteensä 357 miljoonaa euroa. Suurimmat sijoitukset löytyivät Tapiolalta ja Kevalta (entinen Kuntien eläkevakuutus).

Finnwatch lähetti eläkeyhtiöille kyselyt, joissa tiedustelimme oliko yhtiöillä linjausta tai eettisiä periaatteita Israelin siirtokunnissa tapahtuvaa yritystoimintaa koskien. Kysyimme myös, olivatko eläkeyhtiöt käyneet sijoituskohteina olevien yritysten kanssa vuoropuhelua siirtokunnissa tapahtuvaan toimintaan liittyen.

Etera

Eteralla ei vuonna 2010 ollut sijoituksia Israelin siirtokunnissa toimiviin yrityksiin. Etera kertoi vastuullisen sijoittamistoimintansa perustuvan positiiviseen arvottamiseen. Etera pyrkii valitsemaan tarjolla olevista sijoitusvaihtoehdoista niitä yrityksiä, jotka ovat omalla toimialallaan parhaiten omaksuneet vastuullisia liiketoimintatapoja. Tätä paremmuusjärjestystä arvioitaessa yksittäinen mahdollinen ongelmakohta ei yleensä ratkaise arvioitavan yhtiön kokonaisvastuullisuutta verrattuna kilpaileviin yrityksiin vaikka kyseinen asia saattaakin omalla painoarvollaan vaikuttaa negatiivisesti arvioon kyseisestä yhtiöstä.

Etera on tähän saakka valinnut sijoituskohteensa sekä itsenäisesti että palveluntarjoajiensa avulla. Yritys on kuitenkin hake massa riippumatonta yhteistyökumppania, jonka tehtävänä on kartoittaa sijoitussalkun vastuullisuutta.¹⁷⁷

177 Etera, Pekka Siltala, sähköposti 17.2.2012

Ilmarinen

Eläkeyhtiö Ilmarinen oli hyvin perillä Israelin siirtokuntakysymyksestä. Ilmarisen mukaan yritystoiminta Israelin siirtokunnissa saattaa olla vastoin YK:n Global Compact -yritysvastuusopimuksen ihmisoikeusperiaatteita 1 ja 2 sekä OECD:n monikansallisten yritysten ohjeiden neljättä periaatetta.

Ilmarinen kertoi, että sen salkussa voi olla yhtiöitä, jotka ovat niin sanotulla tarkkailullistalla, eli joiden vasta epäilläään rikkoneen YK:n ja OECD:n yritysvastuuperiaatteita vastaan. Ilmarisen linjauksen mukaan sijoitukset tarkkailullistalla oleviin yhtiöihin ovat sallittuja, koska tapauksista odotetaan vielä lisätietoja ja varmuuksia tai käynnissä on esimerkiksi tapaukseen vaikuttava yrityskauppa. Edellä mainittuja periaatteita rikkova yrityksen kohdalla Ilmarinen kuitenkin aloittaa vaikuttamisprosessin tai myy salkussaan olevat arvopa-perit pois. Ilmarisen sisäinen toimintaperiaate koskee myös korkosijoituksia eikä ainoastaan osakesijoituksia.

Dexia-pankin osalta Ilmarinen on myynyt omistuksensa pois vuoden 2011 aikana. Alstomin kanssa Ilmarisella on käynnissä vaikuttamisprosessi, jonka yhteydessä siirtokuntakysymystä on käsitelty ja tullaan jatkossakin käsittelemään. Veolian osalta Ilmarinen odottaa lisäselvityksiä muun muassa yrityksen Citypass-omistuksiin liittyvään yrityskauppaan liittyen. Tästä syystä Ilmarinen ei ollut vuoden 2011 aikana keskustellut siirtokuntakysymyksestä aktiivisesti Veolian kanssa.

Ilmarinen käyttää arvioinnissaan apuna ruotsalaista GES Investment Services -nimistä yhtiötä, joka seuraa yritysten vastuullisuutta Ilmarisen puolesta. Finnwatchin kyselyssä GES ilmoitti Heidelberg Zementin olevan aikeissa myydä siirtokunnissa sijaitsevan toimintansa. Volvon osalta GES taas kertoi soveltavansa niin sanottua kaksoiskäyttö- tai dual use -politiikkaa, jonka mukaan yritys ei ole vastuussa siitä mihin loppukäyttäjä sen tuotteita käyttää.¹⁷⁸

178 Ilmarinen, Anna Hyrske, sähköposti 31.1.2012

Eläke-Tapiola

Eläke-Tapiola ei omista tällä hetkellä sen sal-
kussa vuonna 2010 olleita Heineken-yhtiön
osakkeita.

Eläke-Tapiola tekee yrityksiä koskevat vas-
tuullisuusanalyysit itse. Oman analyysinsä
perusteella yhtiö on arvioinut Heinekenin
olevan valveutunut vastuullisuuden huomioi-
misessa liiketoiminnassaan. Eläke-Tapiola
ei ole tehnyt linjausta koskien yritystoi-
mintaa Israelin siirtokunnissa eikä asia ole
noussut esiin sen omissa analyyseissa. Eläke-
Tapiola perustelee tätä sillä, että se sijoittaa
pääosin suomalaisiin, pohjoismaisiin ja poh-
joiseurooppalaisiin yhtiöihin ja arvioi niiden
liiketoimintaprosesseja.¹⁷⁹

Varma

Varma vastasi Finnwatchille, että sillä on tau-
lukossa mainituista yhtiöistä sijoituksia enää
Volvo AB:ssa¹⁸⁰. Varma ei vastannut muihin
kyselyssä esitettyihin kysymyksiin.

Eläke-Fennia

Eläke-Fennia katsoo, että sellainen Israelin
miehittämällä alueilla ja niille perustetuissa
siirtokunnissa tapahtuva yritystoiminta, jonka
osoitetaan jättävän noudattamatta kansain-
välisiä sopimuksia ja YK:n turvaneuvoston
päättöslauselmia, on vastoin kansainvälisiä
normeja. Siitä, mitä tarvitaan teon ja rikko-
muksen näyttämiseen (laajuus ja laatu), on
Eläke-Fennian mukaan eri tahoilla erilaisia
näkemyksiä ja vaatimuksia.¹⁸¹

Eläke-Fennia ei kommentoi yksittäisiä sijoi-
tuksia eikä niihin liittyen yritysten kanssa
mahdollisesti käymiään keskusteluja. Yritys
käyttää yritysvastuuanalyysihin erikoistunut-
tua Ethix SRI Advisors -yhtiötä ulkopuolisena
palveluntarjoajana yritysten vastuullisuuden
arvioinnissa.¹⁸²

Keva

Keva oli Ilmarisen tavoin hyvin perillä Israelin
siirtokuntiin liittyvän yritystoiminnan ongel-
mista. Keva käyttää sijoitustensa vastuulli-
suuden seurantaan ulkopuolista palvelun-
tarjoajaa, GES Investment Services'ia. GES
on vuonna 2010 tehnyt tutkimuksen liittyen
Israelin laittomiin siirtokuntiin ja siellä toimi-
viin yrityksiin. Raportissaan GES päätyi tul-
kitsemaan laittomien siirtokuntien, raja-aito-
jen sekä tarkastuspisteiden rakentamiseen
suoraan yhteydessä olevat yritykset mahdol-
lisiksi kansainvälisten sopimusten rikkojiksi.
Keva noudattaa sijoituksissaan tätä GES:n
linjausta. GES ei ole nostanut esille Volvoa tai
Heinekeniä siirtokuntiin liittyen, ja siksi Keva
ei ole käynyt näiden yritysten kanssa keskus-
telua aiheesta.¹⁸³

Kirkon keskusrahasto

Kirkon keskusrahasto on tehnyt yhteistyötä
yritysvastuuanalyysihin erikoistuneen Ethix
SRI Advisorsin kanssa vuodesta 2007. Ethix
seuloo Keskusrahaston sijoitussalkun arvo-
paperitasolla kahdesti vuodessa. Ethixin seu-
lonnan kautta seurataan yrityksiä, joilla on
toimintaa Israelin laittomissa siirtokunnissa.
Mikäli sijoitussalkusta löytyy tällaisia yrityksiä,
Keskusrahasto käy vaikuttamiskeskustelua
näiden yritysten kanssa Ethix Advisorsin väli-
tyksellä. Lisäksi Keskusrahasto keskustelee
sijoitusrahastojen salkunhoitajien kanssa pää-
töksestä sijoittaa kyseisiin yrityksiin.¹⁸⁴

Kirkon vastuullisen sijoittamisen neuvottelu-
kunta käsitteli Israelin siirtokuntiin liittyvää
kysymystä vuonna 2010 kokouksessa, johon
se kutsui asiantuntijoita myös Kirkon Ulko-
maanavusta ja ulkoministeriöstä. Kokouk-
sessa todettiin, että suomalaisten yritysten
toimintaa Israelissa ei ole tutkittu ja että
kysymykseen liittyvä vastuullisuusohjeis-
tus voisi olla parempaa. Neuvottelukunta
lähetti asiasta kannanottopyynnön ulkomi-
nisteriölle maaliskuussa 2011, mikä johti

179 Eläke-Tapiola, Hanna Hiidenpalo, sähköposti
10.2.2012

180 Varma, Pirta Wentzel, sähköposti 7.2.2012

181 Eläke-Fennia, Salla Häikiö, sähköposti 10.2.2012

182 Eläke-Fennia, Salla Häikiö, sähköposti 10.2.2012

183 Keva, Ari Huotari, sähköposti 8.2.2012

184 Kirkon keskusrahasto, Magdalena Lönnroth,
sähköposti 21.12.2011

ulkoministeriön Israelia koskevan maatiedoston täydentämiseen.¹⁸⁵

Valtion eläkerahasto

Valtion Eläkerahasto kertoi käyvänsä jatkuvaa vuoropuhelua omistamiensa yhtiöiden kanssa, mutta Israelin siirtokuntakysymys ei ole erikseen noussut esille näissä keskusteluissa. Valtion eläkerahastolla ei ole erillistä linjausta Israelin siirtokunnissa tapahtuvaan yritystoimintaan liittyen.¹⁸⁶

5.4 JULKISET HANKINNAT LAITTOISTA SIIRTOKUNNISTA

Israelin siirtokunnissa toimivien yritysten palveluja ja tuotteita ostetaan Suomessa myös julkisilla varoilla. Vaikka useat sijoittajat ja kauppaketjut ovat tehneet päätöksen boikotoida Israelin siirtokuntiin liitettyjä yrityksiä, julkiset hankinnat siirtokunnissa toimivilta yrityksiltä jatkuvat. Ongelmia tuottaa hankintalaki, joka on säädetty estämään tarjoajien syrjintää ja varmistamaan vain hankinnan kohteeseen liittyvien kriteerien asettamista. Vaikka lain tarkoitus on hyvä, se vaikeuttaa epäeettisesti toimivien yritysten sulkemisen pois tarjouskilpailusta – tai tekee sen jopa mahdottomaksi.

5.4.1 Siirtokunnissa toimivan Veolian busseja käytetään Suomen julkisliikenteessä

Tytär-yhtiöidensä kautta useita eteläisen Suomen julkisen liikenteen bussilinjoja operoiva ranskalasyhtiö Veolia Environnement on joutunut kansainvälisen arvostelun kohteeksi osallistuttuaan kiistanalaiseen Jerusalem Light Rail -raitiotiehankeeseen, joka yhdistää Itä-Jerusalemiin laittomat siirtokunnat

Länsi-Jerusalemiin ja palvelee käytännössä vain siirtokuntien asukkaita¹⁸⁷. Jerusalem Light Rail -projektista on kerrottu lisää kappaleessa 5.1.3.

Veolia toimii raitiovaunuhankkeessa Citypass-konsortion osaomistajana, ja se on yrittänyt myydä osakeomistustaan yhtiöstä kasvavan kansainvälisen paineen alla¹⁸⁸. Veolia Transport vahvisti Finnwatchille omistavansa yhä 5 prosentin osuuden konsortioista, mutta osuuden myynti Egged-yritykselle odottaa sen mukaan enää viranomaistahojen hyväksyntää. Kaupan jälkeenkin Veolia Transport tarjoaa hankkeelle teknistä apua siihen asti, kunnes ostajayhtiö Egged voi toimia itsenäisesti. Veolian mukaan kauppa ei ole johtunut ulkopuolisesta paineesta vaan on sille taloudellisesti kannattavaa. Yritys ei myöskään näe kaupan jälkeen jatkuvaa osallisuuttaan neuvonantajana ongelmallisena: se on ”linjassa Veolia Environnementin aikomuksissa panostaa edelleenkin kehittämiseen keskeisillä infrastruktuurien alueilla kuten ympäristöpalvelujen ja kestävä kehityksen aloilla Israelissa.”¹⁸⁹

Citypass-yrityksen lisäksi Veolia osallistuu hankkeeseen Connexia Jerusalem -yhtiön kautta. Connexia Jerusalem vastaa valmiilla rautatielinjalla junien liikennöinnistä ja Veolia omistaa siitä 80 prosentin osuuden¹⁹⁰.

Veolian mukaan Jerusalemin raitiotiehankkeen tarkoituksena on parantaa paikallisten ihmisten vapautta ja liikkumisen helppoutta alueella. Veolia Environnement katsoo, että sen osallistuminen raitiotiehankeeseen ei ole laitonta. Yrityksen mukaan on tärkeää ottaa huomioon Haagin yleissopimuksen pykälä 43, jossa todetaan, että miehittävän maan on varmistettava yleinen järjestys ja elämä asukkaille myös miehittyillä alueilla.

¹⁸⁵ Kirkon keskusrahasto, Magdalena Lönnroth, sähköposti 21.12.2011

¹⁸⁶ Valtion eläkerahasto, Jan Lundberg, sähköposti 14.2.2012

¹⁸⁷ <http://www.aamulehti.fi/cs/Satellite/UL-komaat/1194661447394/artikkeli/kaupunki+yhdisty+jerusalem+raitiovaununlinja+on+lahes+valmis.html> (7.1.2011)

¹⁸⁸ Haaretz, <http://english.themarker.com/veolia-pulling-out-of-transit-contracting-sectors-in-israel-1.400458>

¹⁸⁹ Veolia Transport Finland Oy, toimitusjohtaja Janne Vihavainen, sähköposti 3.2.2012

¹⁹⁰ Haaretz, <http://english.themarker.com/veolia-pulling-out-of-transit-contracting-sectors-in-israel-1.400458>

Beduiinien asutusta Israelin siirtokunnan läheisyydessä Hebronissa.
© OCHA oPt.

Yritys myös korostaa, että mikään kansainvälisesti tunnustettu tai ranskalainen tuomioistuin ei ole todennut, että hanke olisi vastoin lakia, eikä se siksi näe tarpeelliseksi vetäytyä hankkeesta.¹⁹¹

Raitiotiehankkeen lisäksi Veolialla on myös muita yhteyksiä Israelin laittomiin siirtokuntiin. Veolia on tytäryhtiöidensä TMM Integrated Recycling Servicesin ja YRAV Sherutei Noy 1985:n kautta käyttänyt miehitetyllä palestiinalaisalueella sijaitsevaa Tovlanin kaatopaikkaa jätehuollossaan. Who Profits -hankkeen tutkijoiden Israelin paikallishallinnolta saaman vahvistuksen mukaan Veolia on vastuussa Israelin puolelta tuotavan jätteen kuljettamisesta palestiinalaisalueelle¹⁹². Arvostelun jälkeen Veolia on ollut aikeissa myydä Tovlanin kaatopaikan Israelin siirtokunnalle Masualle, mutta sen on tarkoitus jatkaa hankkeessa yhä neuvoa-antavassa roolissa¹⁹³.

Veolia operoi Connex-yhtiönsä kautta myös Israelin laittomia siirtokuntia palvelevaa busilinjaa kiistanalaisella Länsirannan tiellä 443. Tien 443 käyttö on paikoin kokonaan suljettu palestiinalaisväestöltä.¹⁹⁴

Finnwatch tiedusteli Veolia Transport Finland Oy:n edustajalta lisätietoa myös yrityksen

toiminnasta Tovlanin kaatopaikkaan ja Connexia Jerusalemiin liittyen. Veolia Transport Finland Oy lähetti asiasta kyselyn kansainvälisen Veolia-konsernin tiedotusvastaavalle, joka ei kuitenkaan halunnut kommentoida yrityksen siirtokuntiin liittyvää muuta toimintaa.

HSL: Noudatamme hankintalakia

Suomessa Veolia tekee yhteistyötä muun muassa Helsingin seudun liikenteen HSL:n kanssa. Finnwatch tiedusteli HSL:ltä onko se tietoinen kumppaninsa toiminnasta Israelin laittomissa siirtokunnissa ja onko se käynyt keskustelua Veolian kanssa asiasta. Lisäksi Finnwatch tiedusteli onko HSL:llä käytössä erillistä vastuullisuusohjeistoa, jolla se edellyttäisi vastuullisuutta sen käyttämiltä kumppaneilta tai alihankkijoilta.

HSL:n mukaan se hankkii liikennöintipalveluja erityisalojen hankintalain (349/2007) mukaisesti. HSL:n mukaan palveluntarjoajien juridisesti erillisten emo- tai sisaryhtiöiden toiminnan huomioiminen tarjoajien arvioinnissa on erittäin vaikeaa ja saattaisi johtaa hankintalaissa kiellettyyn tarjoajien epätasapuoliseen kohteluun.

HSL ei ole käynyt keskusteluja Veolia Transport Espoo Oy:n tai Veolia Transport Vantaan kanssa näiden emoyhtiöiden toiminnasta muissa maissa eikä HSL:llä ole tietoa Veolian toiminnasta Israelissa. HSL:llä ei ole erillistä vastuullisuusohjeistoa, vaan hankintakilpailussa tarjoajilta vaadittavat seikat perustuvat erityisalojen hankintalakiin.

¹⁹¹ Veolia Transport Finland Oy, toimitusjohtaja Janne Vihavainen, sähköposti 3.2.2012

¹⁹² Who Profits, http://www.whoprofits.org/Article%20Data.php?doc_id=997

¹⁹³ Big Campaign, <http://www.bigcampaign.org/veolia/>

¹⁹⁴ Electronic Intifada, <http://electronicintifada.net/blog/linah-alsaaifin/palestinians-clarify-goal-freeedom-rides-challenge-segregated-israeli-buses>; Global Exchange, <http://www.globalexchange.org/economicactivism/veolia/why>

6. Suomessa myytävät siirtokuntatuotteet

Suomalaisista kaupoista löytää helposti Israelin siirtokunnista peräisin olevia tuotteita. Kauppaketuilla ei ole linjauksia siirtokuntatuotteiden välttämiseen eikä kuluttaja voi tunnistaa siirtokuntatuotteita kaupan hyllyiltä.

Finnwatchin tutkimuksessa selvisi, että Suomessa myydään erilaisia Israelin laittomista siirtokunnista peräisin olevia tuotteita, kuten viinejä ja kosmetiikkaa. On mahdollista, että siirtokuntatuotantoa löytyy myös hedelmistä ja kasviksista, hiilihapotuskoneista ja vaipoista.

6.1 HEDELMÄT, VIHANNEKSET, YRTIT JA MUUT RUOKATUOTTEET

Israel tunnetaan hedelmistään ja valtiollisesta Jaffa-brändistään. Vuonna 2010 Israel vei hedelmiä noin 1,4 miljardin dollarin edestä¹⁹⁵. Hedelmien viljely on useille siirtokunnille pääasiallinen tulonlähde. Human Rights Watch -järjestön mukaan muun muassa Jordan-joen laakson siirtokunnat tuottavat 80 prosenttia viljelemistään taateleista ja 70 prosenttia greipeistä ulkomaiseen vientiin¹⁹⁶.

Israelin suurin elintarvikeviejä Agrexco tuotti ja myi kansainvälisillä markkinoilla arviolta jopa 60–70 prosenttia kaikista Israelin laittomissa siirtokunnissa tuotetuista ruokatuotteista vuonna 2010¹⁹⁷. Sen tuotemerkkejä olivat Carmel, Alesia, Coral, Jaffa ja Jordan Plains. Agrexcon ajaututtua hiljattain konkurssiin Israelin suurimmaksi elintarvikeviejäksi on noussut Mehadrin-niminen yhtiö.

Hedelmien kasvatusta siirtokunnissa liittyy merkittävässä määrin palestiinalaisalueen ongelmiin vedensaannissa. Israelin vesivarojen hallinta Israelissa ja miehityillä alueilla jättää monet palestiinalaiskylät ilman elämiseen riittävää vedensaantia. OECD:n mukaan israelilaisviljelijät käyttävät vuosittain yhteensä

1127 miljoonaa kuutiometriä vettä, kun taas palestiinalaishallinnolle annetaan käyttöön vain 60 miljoonaa kuutiometriä vettä.¹⁹⁸

Suomeen tuodaan vuosittain muutamien miljoonien eurojen edestä israelilaisiksi merkittyjä ruokatuotteita. On vaikea saada tarkkaa selvyyttä siitä, mikä osuus niistä on tuotettu siirtokunnissa. Sivun 37 taulukot 2 ja 3 kuvaavat Suomen virallisten tullitilastojen mukaista tuontia Israelista vuonna 2011.

6.1.1 Siirtokuntatuotteet kaupan ketjujen valikoimissa

Finnwatch lähetti kyselyn suurimmille kauppaketuille ja niiden hankintayhtiöille (S-ryhmä (SOK), Ruokakesko, Lähikauppa, Stockmann, Tuko Logistics ja Lidl). Tiedustelimme, onko yrityksillä linjausta Israelin siirtokunnista tulevista tuotteista ja myyvätkö ne siirtokunnista peräisin olevia tuotteita. Kysyimme myös, pyrkivätkö ne selvittämään onko jokin tuote tehty Israelin siirtokunnassa, ja jos, niin miten.

Lisäksi kysyimme, kuinka ketjut ilmoittivat tuotteen alkuperän tullille, ja pyysimme saada tietää kauppaketjujen omien niin sanottujen private label -tuotteiden valmistuksessa käytettävien Israelista tulevien raaka-aineiden alkuperän.

Kyselyn tulokset on esitetty taulukossa 4.

Sähköpostikyselyn lisäksi Finnwatch teki suppean hyllytutkimuksen kymmenessä helsinkiläisessä myymälässä.

¹⁹⁵ Fresh Plaza, http://www.freshplaza.com/news_detail.asp?id=76295 (20.2.2012)

¹⁹⁶ Human Rights Watch, *Separate and Unequal Israel's Discriminatory Treatment of Palestinians in the Occupied Palestinian Territories*, 2010, s. 74

¹⁹⁷ Danwatch, <http://www.danwatch.dk/en/articles/foetex-saelger-bosaetter-peber/132> (21.2.2012)

¹⁹⁸ <http://www.bdsmovement.net/2011/europeans-call-apartheid-8493> (27.11.2011); <http://www.corporatewatch.org/?lid=4084> (26.9.2011); <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE15/028/2009/en> (27.10.2009); Russell Tribunal on Palestine, London, 20-22 November 2010, Findings of the London Session, s. 23

Kastelujärjestelmä Jordan-joen laakson siirtokuntaviljelmällä. © EAPPI

Taulukko 2. Painon mukaan merkittävien ruokatuotetuonti Israelista Suomeen vuonna 2011.¹⁹⁹

Tuote	Tuonti- määrä (t) 2011 (tammi-marraskuu)	Tuontiarvo (milj. eurpa) 2011 (tammi-marraskuu)
Tuoreet tai kuivatut appelsiinit	4 421	3,14
Tuoreet tai kuivatut mandariinit (myös tangeriinit ja satsumat), klementiinit, wilkingit yms.	2 545	3,07
Tuoreet tai kuivatut greipit ja pomelot	792	0,61
Tuoreet tai jäähdtytetyt tomaatit	566	1,60
Tuoreet tai kuivatut avokadot	328	0,65
Tuoreet tai jäähdtytetyt makeat ja miedot paprikat	312	0,80
Jäädyttämätön ja käymätön appelsiinimehu	208	0,19
Kemiallisesti puhdas fruktoosi (sokeri)	65	0,06
Tuoreet, jäähdtytetyt, jäädytetyt tai kuivatut bataatit	60	0,07

Taulukko 3. Muu rahallisesti merkittävä ruokatuotetuonti Israelista Suomeen vuonna 2011.²⁰⁰

Tuote	Tuonti- määrä (t) 2011 (tammi-marraskuu)	Tuontiarvo (milj. euroa) 2011 (tammi-marraskuu)
Tuoreet tai jäähdtytetyt kasvikset (ei perunat, tomaatit, Allium-sukuiset kasvit, Brassica-sukuiset kaalit jne.)	10	0,13
Tuore tai jäähdtytetty sokerimaissi	23	0,07
Käymätön omenamehu	36	0,06
Murskaamattomat tai jauhamattomat mausteet (ei Piper-sukuinen pippuri, Capsicum- tai Pimenta-sukuiset hedelmät, vanilja, kaneli, kaneli, mausteneilikka jne.):	5	0,06
Muulla tavalla valmistetut tai säilötyt sitrushedelmät	56	0,06
Tuoreet tai jäähdtytetyt salaattikasvit, muut kuin salaattit (Lactuca sativa)	4	0,04
Käymätön ananasmehu	20	0,03

199 <http://uljas.tulli.fi>

200 <http://uljas.tulli.fi>

Taulukko 4. Kauppaketjujen vastaukset kyselyyn siirtokuntatuotteista

Ketju	Linjaus tai muu näkemys siirtokuntatuotteiden myymisestä	Myykö Israelin siirtokunnista tulevia tuotteita?	Käyttääkö itse valmistamissaan tuotteissa Israelin siirtokunnista peräisin olevia tuotteita?	Varmistaako että myydyt tuotteet eivät tule siirtokunnista? Jos, niin miten?	Millä perusteella ilmoittaa maahan-tuomiensa tuotteiden tuotantopaikan tullille?
S-ryhmä²⁰¹ (SOK)	SOK:n mukaan on tärkeää, että se pystyy kertomaan myymiensä tuotteiden alkuperän luotettavasti ja selkeästi, jotta kukin asiakas voi tehdä ostopäätöksensä vapaasti. SOK ei halua boikotoida kriisialueilta peräisin olevia tuotteita, sillä konflikteihin kytkeytyy aina poliittisia näkökulmia, joihin se ei yksittäisenä kaupparyhmänä voi ottaa kantaa. Yrityksen mukaan boikotit kohdistuvat vaikeissa olosuhteissa asuviin tavallisiin ihmisiin ja siten vaikeuttavat edelleen heidän elämänsä.	Ketju ei osta mitään tuotteita suoraan miehityillä palestiinalaisalueilla tai Golanin kukkuloilla sijaitsevista israelilaisten siirtokunnista.	Ketju ei pysty tuottamaan tämän ta-soista tietoa.	Käytössä ei ole erillistä varmistusmenettelyä, mikäli tuotteen ilmoitettu alkuperämaa on Israel. Ketju on tapauskohtaisesti pyytänyt tavarantoimittajilta erillisiä vakuuksia siitä, että tuotteet eivät tule miehityiltä palestiinalaisalueilta tai Golanin kukkuloilta.	Kirjaukset perustuvat tavarantoimittajilta saatuihin tietoihin.
Kesko²⁰²	Kesko tarjoaa asiakkaille vaihtoehtoja eri maissa tuotetuista tuotteista. Kaupoissa/tuotteissa käy ilmi tuotteen alkuperämaa, minkä perusteella asiakas voi niin halutessaan tehdä valintansa.	Ei vastannut.	Ei vastannut.	Ei vastannut.	Ei vastannut.
Lidl Suomi Ky²⁰³	Tällä hetkellä Lidlillä ei ole poliittikkaa koskien miehityillä palestiinalaisalueilla tai Golanin kukkuloilla sijaitsevista israelilaisten siirtokunnista peräisin olevien tuotteiden hankintaa.	Lidl ei osta miehityillä palestiinalaisalueilla tai Golanin kukkuloilla sijaitsevista israelilaisten siirtokunnista peräisin olevia tuotteita tai raaka-aineita (esim. hedelmiä, vihanneksia, mausteita, kosmetikkaa jne.) ja myy niitä Suomessa.	Lidl ei käytä valmistamissaan tuotteissa Israelin siirtokunnista peräisin olevia tuotteita.	Lidl saa toimittajalta GLOBALG.A.P.-todistuksen, josta selviää, että tuotteet ovat peräisin Israelin puolelta. Lisäksi toimittaja on varmistanut GPS-koordinaattien avulla, että tarhat sijaitsevat fyysisesti Israelin puolella.	Lidl ei tuo tuotteita maahan itse vaan ostaa ne hedelmä- ja vihannestukku-reilta.
Suomen Lähikauppa²⁰⁴	Ei vastannut.	Suomen Lähikaupan mukaan sen myymät israelilaista alkuperää olevat tuotteet eivät tule miehityiltä alueilta.	Suomen Lähikauppa ei itse valmistuta myymiään tuotteita.	Tuotteiden alkuperästä vastaa Lähikaupan hankintayhtiö Tuko Logistics.	Suomen Lähikauppa ei tuo tuotteita maahan itse vaan ostaa ne hankintayhtiö Tuko Logisticsilta.
Stockmann²⁰⁵	Stockmannilla ei ole asiaa koskien linjausta.	Stockmannilla ei ole vuonna 2011 ollut omaa maahantuontia Israelista. Stockmann ei varmista muiden maahantuojien tai valmistajien israelilaista alkuperää olevien tuotteiden tarkempaa kasvatus- tai valmistuspaikkaa.	Stockmannilla ei ole vuonna 2011 ollut omaa maahantuontia Israelista. Stockmann ei varmista muiden maahantuojien tai valmistajien israelilaista alkuperää olevien tuotteiden tarkempaa kasvatus- tai valmistuspaikkaa.	Stockmann ei varmista Israelissa kasvatettujen tai valmistettujen tuotteiden tarkempaa alkuperää. Finnwatchin kyselyyn liittyen Stockmann tutki satunnaisotoksella kaksikymmentä tilaa. Niistä yksikään ei sijainnut palestiinalaisalueilla tai Golanilla.	Stockmannilla ei ole vuonna 2011 ollut omaa maahantuontia Israelista. Stockmannin suurin elintarvikkeiden maahantuojia on Tuko Logistics, jonka osaomistaja Stockmann on.
Tuko Logistics²⁰⁶	Tukolla ei ole linjausta. Tuotteiden alkuperä tarkistetaan asiapapereista	Tukon mukaan sen toimittamia tuotteita ei tule Israelin siirtokunnista.	Tuko ei itse valmistuta tuotteita.	Tiedot tarkistetaan etukäteen myyjältä sekä asiapapereista	Tiedot saatu myyjältä ja asiapareista, jotka toimitetaan tullille.

Ketjuista avoimimmin Finnwatchin kyselyyn vastasi S-ryhmä (SOK), joka antoi tietoja suurimmista Israelissa operoivista tavarantoimittajistaan. Myös Stockmann suhtautui kyselyyn vakavasti ja teki sen perusteella pistotarkastuksen 20 israelilaisen tilan sijainnista. Suppeimmin kyselyyn vastasi Kesko, joka näki siirtokunnista tulevat tuotteet yhtenä osana asiakkaille tarjoamaansa tuotevalikoimaa.

Yksikään yritys ei suoraan kertonut myyvänsä siirtokunnista tulevia tuotteita. Ketjujen tavat varmistaa asia olivat kuitenkin kirjavia, tai varmistusta ei ollut lainkaan. Eniten vaivaa tuotteiden jäljittämiseen kertoi käyttävänsä Lidl, jonka toimittaja seuraa yrityksen mukaan tuotantopaikkojen sijaintia GPS-jäljityksellä. Varmistuskeinojen puuttuminen tai heikko valvonta selittyy suurelta osin sillä, että yhdelläkään tutkimukseen osallistuneella päivittäistavarakaupan ketjulla ei ollut linjausta Israelin siirtokunnista tulevista tuotteista.

Kaupan ketjujen lisäksi Finnwatch tiedusteli maahantuotujen israelilaisten hedelmien tarkempaa alkuperää vihannes- ja hedelmätukku Satotukulta. Satotukku oli ainoa yritys, joka lähetti Finnwatchille tarkkoja tietoja tuottajista, tuotantoalueista ja postinumeroista. Vihannesten osalta Satotukun toimittaja oli Ambient BC Ltd, sitrushedelmiä toimitti Mehadrin. Toisin kuin Ambient BC Ltd:n selvityksessä, Mehadrinin Satotukulle lähettämässä vastauksessa ei ollut tilakohtaisia tietoja. Siinä kuitenkin vahvistettiin, että sen Satotukulle toimittamat sitrushedelmät eivät tule siirtokunnista.²⁰⁷

Siirtokuntatuonnista epäiltyjen hedelmäyritysten tuotteita löytyi kaikista kaupoista

Kaupparyhmä- ja maahantuojakyselyiden lisäksi Finnwatch suoritti myymäläkartoituksia helsinkiläisissä ruokakaupoissa.²⁰⁸ Finnwatch löysi useita hedelmiä ja kasviksia, joiden toimittajilla on raportoitu olevan yhteyksiä Israelin laittomiin siirtokuntiin.

Mehadrin

Kaikkien Finnwatchin tutkimien kaupparyhmien valikoimista löytyi israelilaisen Mehadrinin tuotteita. Carmel-Agrexcon konkurssin jälkeen Mehadrinista on tullut Israelin suurin hedelmien viejä ja se on Jaffa-brändin suurin toimittaja²⁰⁹. Mehadrinin omilla verkkosivuilla olevassa kartassa vain muutammat sen omat hedelmätarhat sijaitsevat palestiinalaisalueella²¹⁰.

Asiaa selvittäneet kansalaisjärjestöt ovat kuitenkin löytäneet useita yhteyksiä yrityksen ja Israelin laittomien siirtokuntien välillä. Corporate Watch -järjestön tutkijat vierailivat Beqa’otin siirtokunnassa vuonna 2010 ja löysivät sieltä Mehadrinin tuotteita pakkaavan pakkausaseman. Järjestön haastattelemat palestiinalaiset työntekijät kertoivat yrityksellä olevan monopoliasema siirtokunnassa viljeltäviin tuotteisiin. Tutkijat löysivät siirtokunnasta myös Mehadrinin greippejä ja taateleita, joita pakattiin ”Made In Israel” -tekstillä painatettuihin pakkauksiin.²¹¹ Tytäryhtiönsä kautta Mehadrin myös omistaa 50 prosenttia Israelin siirtokunnassa toimivasta hedelmien pakkausyhtiö Mirian Shohaminista²¹².

201 Vastaaja Lea Rankinen, SOK

202 Vastaaja Matti Kalervo, tuotetutkimuspäällikkö, Ruokakesko Oy

203 Vastaaja Timo Hansio, Lidl Oy

204 Vastaaja Irene Etäsalo, Suomen Lähikauppa Oy

205 Vastaaja, Nea Kontoniemi, Stockmann Oy

206 Vastaaja, Pirjo Heiskanen, Tuko Logistics

207 Tomi Hakkarainen, Satotukku Oy, sähköposti 2.1.2012

208 Finnwatch kartoitti tarjontaa seuraavissa kaupoissa: S-Market Sokos Helsinki, K-market Kotikontu, Stockmann Herkku, K-market Lounasasema, Lidl Malmi, Lidl Sörnäinen, Alepa Asematunneli, K-citymarket Malmi, Alepa Porvoonkatu, K-Supermarket Mustapekka, Sokos Hakaniemi, Valintatalo Lapuankatu

209 Mehadrin, <http://www.mehadrin.co.il/docs/P124/>

210 Mehadrin, <http://www.mehadrin.co.il/docs/P124/>

211 Corporate Watch, <http://corporateoccupation.wordpress.com/2010/05/18/mehadrins-business-in-beqaot-settlement-and-tescos-complicity/>

212 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=967>

Finnwatchille antamassaan vastauksessa Mehadrin vahvisti, että se markkinoi sekä Beqa’otin siirtokunnassa Länsirannalla että Moshav Ramotissa Golanin kukkuloilla pakattuja tuotteita. Mehadrin kertoi myyvänsä Beqa’otin siirtokunnassa pakattuja taateleita, jotka on sen mukaan ostettu palestiinalaisilta yrityksiltä. Golanin kukkuloilla toimivassa Mehadrinin puoliksi omistamassa pakkausasemassa pakataan yrityksen mukaan vain Israelin puolella tuotettuja tuotteita.

Mehadrinin mukaan mitään sen palestiinalaisalueilta tulevia tuotteita ei myydä Suomessa, sen sijaan näitä tuotteita viedään muun muassa Norjaan ja Ruotsiin. Yritys korostaa vastauksessaan että sen kaikki sitruunat, avokatot, persimonit, mangot, granaattiomenat ja juurekset kasvatetaan Israelin kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä.²¹³

Arava Export Growers

Finnwatch löysi hyllykartoituksissaan myös Arava Export Growers -yhtiön tuotteita, kuten paprikoita. Siirtokunnassa toimivia yrityksiä listaavan Who Profits -projektin mukaan Arava Export Growers -yhtiön tuotteita kuten paprikoita, greippejä ja tomaatteja tuotetaan Israelin laittomissa siirtokunnissa²¹⁴. Arava Export Growers -yhtiön sivuilla ei ole tarkkoja tietoja yhtiön käyttämisestä viljelmistä, mutta sivulla Israelin kartta on kuvattu ilman jakoa palestiinalaisalueisiin ja karttaan merkityt yhtiön käyttämät viljelyalueet ulottuvat miehityille alueille Länsirannalla.

Arava Export Growers ei vastannut Finnwatchin lähettämään kyselyyn koskien sen toimintaa Israelin siirtokunnissa.

Edom

Finnwatch löysi suomalaisista marketeista myös Edom-yhtiön tuotteita. Järjestölähteiden mukaan Edomin hedelmiä pakataan ja

lähetetään Israelin laittomasta Thomerin siirtokunnasta^{215 216}.

Edom ei vastannut Finnwatchin lähettämään kyselyyn koskien sen toimintaa Israelin siirtokunnissa.

Edellämainittujen hedelmien lisäksi Finnwatch löysi kymmeniä hedelmiä ja kasviksia, joista suurimman osan tarkempi alkuperä oli tuntematon. Osaa tuotteista myytiin kauppoissa ilman pakkauksia ja osassa pakkauksissa oli pelkkä tuotemerkki ilman tarkempaa tietoa tuottajan sijainnista. Ilman tarkempaa alkuperätietoa myytiin muun muassa israelilaisia granaattiomenoita, kivakurkkuja, taateleita, passionhedelmiä, kesäkurpitsioita, avokadoja, kumquatteja ja tomaatteja.

6.1.2. Mehut ja virvoitusjuomat

Tullitilastojen mukaan Israelista tuodaan Suomeen myös erilaisia hedelmistä tehtyjä mehuja. Hyllykartoituksessa Finnwatch löysi kuitenkin vain yhden israelilaista alkuperää olevan Pri-Niv-merkillä myytävän tuoremehun. Selvittääksemme, käytetäänkö Suomessa myytävissä virvoitusjuomissa tai mehuissa Israelin siirtokunnista peräisin olevia ainesosia, lähetimme kyselyt Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliiton jäsenyrityksille sekä Eckes-Graninille, joka vastaa lähes 40 prosentista Suomen markkinoilla myytävistä mehuista. Kyselyssä tiedustelimme mehuissa ja virvoitusjuomissa käytettyjen hedelmien, marjojen ja muiden raaka-ainesten (esimerkiksi fruktoosin) alkuperää.

Nokian panimo ja Laitilan Virvoitusjuomatehdas

Nokian panimo kertoi vastauksessaan käyttävänsä vain omena- ja puolukkamehuja, jotka heidän tietojensa mukaan ovat kotimaista

213 Mehadrin, Myrna Stabinski, sähköposti 20.2.2012

214 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=549>

215 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=864>

216 Corporate Watch, <http://corporateoccupation.wordpress.com/2010/03/25/uk-company-exporting-from-jordan-valley-settlements/>

Kalasäilykkeitä Länsi-Saharan miehitetyiltä alueilta

Israel ei ole ainoa maa, joka rakentaa kansainvälisen lain vastaisesti siirtokuntia miehittämälleen alueelle. Myös Marokko ja sen miehityksillä alueilla toimivat kansalliset ja monikansalliset yritykset ovat joutuneet kansainvälisen arvostelun kohteeksi.

Marokko rakentaa jatkuvasti siirtokuntia Länsi-Saharan alueelle ja pyrkii tällä tavalla muuttamaan seudun väestörakennetta. Israelin tavoin Marokko on rakentanut koko maan halkaisevan miinoitetun muurin, jolla se erottaa hallitsemansa alueet Länsi-Saharan itsenäisyyttä ajavan Polisario-liikkeen hallitsemista alueilta. Muuri estää länsisaharalaisten vapaan liikkumisen.²¹⁷

YK on luokitellut Länsi-Saharan Afrikan viimeiseksi siirtomaaksi. Länsi-Sahara on vuodesta 1963 kuulunut YK:n listaan alueilta, joissa siirtomaavalta on purettava sen alkuperäisväestön tahdon mukaisesti. Siirtomaavallan purkamiseen tähtäävä kansanäänestys on kuitenkin edelleen järjestämättä, sillä Marokko on toistuvasti kieltäytynyt noudattamasta YK:n päätöslauselmia ja allekirjoittamia sopimuksia.²¹⁸

Poliittisesti kiusallisen tilanteen takia kiistelty Marokon ja EU:n välinen kalastussopimus on vaakalaudalla. Euroopan parlamentti torjui joulukuussa 2011 EU:n ja Marokon välisen kalastussopimuksen jatkamisen. EU-parlamentin mukaan sopimus on laiton, koska se ei hyödytä Marokon laittomasti miehittämän Länsi-Saharan asukkaita. Suurin osa kalastuksesta tapahtuu juuri Länsi-Saharan edustan merialueella.²¹⁹ Huolimatta kielteisestä kannastaan kalastussopimukseen EU:n parlamentti hyväksyi helmikuussa 2012 kauppasopimuksen, jonka tarkoituksena on vapauttaa EU:n ja Marokon välistä maatalous- ja kalatuotteiden kauppaa. Arvostelijoiden mukaan Länsi-Saharan alueen kattava kauppasopimus on kansainvälisen lain vastainen.²²⁰

Marokkolaisia kalatuotteita päätyy myös suomalais-kauppojen säilykepurkkihyllyille. Sardiinivalmisteita ja -säilykkeitä löytyy suurimpien kaupparyhmien omista merkeistä. K-ryhmään kuuluvan Ruokakeskon valmistuttaman Pirkka-merkkisen Sardiini tomaattikastikkeessa²²² sekä Tuko Logisticsin valmistuttaman Eldorado-merkkisen Sardiineja tomaattikastikkeessa ja öljyssä²²³ -tuotteiden alkuperämaa on Marokko.

Finnwatch kysyi asiaa sekä Ruokakeskolta että Tuko Logisticsilta. Keskon mukaan yhtiö ei ole ostanut Pirkka-sardiineja Marokosta (Länsi-Saharasta) puoleltoista vuoteen ja etsii parhaillaan uusia toimittajia. K-kaupoissa saattaa kuitenkin olla vielä myynnissä marokkolaisia sardiineja. Kesko kertoi Länsi-Saharan ihmisoikeustilanteen ja toimitusvaikeuksien vaikutaneen päätökseen lopettaa kyseiset sardiiniostot.²²⁴ Tukon mukaan yhtiö ostaa sardiineja marokkolaiselta Midav-yhtiöltä Safista Länsi-Saharan puolelta. Vuonna 2011 hankintamäärä oli 18 tonnia. Tuko lisäsi noudattavansa eettisiä periaatteitaan riskialueiden toimittajista (code of conduct). Marokkolainen Midav ei kuitenkaan ollut vielä mukana Tukon BSCI-auditointijärjestelmässä, mutta se kertoi käyvänsä yrityksen kanssa parhaillaan keskustelua asiasta.

Taulukosta 5 käy ilmi Marokosta (Länsi-Saharasta) Suomeen tuotavien sardiinituotteiden määrä ja arvo.

Kalasäilykkeiden lisäksi Länsi-Saharasta pyydettyä kalaa saattaa päätyä suomalaisiin kauppoihin myös omega-3-valmisteina. Useat ruotsalaiset kalastajat ovat siirtyneet omilta rannoiltaan Afrikan rannikolle, missä he pyytävät kalaa miehitetyn Länsi-Saharan vesiltä. Kala päätyy pohjoismaisille markkinoille omega-3-tabletteina. Yhden kalaöljykapselipurkin täyttämiseen vaatii 600 sardiinia.²²⁵

Taulukko 5. Sardiinien tuonti Marokosta Suomeen vuosina 2010 ja 2011²²¹.

Tuote	Tuonti v. 2010	Tuonti v. 2011 (tammi–marraskuu)
Sardiinivalmisteet ja -säilykkeet	59,5 tonnia, 221 051 euroa	18,7 tonnia, 66 749 euroa

217 <http://www.kvsolidarisuustyo.fi/2011/09/28/suomalaisillakin-yrityksilla-kytkoksia-lansi-saharan-miehitukseen/> (28.9.2011)

218 <http://www.rauhanpuolustajat.fi/lansisahara/kuvat/lisahara.pdf> (s. 2); <http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=40998>

219 <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/ulkomaat/2703015/marokko-tuotui-eulle-kalapaatokset-taustalla-lansi-sahara> (15.12.2011)

220 Euroopan parlamentti, <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/pressroom/content/20120216IPR38354/html/Green-light-for-EU-Morocco-trade-deal>

221 <http://uljas.tulli.fi>

222 <http://www.pirkka.fi/tuotteet/61153-pirkka-sardiini-tomaattikastikeessa-12085-g>

223 http://www.eldorado.fi/tuotteet/fi_FI/tuote/?ean=7311040036809; http://www.eldorado.fi/tuotteet/fi_FI/tuote/?ean=7311040036908

224 Kesko, Matti Kalervo, sähköposti 15.2.2012

225 http://yle.fi/uutiset/luonto_ja_ymparisto/2010/03/lansi-saharan_pakolaisten_ruokaa_myydaan_pohjoismaihin_terveystuotteina_1518961.html (11.3.2011)

alkuperää²²⁶. Laitilan Wirvoitusjuomatehtaan käyttämät mehut taas tulevat Suomesta, Puolasta, Italiasta ja Itävallasta²²⁷.

Olvi

Olvin virvoitusjuomien päähedelmät ovat omena, sitruuna, appelsiini, päärynä ja veriappelsiini. Olvin virvoitusjuomissa käytetyt omenat, veriappelsiini ja päärynät tulevat Euroopasta, esimerkiksi Puolasta, Italiasta ja Itävallasta. Sitruunat tulevat joko Espanjasta tai Argentiinasta, appelsiinit aina Brasiiliasta. Olvin mukaan satokausien vuosittaiset vaihtelut saattavat kuitenkin jonkin verran muuttaa sitä, mistä toimittajat hedelmänsä kulloinkin ostavat. Olvi ostaa virvoitusjuomissa käytettävät mehut eurooppalaisilta valmistajilta, mutta ei liikesalaisuuksiin vedoten voinut kertoa Finnwatchille tarkempia tietoja valmistajista.²²⁸

The Coca-Cola Companyn tuotteet

Suomessa valmistettujen Mezzo Mix, Fanta Appelsiini, Fanta Zero Appelsiini, Fanta Zero Lemon, Fanta Mandariini, Fanta Zero verigreippi, Fanta Ananas ja Fanta Metsämarja-juomien konsentraatit sisältävät The Coca-Cola Companyn mukaan hedelmä- tai mehu-komponentteja seuraavista maista: Brasilia, Espanja, Florida/USA, Costa Rica, Thaimaa, Indonesia, Etelä-Afrikka, Itävalta, Puola ja Italia. Israelista ei tule näihin tuotteisiin hedelmä- tai mehu-komponentteja.

Sinebrychoffin lisenssillä Suomessa valmistamien The Coca-Cola Companyn tuotteiden juomakonsentraattiaineksen (hapot, säilöntäaineet, makeutusaineet, värit, aromit) toimittajista mikään ei The Coca-Cola Companyn mukaan ole israelilainen.

Sinebrychoff vastaa The Coca-Cola Companyn virvoitusjuomien makeuttamiseen käytetyn fruktoosin hankinnasta. Fruktoosi on peräisin Saksassa kasvatetuista hedelmistä.

Sinebrychoff vastaa kaikkien Hyvää Päivää-juomien ainesosien hankinnasta. Hyvää Päivää-juomien hedelmä- ja mehu-komponenttien alkuperämaat vaihtelevat vuodesta ja satokaudesta toiseen. Mahdollisia alkuperämaita ovat Saksa, Puola, Italia, Ranska, Espanja, Turkki, Israel, Kiina, Itävalta, Serbia, Chile, Uzbekistan, Kazakstan, Azerbaidžan, Moldova, Ukraina, Valko-Venäjä, Iran, Uusi-Seelanti, Portugali, Unkari, Argentiina, Brasilia, Pakistan, Kanada, USA, AKT-maat, Belize, Etelä-Afrikka, Kreikka, Marokko, Meksiko, Norsunluurannikko, Uruguay, Ghana, Kuuba ja Costa Rica.

Sinebrychoffin listan perusteella osa Hyvää Päivää-juomien komponenteissa käytetyistä hedelmistä voi olla peräisin Israelista. Yritys ei kuitenkaan saanut tavarantoimittajalta tarkempaa tietoa siitä, missä päin Israelia komponenteissa käytetyt hedelmät olisi voitu kasvatuttaa.

Sinebrychoffin Hyvää Päivää-juomien makeuttamiseen käyttämä fruktoosi on peräisin Saksassa kasvatetuista hedelmistä.

The Coca-Cola Companyn pakkausmateriaaleja käsitellään kappaleessa 7.

Sinebrychoffin omat tuotteet

Fruktoosi, jolla Sinebrychoff makeuttaa omat virvoitusjuomansa, on peräisin Saksassa kasvatetuista hedelmistä.

Sinebrychoffin omien juomien aromit toimitetaan Saksasta ja Ranskasta. Monimutkaisten aromien komponenttien alkuperämaat eivät kuitenkaan ole yrityksen tiedossa.

Smurffi-juoman hedelmäaineksen alkuperämaa on Kiina. Muumi-juomien osalta ranskalainen toimittajayhtiö on ilmoittanut, ettei sen toimittamassa aromiraaka-aineessa ole Israelista tai Israelin siirtokunnista peräisin olevia hedelmä- eikä mehuaineksiä.

Eckes-Granini

Eckes-Graninin käyttämien hedelmien ja marjojen alkuperämaa riippuu kulloinkin käytetystä lajikkeesta. Eksoottiset hedelmät tulevat pääasiassa Brasiiliasta (appelsiini), Thaimaasta

²²⁶ Nokian panimo, sähköposti Matti Heikkilä, 9.1.2012

²²⁷ Laitilan Wirvoitusjuomatehdas, sähköposti Rami Aarikka, 31.1.2012

²²⁸ Olvi, sähköposti Olli Heikkilä, 19.1.2012

(ananas) ja Ecuadorista (passionhedelmä). Yrityksen ostamissa jalosteissa käytetyt marjat ja eurooppalaiset hedelmät tulevat Pohjoismaista ja Euroopasta. Eckes-Granini on käyttänyt juomissaan myös israelilaista alkuperää olevaa fruktoosia, jonka toimittaja on ollut Galam Group²²⁹. Finnwatchin saamien tietojen mukaan Galam Groupilla ei ole toimintaa Israelin laittomissa siirtokunnissa.

Hartwall

Hartwall ilmoittaa virvoitusjuomissa käyttämiensä hedelmämeijerijä hedelmien alkuperämaiden olevan Espanja, Italia, Saksa, Kreikka, Belgia, Puola, Romania, Tsekki, Turkki, Meksiko, Brasilia, Argentiina, Chile, Uruguay, Paraguay, Etelä-Afrikka, Ukraina, Moldova, Valko-Venäjä, Kiina, Iran ja Pakistan.²³⁰

6.1.3 Mausteet ja yrtit

Tullitilastojen mukaan Suomeen tuodaan Israelista myös erilaisia mausteita ja yrttejä. Finnwatch lähetti kyselyitä Suomessa toimiville maustealan yrityksille sekä horeca-sektoria palveleville tuotetuille.

Santa Maria kertoi hankkivansa Israelista vain yhtä raaka-ainetta, paprikaa. Yrityksen mukaan kyseisellä toimittajalla ei ole toimintaa Golanin alueella eikä Israelin siirtokunnissa ja toimittaja on allekirjoittanut Santa Marian -toimintaohjeen (Code of Conduct for Suppliers). Santa Maria ei kuitenkaan kertonut Finnwatchille israelilaisen toimittajansa nimeä liikesalaisuuteen vedoten.

Meira kertoi, että mikään sen ostamista tai myymistä mausteista tai niiden ainesosista ei sisällä Israelista tai Israelin siirtokunnista peräisin olevia ainesosia.

Horeca-alaa palveleva Vihannespörssi Oy kertoi Finnwatchille, ettei sillä ole omia israelilaisia toimittajia. Yritys ostaa Israelista

tulevat yrtit ja paprikat Hollannin kautta eikä se voi suoraan vaikuttaa ostamiensa tuotteiden tuotemerkkeihin. Vihannespörssin mukaan israelilaisia yrttejä on tullut heille muun muassa Carmel-Agrexco ja Arava Export Growers -merkeillä. Talviaikaan Israelista tuleville yrttitoimituksille ei Vihannespörssin mukaan ole juuri vaihtoehtoja.²³¹ Myös Hevi Tukkurit Oy kertoi, ettei se itse voi vaikuttaa Israelista tulevien tuotteiden tarkempaan alkuperään. Yrityksen hollantilainen tavarantoimittaja toimittaa Hevi Tukkurit Oy:lle eri yritysten tuotteita riippuen näiden tuotteiden saatavuudesta.²³²

6.2 VIINIT

Länsirannan ja Golanin kukkuloiden ilmasto sopii hyvin viinin viljelyyn. Viinikasvit viihtyvät kuivassa, kivisessä ja mäkisessä maastossa. Suurin osa Israelissa tuotettavasta viinistä on kosher-laatuista. Kosher-viinin tuotannossa vaaditaan muun muassa, että rypäleet ovat Orla-laatuista eli satoa kerätään vasta neljäntenä vuonna viinin istuttamisesta.²³³

Viinitarhat ovat halpoja ja vaivattomia alkuinvestointikohteita siirtokunnille. Viininviljelyn myötä ne voivat myös saada lailliseen omistukseensa lisää viljelemätöntä, niin kutsuttua miri-maata. Länsirannan maalaki on peräisin ottomaanien ajalta vuodelta 1858, ja sen mukaan henkilö saa omistukseensa maan, jota hän on viljellyt yhtäjaksoisesti kymmenen vuoden ajan.²³⁴

Israelissa on kuusi suurta viinitilaa ja yli sata pienempää viinituottajaa. Viiniä tuotetaan kaikkiaan noin 5 000 hehtaarin suuruuisella alueella. Viisi suurta viinituottajaa kontrolloi yli 80 prosenttia Israelin viinimarkkinoista. Who profits -hankkeen mukaan kaikki suurimmat israelilaiset viinituottajat käyttävät viineissään miehitetyillä palestiinalaisalueilla viljeltyjä viinirypäleitä.²³⁵

229 Eckes-Granini, sähköposti Leena Mikkilä 31.1.2012
230 Hartwall, sähköposti Pekka Lindroos, 31.1.2012

231 Vihannespörssi Oy, Pekka Kautto, puhelinhaastattelu 13.2.2012

232 Hevi Tukkurit Oy, Kristian Sainio, puhelinhaastattelu 13.2.2012

233 Wine From Israel, http://winefromisrael.co.il/pages/c/kosher_wine.html

234 FAO, <http://www.fao.org/docrep/005/Y8999T/y8999t0f.htm>

235 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/articfiles/WhoProfits-IsraeliWines.pdf>

Tullitilastojen mukaan vuonna 2011 (tammi-lokakuu) Suomeen tuotiin Israelista 16 250 litraa viiniä 83 345 euron edestä. Haku alkuperämailla Syyria tai Palestiinalaisalue antaa tuloksen nolla litraa.²³⁶

Siirtokuntaviiniä Alkossa: Tapaus Golan Heights Winery

Suomessa ehkä näkyvin Israelin siirtokunnissa toimiva viinituottaja on Golan Heights Winery, jonka viinejä on myös Alkon valikoimissa. Golan Heights Winery perustettiin vuonna 1983 Katzrin siirtokuntaan miehityille Golanin kukkuloille²³⁷. Yritys toimii samalla alueella edelleen.

Golan Heights Wineryn omistajaa kaksi osuuskuntaa, Golan Heights and Galilee Grapes sekä Golan Heights Grapes Agricultural Cooperative. Molemmat osuuskunnat edustavat Israelin laittomissa siirtokunnissa toimivia kibbutseja ja moshavimeja. Kaikki yrityksen viinit tuotetaan miehityillä Golanin kukkuloilla kasvatetuista viinirypäleistä.²³⁸

Finnwatch lähetti kyselyn Golan Heights Winery -viinien suomalaiselle maahantuojalle Amka Oy:lle, joka on maahantuonut Golan Heights Wineryn viinejä jo vuodesta 2003. Amka kertoi toimittavansa Tullille viejäyrityksen sille toimittamat vientiasiakirjat, joissa viinien alkuperäksi on merkitty Israel. Näiden asiakirjojen perusteella se myös markkinoi viinejä israelilaisina.²³⁹

6.3. KUKAT JA KASVIT

Tullitilastojen mukaan vuonna 2011 (tammi-marraskuu) suoraan Israelista Suomeen tuotiin juurruttamattomia pistokkaita ja varttamisoksia 3 901 kiloa (arvoltaan 141 547 euroa) sekä huonekasvien juurrutettuja pistokkaita ja nuoria taimia (paitsi kaktuksia) 1 242 kiloa (43 151 euroa). Leikkokukkia ei tullitilaston mukaan tuotu lainkaan suoraan Israelista Suomeen. On todennäköistä, että

suurin osa Suomessa myytävistä israelilaisista kukista ja kasveista tuodaan Hollannin kautta, jolloin ne eivät näy tullitilastoissa Israelin kohdalla.

Finnwatch lähetti kyselyitä pistokkaita ja kukkia myyviin liikkeisiin tavoitteenaan selvittää minne Suomeen tulevat israelilaiset kasvit päätyvät. Pistokoeluonteisessa kyselyssä selvisi, että kukkakauppiaat tietävät vain harvoin mistä niiden myymät leikkokukat tulevat. Suomeen Israelista saapuvien pistokkaiden mahdollista jälleenmyyjää ei selvityksen puitteissa toteutetulla kyselytöksellä onnistuttu selvittämään.

Pirilän Kukkatalon ja Viherlandian mukaan ne eivät tuo kukkia, viherkasveja tai pistokkaita Israelista.²⁴⁰ Myöskään Plantagen ei tuo suoraan Suomeen israelilaista alkupe-
rää olevia kukkakimppuja. Plantagenin Peter Tichelaar arveli, että yrityksen Hollannista ostamien kukkakimppujen joukossa saattaa kuitenkin olla myös israelilaisia kukkia, mutta siinä tapauksessa ne tuodaan maahan hollantilaisina²⁴¹.

Helsingin Kukkatoimitus ostaa pieniä määriä israelilaisia leikkokukkia Hollannin kautta. Toimittajana näissä tuotteissa on ollut Carmel-Agrexco.²⁴² Israelilaisten kukkien osuus Helsingin Kukkatoimituksen ostoista on alle 0,5 prosenttia. Kukat tullataan Hollannissa ja tuodaan Suomeen hollantilaisina. Kukkia ostetaan Hollannista myös huutokauppojen kautta. Huutokaupoissa on mukana muun muassa afrikkalaisia, eteläamerikkalaisia ja israelilaisia kukkia. Näistä huutokaupoista ostettujen kukkien alkuperä ei läheskään aina ole tiedossa edes Helsingin Kukatukulla. Myös huutokaupoista ostetut kukat tuodaan Suomeen hollantilaisina.

Sekä Plantagenin että Helsingin Kukkatoimituksen vastauksesta selviää, että kuluttajan on tavallisesti mahdotonta saada tietää mistä hänen ostamansa leikkokukat tulevat. Israelin

236 <http://uljas.tulli.fi>

237 Golan Heights Winery, http://www.golanwines.co.il/general_eng.asp

238 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/articles/WhoProfits-IsraeliWines.pdf> (April 2011) (s. 32-33)

239 Amka Oy, sähköposti Adrian Donner, 6.2.2012

240 Erja Mäkelä, toimitusjohtaja, Viherlandia Oy, puhelinhaastattelu 10.1.2012; Sari Poutala, Pirilän Kukkatalo, puhelinhaastattelu 13.12.2011

241 Peter Tichelaar, Plantagen, sähköposti 30.1.2012

242 Outi Ylinen, Helsingin Kukkatoimitus, puhelinhaastattelu 27.1.2012

siirtokuntiin liitettyjä kukkatoimijoita ovat muun muassa yllä mainittu Carmel-Agrexco sekä Zakai²⁴³, josta viimeksimainitulta ei kuitenkaan löytynyt tuonteja Suomeen.

6.4 KOSMETIIKKA

Israelin kosmetiikkateollisuus nojaa vahvasti Kuolleenmeren mineraaleihin. Koska maapallon alimmalla paikalla sijaitsevalla merellä ei ole laskujokea, kaikki mineraalit kerääntyvät sen alueelle. Kuolleenmeren mineraaleja ja mutaa käytetään yleisesti kauneudenhoitotuotteissa ja erilaisten ihottumien ja ihosairauksien hoidossa.

Vaikka Kuollutmeri sijaitsee Israelin, Jordanian ja Palestiinan rajalla, palestiinalaisilla ei ole Israelin asettamien rajoitusten takia mahdollista hyödyntää aluetta taloudellisesti. Länsirannan palestiinalaisalueilla Kuolleenmeren mineraalien suurin hyödyntäjä on Dead Sea Laboratories -yhtiö, jonka tunnetuin tuotemerkki on Ahava.²⁴⁴ Ahavan lisäksi Suomen markkinoilla Kuolleenmeren mineraaleja tuotteissaan hyödyntäviä ovat muun muassa L’Oreal, Seacret Spa ja Dead Sea Premier.

Finnwatch lähetti sähköpostikyselyn Ahava-kosmetiikasta SOK:lle ja Stockmannille sekä Ahavan maahantuojalle Mikacos Oy:lle. Kysely mahdollisista israelilaista alkuperää olevista raaka-aineista lähetettiin myös Lumenelle. Sähköpostikyselyjen lisäksi Mikacos Oy:öön oltiin yhteydessä puhelimitse.

Stockmann ei julkaise yksittäisten tuotteiden myyntitietoja. SOK:n mukaan sen Ahava-tuotteiden myynti on noin 18 000 kpl vuodessa. SOK kertoi Finnwatchille myös myymiensä israelilaista alkuperää

olevien ihonhoitotuotteiden kolme toimittajaa: Mikacos Oy, Maurea S.R.O. ja L’Oreal Finland Oy.

Lumenen tietojen mukaan mikään sen kosmetiikkaraaka-aineista ei tule Israelin laittoimilta siirtokunta-alueilta. Esimerkiksi Kuolleenmeren mudan sijasta Lumene käyttää naamioissaan suomalaista turvetta.²⁴⁵

6.4.1 Ahava: kosmetiikkaa Mitzpe Shalemista

Ahava on israelilainen kosmetiikkayritys, joka tunnetaan Kuolleenmeren mineraaleja sisältävistä kosmetiikkatuotteistaan. Ahavan omistajia ovat Gaon Holdings, Livnat Family, Mitzpe Shalemin kibbutz sekä The Shamrock Investment Fund. Ahavan mukaan sillä on Israelin valtion myöntämä yksinoikeus Kuolleenmeren mineraaleihin²⁴⁶. Suomessa Ahava-kosmetiikkaa on myynnissä Sokos Emotion-tavarataloissa, Anttiloissa, Stockmann-tavarataloissa sekä yksittäisissä kemikaliaoissa. Ahava-tuotteiden osuus kaikesta Suomessa myytävästä israelilaisesta kosmetiikasta on merkittävä. Mikacos Oy arvioi maahantuonnin nousevan yli 20 000 kiloon.²⁴⁷

Ahavan tehdas ja tehtaanmyymälä sijaitsevat Israelin laittomassa siirtokunnassa Mitzpe Shalemissa²⁴⁸. Yrityksen myymälöitä esittelevässä verkkosivujen osiossa on avoimesti esillä myös Mitzpe Shalemissa sijaitseva vierailukeskus, jossa vierailijat saavat tutustua Ahava-tuotteiden valmistukseen²⁴⁹. Ahavan vierailukeskuksesta kerrotaan, että Ahavan tehdas sijaitsee vierailukeskuksen yhteydessä ja että vieraat ovat tervetulleita sinne aukioloaikoina²⁵⁰.

243 Yritys toimii Mishor Adumimin siirtokunnassa, <http://www.zakailtd.co.il/>

244 Palestinian Ministry of Economy, The bulletin on the economic cost of occupation <http://www.met.gov.ps/pdf/ecocostsIsraeloccupationPalestinian.pdf>

245 Tiina Isohanni, VP Innovations and Development Lumene, sähköposti 5.1.2012.

246 CNN, Ahava Turns Dead Sea mud into money, http://money.cnn.com/2009/12/09/smallbusiness/ahava_dead_sea.fsb/index.htm

247 Puhelinhaastattelu, John Blässar Mikacos Oy, 12.1.2011

248 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=575>; Mikacos Oy, sähköposti toimitusjohtaja John Blässar 6.2.2012

249 Ahava, <http://www.ahava.com/discover-ahava/ahava-worldwide/boutiques>

250 Puhelinsoitto Ahavan tehtaanmyymälään 24.1.2011

EU tukee Ahavaa

Kesäkuussa 2011 Euroopan parlamentti kiinnostui Ahavasta, kun kävi ilmi, että yritykselle on vuosina 1998–2013 annettu yli miljoona euroa EU-rahoitusta muun muassa nanopartikkeleita ja ihonhoitoa koskevaan tutkimukseen.²⁵¹ Euroopan parlamentin jäsen Keith Taylor kyseenalaisti EU:n tutkimusvarojen myöntämisen yritykselle, joka toimii EU:n oman tulkinnan mukaan laittomissa siirtokunnissa.

Euroopan komission vastauksen mukaan Ahava on rekisteröitynyt Israelin puolelle, eikä tutkimusrahoituksen saaminen edellytä, että tutkimustoiminta tehdään rekisteröitymismaassa²⁵².

Ahava-tuotteiden alkuperästä on Suomessa ollut kuitenkin epäselvyyksiä. Vuonna 2005 Voima-lehdelle antamassaan haastattelussa Ahava-tuotteiden maahantuoja Mikacoksen asianajaja Risto Vuorenvirta vakuutti, että tuotteet valmistetaan Tel Avivin metropolialueeseen kuuluvassa Holonin kaupungissa. Voima-lehden mukaan Vuorenvirta vetosi EUR-1-tavaratodistuksiin, jotka osoittavat tuotteen israelilaisen alkuperän. ”Mitään todisteita siitä, että Ahava-tuotteet olisi valmistettu Mitzpe Shalemissa, ei ole esitetty”, hän kertoi.²⁵³ Mikacoksen omistaja on vaihtunut vuonna 2010²⁵⁴.

Finnwatch lähetti Mikacokselle kyselyn Ahava-tuotteiden alkuperästä ja tullilmoituksesta tuotteiden joulukuussa 2011. Yhtiön toimitusjohtaja John Blässar kertoi, että Ahava ilmoittaa Mikacokselle tuotteiden alkuperämaaksi Israelin ja että Mikacos ilmoittaa tästä

syystä Israelin alkuperämaaksi myös Tullille.²⁵⁵ Mikacoksen tullille ilmoittama virheellinen alkuperä ei ole merkityksellinen tullimaksujen osalta, sillä EU:n alueella kolmansista maista tulevat kosmetiikkatuotteet (tuoteryhmän 3304 alla olevat tuotteet) ovat tullivapaita²⁵⁶.

Mikacos selvitti Finnwatchin pyynnöstä Ahavalta tuotteiden tarkempaa alkuperää ja sai vahvistuksen, että yksi yrityksen tuotantolaitoksista sijaitsee Israelin laittomassa siirtokunnassa Mitzpe Shalemissa. Ahava kertoi Mikacokselle ilmoittavansa Israelin tulliviranomaisille alkuperämaaksi Israelin siitä syystä, että yritys toimii Israelin lain mukaan.

Vastauksessaan Ahava kertoo ottavansa mineraaleja vain Kuolleenmeren israelilaisilta alueilta. Vastoin Ahavan vastausta Palestiinalaishallinto kuitenkin katsoo Ahavan olevan suurin Kuolleenmeren mineraalien hyödyntäjä Länsirannan alueella²⁵⁷. Myös Who Profits -hanke on kertonut saaneensa alueen paikallisviranomaisilta toukokuussa 2011 vahvistuksen siitä, että Ahavalla on yksinoikeus hyödyntää Kuolleenmeren mineraaleja miehityllä Länsirannalla ja että yhtiö on toiminut alueella vuodesta 2004 asti²⁵⁸.

6.5 MUOVITUOTTEET JA VAIPAT

Israelista tuodaan Suomeen myös muovituotteita ja vaippoja. Finnwatch selvitti Suomessa myytävien israelilaisten puutarhakalusteiden, työkalupakkien, kompostorien, lelujen ja vaippojen tarkempaa alkuperää niitä myyviltä yrityksiltä.

6.5.1 Esimerkki: Muoviyhtiö Keter

Keter on globaali muovialan yritys. Keter valmistaa muovisia huonekaluja, kotitalous- ja puutarhatuotteita ja sen omistuksessa ovat

251 European Parliament, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+P-2011-006190+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>

252 European Parliament, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2011-006190&language=EN>

253 Voima-lehti 3/2005, Tuuliko tehdasta liikuttaa, <http://fifi.voima.fi/voima-artikkeli/2005/numero-3/tuuliko-tehdasta-liikuttaa>

254 Mikacos, John Blässar, sähköposti 17.2.2012

255 Puhelinhaastattelu, John Blässar Mikacos Oy, 12.1.2011

256 TARIC, http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=fi

257 Palestinian Ministry of Economy, The bulletin on the economic cost of occupation <http://www.met.gov.ps/pdf/ecocostsIsraeloccupationPalestinian.pdf>, s. 19

258 Who Profits, Eness Elias, sähköposti 31.1.2012

myös tunnetut muovituotemerkit Allibert ja Curver. Keterillä ja sen tytäryhtiöllä Lipskillä on tehtaita Israelin laittomassa siirtokunnassa Barkanin teollisuusalueella²⁵⁹. Lisäksi Keter hankkii pakkausmateriaaleja Mishor Adumin siirtokunnassa toimivalta Adir Plastic -yritykseltä

Keter Plastics -muovituotteita Suomessa myyvät muun muassa Kodin Ykkönen (Keter-kompostorit), Hong Kong (Keter-työkalupakit) ja SOK (Keter-puutarhatuolit).

Finnwatch tiedusteli Suomeen tulevien Keter-tuotteiden alkuperää yrityksen suomalaiselta maahantuojalta Horisont Enterprises Oy:lta. Keter kertoi Horisont Enterprisesille käyttävänsä Adir Plastic -yrityksen pakkausmuoveja Tanskan markkinoilla myytävissä puutarhakalusteissa²⁶⁰. Suomalainen maahantuoja ei kuitenkaan saanut Keteriltä siirtokunnassa toimivia tehtaita koskevia tietoja.

6.5.2 Lelut

Finnwatch kysyi israelialaistuotteista myös Suomen kolmelta suurimmalta lelumaahantuojalta Amolta, Scanditoylta ja Top-Toylta.

Amo Oy ei myy israelilaista alkuperää olevia leluja. Scanditoy Oy kertoi myyvänsä noin kymmentä Israelissa valmistettua lelua, esimerkiksi Star Plastin keinuetanoita ja liukumäkiä sekä ranskalaisyhtiö D'Arpejen potkuautoja.²⁶¹ D'Arpejen potkuautoja ei Finnwatchin saamien tietojen mukaan tuoteta Israelin siirtokunnassa, vaan valmistava yritys Ofrat sijaitsee Israelin puolella²⁶². Top-Toyn

mukaan sen ostamien israelilaisten lelutoimittajien joukossa ei ole siirtokunnassa toimivia yrityksiä²⁶³.

6.5.3 Vaipat: Avgol ja Procter & Gamble

Israelilainen Avgol Ltd valmistaa erilaisissa vaipoissa käytettäviä tekstiileitä. Avgolin suurin asiakas on Procter & Gamble, joka tunnetaan muun muassa Alldays, Always, Tampax ja Pampers -tuotemerkeistä. Procter & Gamblen osuus maailman vaippamarkkinoista on noin 32 prosenttia.²⁶⁴

Avgol Ltd:n Euroopan markkinoille tuotteita tuottava tehdas²⁶⁵ sijaitsee Israelin Barkanin siirtokunnassa. Avgol on siirtänyt pääkonttorinsa Barkanista Tel-Aviviin eikä kerro varsinaisen tuotantolaitoksensa yhteystietoja verkkosivuillaan. Avgolin Barkanissa sijaitsevan tehtaan yhteystiedot löytyvät kuitenkin israelilaisesta yrityshakemistosta²⁶⁶ sekä yrityksen omista työpaikkailmoituksista²⁶⁷. Myös yritykseen sijoittanut Mustang Mezzanine Fund kertoo portfolioissaan Avgolin sijaitsevan Barkanissa²⁶⁸. Yrityksen vuoden 2010 vuosikertomuksessa vahvistetaan, että Tel-Avivissa olevista vuokratuista toimitustiloista aiheutuu sille vain pieniä kuluja²⁶⁹, mistä syystä voidaan olettaa, että yrityksen varsinainen tuotanto sijaitsee toisaalla. Avgol kertoo vuosiraportissaan myös saavansa Israelin valtiolta merkittäviä verohelpotuksia Priority A -alueella sijaitsevasta tuotantolaitoksestaan. Suurin osa Priority A -alueista sijaitsee Länsirannan siirtokunnassa.

259 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=679>

260 Horisont Enterprise, Kristian Immonen, sähköposti 17.2.2012

261 Amo Oy, Paula Nordgren, puhelinhaastattelu 9.1.2012, Scanditoy Oy, Kirsi Kanninen, puhelinhaastattelu 31.1.2012

262 Puhelinhaastattelu, D'Arpeje 31.1.2012, <http://www.hktcdc.com/manufacturers-suppliers/Ofrat-baby-Toys-Manufacturers-Ltd/en/1X04Z34N/>

263 Top-Toy, Liselotte Carlsen, sähköposti 26.1.2012

264 Haaretz, <http://www.haaretz.com/themarket/chemicals-best-option-for-averting-cash-crunch-selling-avgol-1.403848>

265 Avgol, <http://www.avgol.com/global-presence.aspx>

266 B144, http://www.b144.co.il/B144_sip/members/4a1d041545756058491406.aspx

267 Job Master, <http://www.jobmaster.co.il/code/check/checkhebra.asp?cs=QHAENLNLNDKFMBQNGKTODMTB> (viitattu 18.2.2012, jolloin Avgol haki mekaanikkoa Barkanin tehtaalleen)

268 Mustang Mezzanine Investments, <http://www.mustangfund.co.il/Portfolio.aspx?cid=Portfolio1002>

269 Avgol Industries 1953 Ltd, Financial Statements as on December 31, 2010, s. 49: "Furthermore, the Group has rental agreements for offices in Tel-Aviv for a period of three years ending on August 31, 2012. Since the sums of the payments recognized as an expenditure are not of a significant volume, quantitative information in respect thereof was not included in this note."

Finnwatch kysyi Procter & Gamblelta lisätietoa sen yhteyksistä Avgol Ltd:iin. Yritys ilmoitti, ettei se vastaa kysymyksiin yhteistyökumppaneistaan tai heidän tuotteistaan. Alihankkijoilta vaaditaan Procter & Gamblen mukaan kuitenkin lakien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista.²⁷⁰

6.6 JUOMIEN HIILIHAPOTTAMISKONEET JA JUOMALAITTEET

Suomeen tuodaan Israelista myös hiilihapottamiskoneita ja juomalaitteita. Tuonnin suuruus käy ilmi taulukosta 6.

Finnwatch lähetti kyselyn näitä tuotteita Suomessa markkinoille Sodastream Nordics AB:lle ja Eden Springs Oy Finlandille.

6.6.1 Eden Springs ei vastannut kyselyyn

Eden Springs (tunnetaan myös nimillä Mayanot Eden ja Mey Eden) on israelilainen mineraalivesiyhtiö. Eden Springs on myös Suomen johtava yritysten juomavesiratkaisujen palveluntarjoaja. Edenin lähdevesi Suomessa pulloitetaan Etelä-Pohjanmaalla Karijoella, mutta Israelissa Eden on käyttänyt vuodesta 1983 lähtien miehitetyllä Golanin ylängöllä sijaitsevan Katzrinin Salukian luonnonlähdevettä. Edenillä on samassa paikassa myös pulloitustehdas.²⁷¹

Finnwatch tiedusteli Eden Springsin suomalaiselta edustajalta tietoja yrityksen valmistamien juomalaitteiden ja -tarvikkeiden

alkuperästä sekä kommenttia yrityksen toiminnasta Golanin kukkuloilla. Eden Springs ei kuitenkaan vastannut kyselyyn.

6.6.2 SodaStream jatkaa siirtokuntatuotantoaan?

SodaStream on globaali markkinajohtaja kotikäyttöisten hiilihapotuslaitteiden valmistuksessa ja myynnissä. Suomessa SodaStreamin markkinaosuus on noin 90 prosenttia, ja esimerkiksi Ruotsissa SodaStream-hiilihapotuslaitteita on jo yli miljoonassa kotitaloudessa.²⁷² SodaStream-laitteiden jälleenmyyntiin kuuluvat K-Citymarket, Anttila, Kodin Ykkönen, Prisma, Sokos, Stockmann, Gigantti, Tokmanni, Kyläkauppa Veljekset Keskinen, Musta-Pörssi, Motonet, Kokkolan Halpa-Halli, Euromarket sekä osa Experteistä ja Teknistä. SodaStream-tuotteilla on myös muita yksittäisiä jälleenmyyjiä.²⁷³

SodaStream-laitteiden alkuperään liittyy epäilyksiä Israelin siirtokunnissa tehtävästä tuotannosta. Finnwatch tiedusteli SodaStreamin maahantuojalta Empire Finlandilta SodaStream-laitteiden alkuperää kesäkuussa 2011. Empire Finlandin edustajan Ari Jussi Auran mukaan ”SodaStream -laitteita valmistetaan Kiinassa ja Israelissa. Israelissa tehtaista toinen sijaitsee maan pohjois-osassa ja toinen Mishor Aduminissa [Ma’ale Adumimin siirtokunnan teollisuusalue]. Suurin osa laitteista, jotka myydään Suomessa tulevat Kiinan tehtaalta. Loppujen – Israelissa valmistettavien – osalta tuotantoa ollaan siirtämässä kokonaan

Taulukko 6. Juomien hiilihapottamiskoneiden, juomalaitteiden ja pullojen tuonti Israelista Suomeen vuonna 2011 (tammi-lokakuu).

Tuote	Tuontiarvo (euroa) 2011 (tammi-marraskuu)
Juomien hiilihapottamiskoneet ja -laitteet yms.	83 426
Vedensuodatus- tai puhdistuskoneet ja -laitteet	66 820
Muovipullot yms., vetoisuus alle kaksi litraa	39 300

270 Procter & Gamble kuluttajapalvelu, sähköposti 30.1.2012

271 <http://www.waronwant.org/campaigns/justice-for-palestine/hide/action/17122-dont-drink-stolen-water-stop-eden-springs>; <http://www.edensprings.fi>; <http://www.bdsmovement.net/2011/bds-victory-against-eden-springs-8331> (31.10.2011)

272 SodaStream, http://www.sodastream.fi/fi/Miksi_SodaStream

273 SodaStream, <http://www.sodastream.fi/fi/storelocator>

Mishor Aduminista Pohjois-Israelin tehtaalle. Tuotannon siirron on määrä olla tapahtunut vuoden 2011 jälkimmäisellä puoliskolla.”²⁷⁴

Empire Finlandin vastauksesta poiketen SodaStreamin 30.6.2011 julkistetussa vuosiraportissa kerrotaan Kiinassa valmistettavan vain joitain laitteiden osia²⁷⁵. Lisäksi SodaStreamin omassa tiedotteessa todetaan yhtiön avaavan Israelin puolelle uuden tehtaan vasta vuoteen 2013 mennessä. Kesäkuussa 2011 se avasi uuden väliaikaisen tehtaan Alon Tavorin kaupunkiin vastaamaan laitteiden kasvavaan kysyntään. SodaStreamin mukaan tässä tehtaassa valmistetaan laitteita Ranskan, Ruotsin, Sveitsin ja Yhdysvaltain markkinoille.²⁷⁶

SodaStreamin toimitusjohtaja Daniel Birbaum kertoi kuitenkin maaliskuussa 2011 Ruotsissa myytävien laitteiden tulevan Kiinasta. Birbaum totesi myös, ettei yritys välttämättä aio lainkaan lopettaa tuotantoaan siirtokunnassa.²⁷⁷ Birbaumin lausunto saa vahvistusta Al Jazeera-kanavan lokakuussa 2011 esittämästä dokumentista, jossa Mishor Aduminissa sijaitseva SodaStream-tehdas on yhä käynnissä²⁷⁸. SodaStreamin tehdas on listattu Mishor Adumimin teollisuusalueen omille verkkosivuille, joilla sen osoitteeksi kerrotaan 50 HaUgda St., P.O.B. 77.²⁷⁹

Who Profits -hankkeen tutkijat kertoivat Finnwatchille vierailleen SodaStreamin Mishor Adumimin ja Alan Tavorin tehtailla syyskuussa 2011. Tuolloin kaikkien laitteiden valmistus ja kaasusylintereiden viimeistely tapahtui vielä Israelin laittomassa siirtokunnassa Mishor

Adumimissa. Israelin puolella sijaitsevalla Alan Tavorin tehtaalla ainoastaan koottiin ja maalattiin laitteita.²⁸⁰

Finnwatch tiedusteli SodaStream-laitteiden valmistuspaikkoja Empire Finlandilta uudelleen joulukuussa 2011 ja pyysi yritystä vahvistamaan sen kesäkuussa antaman tiedon siitä, että tuotantoa ollaan siirtämässä pois Mishor Adumimin siirtokunnasta. SodaStream vastasi:

*SodaStream pidättää oikeuden siirtää tuotteidensa valmistusta eri tuotantolaitoksiinsa ympäri maailmaa, riippuen teollisista rajoitteista eri ajankohtina. Tuotantolinjojen ja valmistuspaikkojen yksityiskohdat ovat luottamuksellisia tietoja, joita ei ole tarkoitus julkaista. Noudatamme tiukasti EU:n säännöksiä, jotka eivät vaadi meitä mainitsemaan tuotteidemme alkuperää.*²⁸¹

Finnwatchin tiedustellessa yritykseltä lisätietoa se kertoi, että vuoden 2011 lopun jälkeen kaikki Suomen markkinoilla myytävät laitteet on tuotu Israelin valtion alueelta tai Kiinassa sijaitsevasta tehtaasta. Finnwatchin pyytämät tarkemmat tiedot tuotekohtaisista valmistuspaikoista ovat kuitenkin yrityksen mukaan yhä ei-julkista tietoa.²⁸²

Finnwatchin saamien tietojen valossa näyttää selvältä, että SodaStreamin toiminta Israelin laittomassa siirtokunnassa Mishor Adumimissa jatkuu. Epäselvää kuitenkin on, mistä Suomeen tulevat SodaStream-tuotteet tarkasti ottaen tulevat ja kuuluuko niiden valmistusprosessiin Israelin laittomassa siirtokunnassa toteutettavia vaiheita.

274 Sähköpostiviesti, Empire Finland Oy/Ari Jussi Aura, 21.6.2011

275 SodaStream International, Annual and Transition Report 2010, EdgarOnline, s.16: "We manufacture some of the components of our home beverage carbonation systems through third parties in China."

276 SodaStream, Press Releases SodaStream Announces the Groundbreaking of a New Primary Manufacturing Facility <http://sodastream.investorroom.com/index.php?s=43&item=59>

277 TheMarket, <http://english.themarket.com/sodastream-setting-up-plant-within-green-line-1.346814>

278 Al Jazeera, About a Boycott, <http://www.aljazeera.com/programmes/peopleandpower/2011/10/201110692032901873.html>

279 Adumim Industrial Park, <http://www.parkedom.co.il/Edomim/Templates/ShowPage.asp?DBID=1&T MID=74&LNGID=1&FID=383> (viitattu 14.2.2012)

280 Who Profits, Eness Elias, sähköposti 31.1.2012

281 Sähköpostiviesti, Empire Finland Oy/Ari Jussi Aura, 31.1.2012

282 Sähköposti, Maurice Silber, 3.2.2011: "I can confirm that as of late 2011, we completed a shift of production for several markets to our factories in the North of Israel and China, and since then, all SodaStream products sold in Finland are of either Chinese or Israeli origin."

7. Suomessa toimivien yritysten muut yhteydet Israelin siirtokuntiin

Suomessa toimii monia siirtokuntatoiminnastaan arvostelua saaneita kansainvälisiä yrityksiä. Monet niistä kieltäytyvät kommentoimasta asiaa.

Yllä on käsitelty Suomeen Israelin siirtokunnista tuotavia tuotteita, eläkeyhtiöiden sijoituksia siirtokunnissa toimiviin yrityksiin sekä julkisia hankintoja Israelin siirtokuntia ja miehitystä tukevista yrityksistä.

Sijoitusten ja suoran tuonnin lisäksi Finnwatch löysi myös sellaisia Suomessa vaikuttavia yrityksiä, joilla oli muita suoria tai epäsuoria yhteyksiä siirtokuntiin.

Hälsans Kök, Nestlé ja Jewish National Fund

Hälsans Kök -merkillä myydään suomalaisissa kauppaketjuissa erilaisia pakastettuja soijatuotteita.

Hälsans Kök -tuotemerkin takana on israelilainen Tivall, jonka emoyhtiö on israelilainen elintarvikeyritys Osem. Osemin osake-enemmistön omistaa Suomessakin näkyvästi toimiva Nestlé²⁸³.

Osemin yhdysvaltalainen tytäryhtiö Osem USA tukee Jewish National Fundin (JNF) toimintaa²⁸⁴. JNF-rahasto perustettiin ostamaan maata Palestiinan alueelta ennen Israelin valtion perustamista. Järjestöä on Israelissa syytetty arabiasumusten tuhoamisesta, siirtokuntien laajentamisesta ja uusien siirtokuntien rakentamisesta.²⁸⁵ JNF on perustanut Länsirannalle muun muassa laittoman San-san siirtokunnan.²⁸⁶ Kasvavan kansainvälisen arvostelun myötä Britannian pääministeri David Cameron luopui järjestön suojelijan

tehtävästä toukokuussa 2011²⁸⁷. Useat kansalaisjärjestöt ja kampanjat vastustavat JNF:n toimintaa.²⁸⁸

Finnwatch tiedusteli Nestlén kantaa Osemin yhteyksistä Jewish National Fundiin. Nestlén mukaan Jewish National Fund on Yhdysvalloissa hyvin tunnettu ja laillinen hyväntekeväisyysjärjestö, jota Osem USA auttaa ainoastaan puiden istutuksissa, vesivarojen rakentamisessa sekä Sderotin kaupungin lasten turvakotien, leikkikenttien ja vapaa-ajan keskusten rakentamisessa. Nestlé korostaa, että kaikki edellä mainitut projektit tapahtuvat varsinaisen Israelin valtion alueella. Yrityksen mukaan Osem USA ei ole koskaan avustanut projekteja tämän alueen ulkopuolella tai miehityksillä alueilla.²⁸⁹ Osem USA on luvannut JNF:lle ehdottoman tukensa boikottiuhkauksista huolimatta²⁹⁰.

G4S-turvallisuusyritys

Suomessakin erilaisia vartiointi- ja turvallisuuspalveluja tarjoava ylikansallinen turvallisuusalan yritys Group4Securicor (G4S) tuottaa turvallisuuspalveluja Israelissa ja Länsirannalla sijaitseviin vankiloihin, joissa on pidätettyinä palestiinalaisia poliittisia vankeja. Lisäksi se ylläpitää turvallisuusjärjestelmiä Israelin poliisin päämajassa Länsirannalla ja miehityksen alueen tarkastuspisteissä.

G4S ilmoitti Finnwatchille, että se lopettaa nämä arvostelua herättäneet sopimuksensa Israelin hallituksen kanssa vuosien 2012 ja

283 Osem, <http://osem.co.uk/about>

284 Jewish National Fund, <http://www.jnf.org/support/partner-affiliate/osem.html>

285 Guardian, <http://www.guardian.co.uk/politics/2011/may/29/david-cameron-resigns-patron-jnf>

286 Jewish National Fund, <http://www.jnf.org/work-we-do/blueprint-negev/developing-new-communities.html>; Negev Information Center, <http://eng.negev-net.org.il/HTMLs/article.aspx?C2004=12707>

287 Guardian, <http://www.guardian.co.uk/politics/2011/may/29/david-cameron-resigns-patron-jnf>

288 Ks. esim. Stop The JNF Campaign, <http://www.stopthejnf.org>; Palestine Solidarity Campaign, <http://www.palestinecampaign.org/>

289 Nestlé Nordic, sähköposti Mirja Reijonen 6.2.2012

290 Jewish National Fund, <http://www.jnf.org/about-jnf/news/content/osem-reaffirms-unwavering.html>

2015 välillä eikä aio enää uusia sopimuksia niiden loputtua. G4S:n mukaan vetäytyminen sopimuksista olisi tehty jo aiemmin, elleivät sopimusehdot olisi estäneet sitä.

G4S ei kuitenkaan vetäydy kokonaan alueelta. Yhtiö on teettänyt ulkopuolisen selvityksen, jonka mukaan kaikki sen yksityissektorin kanssa solmitut sopimukset eivät ole ristiriidassa kansainvälisen lain kanssa. G4S aikoo jatkaa näitä toimintoja myös vuoden 2015 jälkeen.²⁹¹

Reckitt Benckiser (Finish-tiskiaineet)

Reckitt Benckiser markkinoi Suomessa useita erilaisia puhdistustuotteita, muun muassa Finish-tiskiaineita. Who Profits -hankkeen mukaan Kalian siirtokunnassa toimiva Israel Salt Company valmistaa Finish-tuotemerkille Israelin markkinoilla myytäviä tuotteita²⁹². Reckitt Benckiserin

Finnwatchille antamansa vastauksen mukaan yrityksen Suomeen tuotavissa tuotteissa ei kuitenkaan ole Israel Salt Companyn tuottamaa suolaa²⁹³.

The Coca-Cola Company

The Coca-Cola Companyn israelilainen pullotajayhteistyökumppani The Central Bottling Company hankkii pakkausmateriaalia Mishor Adumimin siirtokunnassa sijaitsevalta Adir Plastic -yritykseltä.²⁹⁴ Coca-Cola Companyn mukaan Adir Plastic tuottaa CBC:lle vain muovikasseja ja kuormalavojen peitemuoveja, ja ostettujen materiaalien määrät ovat pieniä.

Suomessa Sinebrychoff vastaa kaiken lisenssillä valmistamiensa Coca-Cola Companyn tuotteiden pakkaamisesta sekä pakkausmateriaalien hankinnasta.

Juomien pakkaamisessa ei Sinebrychoffin käytetä Adir Plasticin valmistamia pakkausmateriaaleja.²⁹⁵

Sinebrychoffin ja Coca-Cola Companyn juomissa käytettäviä hedelmäraaka-aineita on käsitelty kappaleessa 6.1.2.

Cemex

Cemex on Pohjoismaiden suurin sementin maahantuoja. Yrityksen tytäryhtiö toimii laitomissa siirtokunnissa Mishor Adumimissa, Mevoh Horonissa and Atarotissa²⁹⁶. Yrityksen Suomeen tuoma sementti tulee kuitenkin Latviasta ja Saksasta²⁹⁷. Finnwatch pyysi Cemexin suomalaiselta edustajalta kommenttia yrityksen yhteyksistä Israelin siirtokuntaan, mutta ei saanut vastausta.

Freudenberg Household Products Oy/Vileda

Freudenberg Household Products Oy:n Vileda-siivoustarvikkeita on myynnissä ympäri Suomen. Israelilainen Barkanin siirtokunnassa toimiva Ofertex Industries valmistaa tekstiileitä Viledalle²⁹⁸. Viledan mukaan näitä tuotteita ei kuitenkaan tule Suomen markkinoille²⁹⁹.

Ratiopharm / Teva

Kuluttajille edullisempiin rinnakkaislääkkeisiin erikoistunut Ratiopharm on tuotemäärillä mitattuna Suomen toiseksi suurin lääkeyritys³⁰⁰. Ratiopharmin israelilainen emoyhtiö Teva hankkii pakkausmateriaalia Mishor Adumin siirtokunnassa sijaitsevalta Adir Plastic -yritykseltä³⁰¹.

291 G4S, Adam Mynott, sähköposti 9.2.2012

292 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=893>; Israel Salt Companyn esitteessä on esitelty Finish-tuotteita, <http://salt.co.il/index.php?pid=1>

293 Reckitt Benckiser, Pasi Lainto, sähköposti 26.1.2012

294 Adir plastic, <http://www.adir-plastic.com/english.html>

295 Sinebrychoff, Miira Kuhlberg 8.2.2012

296 CEMEX, Cemex response re alleged violations of international law and contravention of codes of conduct and conventions regulating the activities of multinational corporations

297 CEMEX, <http://www.cemexfinland.fi/page.asp?id=747>

298 Ofertex Industries, http://www.ofertex.com/Cleaning_Brands_Partners_.html

299 Freudenberg Household Products Oy, Hanna Lehtinen, sähköposti 26.1.2012

300 Ratiopharm, Mika Käyhkö, sähköposti 14.2.2012

301 Adir plastic, <http://www.adir-plastic.com/english.html>

Ratiopharmin suomalaisen edustajan mukaan sen markkinoimat noin 700 tuotenimikettä valmistetaan useissa tehtaissa ympäri maailman. Näiden joukossa on myös Israelissa tuotettuja tuotteita. Yrityksen suomalaisella edustajalla ei ollut tietoa siitä, tuleeko Adir Plasticin pakkausmateriaaleihin pakattuja Ratiopharm-tuotteita myös Suomen markkinoille.³⁰²

The Accessory Corp (TAC), Esprit

The Accessory Corp (TAC) valmistaa erilaisia henkareita vaateyrityksille. Yrityksen yhteistyökumppaneihin kuuluu mm. Suomessa toimiva Esprit. Yrityksen Israelin toimipiste sijaitsee Israelin siirtokunnan, Barkanin, teollisuusalueella³⁰³. Finnwatch pyysi Espritiltä kommenttia sen Israelin siirtokunnassa toimivasta kumppanista, mutta ei saanut yrityksestä vastausta.

Calvin Klein

Finnwatch löysi tekemässään hyllykartoituksessa Israelissa valmistettuja Calvin Klein -alusvaatteita. Israelilaista alkuperää olevat alusasut on todennäköisesti valmistanut Delta Galil³⁰⁴. Delta Galilin on raportoitu ylläpitävän varastoaan Israelin laittomassa Barkanin siirtokunnassa³⁰⁵ ja sen Delta-merkillä toimivalla myymäläketjulla on liikkeitä Israelin siirtokunnissa Ma'ale Adumimissa ja Pisgat Ze'evissä³⁰⁶. Finnwatch tiedusteli CK Underwearilta varmistusta yrityksen yhteistyöstä Delta Galilin kanssa. CK Underwear ei kuitenkaan halunnut kommentoida asiaa ja se kertoi alihankkijoitaan koskevan tiedon olevan luottamuksellista.

Calvin Klein -alusvaatteiden lisäksi Delta Galil valmistaa alusasuja useille muille kansainvälisille merkeille, muun muassa Hugo Bossille ja Nikelle³⁰⁷.

Heineken

Heineken omistaa 40 % israelilaisesta Tempo Beverages -yhtiöstä, joka omistaa 83,16 % Golanin kukkuloiden siirtokuntiin liitetystä Barkan Wineries yrityksestä³⁰⁸. Who Profits -tutkimushankkeen mukaan Barkan Wineries omistaa viinitarhoja Golanin kukkuloilla (Avnei Eithan, Sha'al) ja Länsirannalla (Dolevin siirtokunta) sijaitsevilla alueilla. Useissa Barkan Wineriesin tuottamissa viineissä käytetään näiltä alueilta tulevia rypäleitä.³⁰⁹

Finnwatch pyysi Heinekenilta lisätietoa sen osaomistuksessa olevien yritysten toiminnasta siirtokunnissa. Heinekenin mukaan Barkan Wineries ei enää omista Golanin kukkuloilla sijaitsevia viinitarhoja ja Barkan Wineries -yrityksen verkkosivuilla olevat tiedot³¹⁰ ovat tältä osin vanhentuneita.³¹¹ Osa Barkan Wineriesin viineistä voi sisältää Golanin kukkuloilta tulevia rypäleitä.³¹²

General Mills

Maailman suurin elintarvikeyritys General Mills omistaa muun muassa Suomessa myynnissä olevat Old El Paso- ja Cheerios-tuotemerkit. Yrityksen alihankkija Shalgal valmistaa kosher-pakasteita Atarotin siirtokunnassa Pillsbury-tuotemerkille. General Mills vahvisti Finnwatchille, että se toimii alihankkijansa kautta Atarotissa. Näitä siirtokunnassa tuotettavia tuotteita ei kuitenkaan tule Suomeen.³¹³

302 Ratiopharm, Mika Käyhkö, sähköposti 13.2.2012

303 The Accessory Corp, <http://www.theaccessory-corp.com/inpages/contactus.htm> [viitattu 9.1.2012]

304 Delta Galil, <http://www.deltagalil.com/customer-orientation.aspx>

305 Delta Galil, http://www.deltagalil.com/Data/Uploads/Annua_Report_for_2008.pdf

306 Delta, <http://www.delta.co.il/stores>

307 Delta Galil, <http://www.deltagalil.com/customer-orientation.aspx>

308 Who Profits, <http://whoprofits.s483.sureserver.com/sites/default/files/WhoProfits-IsraeliWines.pdf>

309 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/articelfiles/WhoProfits-IsraeliWines.pdf>

310 Barkan Wineries, <http://www.barkan-winery.com/DesktopDefault.aspx?tabindex=3&tabid=81> (viitattu 22.2.2012) Verkkosivuilla yritys kertoo avoimesti toimivansa Golanissa ja Länsirannalla.

311 Heineken, Jan-Willem Vosmeer, 22.2.2012

312 Heineken, John-Paul Schuirink, sähköposti 2.3.2012

313 General Mills Consumer Services Nordic, sähköposti 5.3.2012

Motorola solutions

Motorola Solutions on kehittänyt Israelin armeijalle Länsirannan miehityksessä ja Gazan saarrossa käytettävän Mountain Rose -kommunikaatiojärjestelmän. Lisäksi Motorola Solutions on rakentanut valvontajärjestelmiä (MotoEagle Surveillance) yli 20:een Israelin siirtokuntaan.³¹⁴ Finnwatch pyysi Motorolalta kommenttia yrityksen toiminnasta Israelin siirtokunnissa, mutta Motorola ei halunnut kommentoida asiaa asiakassuojaan vedoten.

Siemens

Siemensin israelilainen edustaja Orad Group on asentanut Siemensin liikennevalvontalaitteita miehitetyn palestiinalaisalueen teille 443 ja 5, joilla liikkuminen on sallittua vain israelilaisille³¹⁵. Siemens tekee yhteistyötä myös israelilaisen vesiyhtiö Mekorotin kanssa³¹⁶, jota on syytetty muun muassa veden epätaisesta jakelusta paikallisen palestiinalaisväestön ja Israelin siirtokuntien välillä. Suomessa Siemensin yhteistyökumppaneihin kuuluu muun muassa HKL³¹⁷.

Finnwatch pyysi Siemensin suomalaiselta edustaja kommenttia yrityksen toiminnasta Israelin siirtokunnissa, mutta ei saanut vastausta.

314 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/company/motorola-solutions-israel>; Jerusalem Post, <http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=34235>

315 Who Profits, <http://www.whoprofits.org/Company%20Info.php?id=877>

316 Siemens in Israel, http://www.siemens.com/about/pool/regions/Siemens_Israel_EN.pdf

317 HKL, http://www.hel.fi/hki/hkl/fi/HKL-Metroliikenne/Metroliikenteen+kehitt_mishankkeita/Automaattimetro

8. Yhteenveto ja suositukset

Finnwatchin selvitys paljasti, että suomalaisen ja Suomessa toimivien yritysten sekä julkisen sektorin yhteydet Israelin siirtokuntiin miehityksillä alueilla ovat laajoja.

Suomen virallisen ulkopoliittisen linjan näkökulmasta tällaiset yhteydet eivät ole ongelmattomia. Valtio on on julkilausumissaan arvostellut siirtokuntia ja vaatinut niiden lakkauttamista, mutta samaan aikaan julkinen sektori tekee taloudellista yhteistyötä siirtokunnissa toimivien ja miehitystä ylläpitävien yritysten kanssa.

Kaupan puutteelliset tai virheelliset alkuperämerkinnät puolestaan johtavat kuluttajia harhaan ja tekevät eettiset kulutus päätökset vaikeaksi.

Finnwatch on koonnut selvitykseen loppuun joukon suosituksia, joiden avulla päättäjät, viranomaiset, yritykset ja kuluttajat voivat arvioida toimintaansa siirtokuntiin liittyen.

SUOSITUKSET PÄÄTTÄJILLE JA VIRANOMAISILLE

Suomi ei tunnusta Israelin siirtokuntien kuulumista Israelin valtion alueeseen ja pitää siirtokuntia rauhan esteenä. Suomen tulisi toimia johdonmukaisesti eri päättäjä- ja viranomais-tahoilla ja lopettaa kaikki tuki siirtokuntia tukevalle liiketoiminnalle.

- Alkuperämerkintöjä ja kuluttajaviestintää valvovien viranomaisten tulisi yhdessä ulkoasiainministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön kanssa laatia yhteinen, Suomen ulkopoliitiikan kanssa johdonmukainen linja Israelin siirtokunnista tulevien tuotteiden merkitsemisestä. Mallia merkintäpolitiikkaan voidaan ottaa Ruotsista ja Britannia. Mahdollinen vapaaehtoisuuteen ja kehoitukseen perustuva merkintämalli tulee siirtymäajan kuluessa saattaa pakolliseksi kaikille maahantuojille ja jälleenmyyjille.
- On tärkeää, että Israelin laittomissa siirtokunnissa tuotetut tuotteet eivät saa israelilaisille tuotteille tarkoitettua etuuskohdelua. Tullivalvontaa Israelin siirtokunnista tulevien tuotteiden löytämiseksi tulisi tehostaa. Israelin viranomaisilta tulee aktiivisesti pyytää alkuperäselvityksiä epäilyn alaisista, etuuskohdelua hakevilta tuotteilta. Epäselviä tapauksia koskien tulisi kääntyä Euroopan unionin petostentorjuntayksikön OLAF:in puoleen.

- Valtion eläkerahaston tulee luoda linjaus Israelin siirtokunnissa tapahtuvaa yritystoimintaa koskien. Linjauksen on oltava yhteensopiva Suomen ulkopoliitiikan periaatteiden kanssa. Myös muiden eläkerahastojen, jotka eivät vielä olleet huomioineet siirtokuntakysymystä sijoituksissaan, olisi laadittava vastaava linjaus.
- Julkisissa hankinnoissa tulee tutkia mahdollisuutta sulkea tarjouskilpailun ulkopuolelle Global Compact -periaatteita ja OECD:n ohjeistoja rikkovat Israelin siirtokunnissa toimivat yritykset.
- Yritystoiminta Israelin siirtokunnissa tuottaa verotuloja siirtokunnille ja ohjaa lisää varoja siirtokuntien laajentamiseen ja varusteluun. Suomen ja Euroopan unionin tulisi ottaa aktiivisemmin kantaa yritystoimintaan Israelin siirtokunnissa. Yrityksille tulee antaa selkeä viesti siitä, että yritystoiminta siirtokunnissa ja niitä tukevissa hankkeissa on epätoivottavaa.
- EU:n tulisi harkita myös Israelin siirtokuntiin liittyvän maahantuonnin, viennin ja investointien kieltämistä.

SUOSITUKSET YRITYKSILLE

- Yritysten tulisi pidättäytyä kaikesta toiminnasta Israelin laittomissa siirtokunnissa ja muissa niitä tukevissa hankkeissa sekä välttää siirtokuntatuotteiden käyttöä.
- Sijoittajien, pankkien ja rahastojen tulee jatkaa vuoropuhelua Israelin siirtokunnissa toimivien yritysten kanssa ja vaatia niitä vetäytymään siirtokunnissa tapahtuvista hankkeista ja muista toiminnoista. Keskustelujen epäonnistuessa tulee välittömästi aloittaa prosessi sijoitusten myymiseksi. Sijoittajien olisi hyvä kertoa avoimesti keskusteluistaan siirtokuntiin kytkeytyvien yritysten kanssa ja hyödyntää esimerkiksi järjestöillä olevaa tietoa ja kontakteja yritysten vastuullisuuden arvioinnissa.
- Sijoittajien ja niiden käyttämien palveluntarjoajien tulisi arvioida politiikkaansa niin sanottuun kaksoiskäyttö sääntöön. Usein siirtokuntia varustavilla yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaisiin hankkeisiin niiden tuotteita tai palveluja käytetään.
- Finnwatchin selvityksen perusteella näyttäisi siltä, että ulkopuolista yritysten vastuullisuuteen perehtynyttä palveluntarjoajaa käyttäneet sijoittajat olivat muita paremmin perillä sijoituskohteidensa toiminnan vastuullisuudesta. Ulkopuolisten palvelujen käyttämisestä vastuullisuusanalyysien vahvistamiseen voidaan tämän valossa pitää suotavana.
- Kaupan ketjujen tulee tehdä julkiset linjaukset Israelin siirtokuntatuotteita koskien. Kaupan tulee kertoa kuluttajille, myykö se Israelin siirtokunnista tulevia tuotteita ja millä tavalla kuluttaja voi erottaa nämä tuotteet. Linjausta pitää tukea uskottavalla valvonnalla.
- Kaupan tulee kiinnittää huomiota hedelmä- ja kasvishylyjen alkuperämerkintöihin kaikkien tuotteiden osalta.

SUOSITUKSET KULUTTAJILLE

- Kuluttajien tulee aktiivisesti vaatia tietoa ostamiensa tuotteiden alkuperästä.
- Israelin siirtokunnista tulevien tuotteiden ostamista tulee välttää kaikissa tuoteryhmissä. Kuluttajien on hyvä myös esittää yrityksille huolensa kaikista niiden mahdollisista muista yhteyksistä laittomiin siirtokuntiin.

Finnwatch

Finnwatch ry.
Kotkankatu 9, 3.krs,
00510 Helsinki
info@finnwatch.org
www.finnwatch.org